

AİLE OKULU

www.yinedeforum.com

ÖNSÖZ

İnsan a/tı/Z(, hareketli ve sosyal bir varlıktır. Toplum içinde yaşar. Çeşitli sebep ve ihtiyaçlarından ötürü yaşayışını diğer insanlarla ilişki kurarak devam ettirir. İnsanın ilişki sahası merkezden çevreye doğru gittikçe genişleyen daireler şeklinde ortaya çıkar. Bu dairenin odak noktasında aile bulunur.

Aile çevresinde dünyaya gelen insan, doğumdan bir süre sonra bir takım nitelikleri kazanmaya başlar. Bunlar; anlamak, konuşmak, hareketlere tepki göstermek gibi ruhî ve fizikî davranışlardır.

İnsan sahip olduğu ve giderek geliştirdiği nitelikleriyle kişiliğini kazanır. Davranışlarını kişiliğine uygun yönde kullanır. Bulunduğu çevrenin ve toplumun değer yargılarını öğrenmeye başlar. Bunlar hakkında hükümler verir. Çeşitli görüş ve düşünceleri eleştirerek analiz ve sentezlere gider. Görgüsü ve bilgisi arttıkça kanaatleri ve karar verme yeteneği daha da artar. İnsanın küçüklüğünden itibaren elde etmeye başlayıp zamanla geliştirdiği yetenekleri, onun şahsî ve meslekî hayatını büyük ölçüde etkiler ve kişiyi yönlendirir.

İnsanın kişiliğini kazanmasına, hayata hazırlanmasına en çok tesir eden çevrelerin başında aile ocağı gelir. İnsanın ömrü boyunca en çok etkisi altında kaldığı bu aile çevresi, insanî ilişkilerin başladığı ilk münasebet alanıdır. Çocuğun ait olduğu aile fertleri arasındaki ilişkiler, eğer bir uyum içerisinde sürdürülüyorsa, o aile ocağı huzurludur. Bu tür ailelerden yetişen

çocuklar genellikle problemsiz olup başarı oranları da yüksektir. Buna karşılık çocuk uyumsuz ve huzursuz bir aile ortamında yetişmiş ise hem başarısı düşük olmakta, hem de daha çok davranış bozukluklarına rastlanmaktadır. Çeşitli okullarda yaptığım öğretmenlik ve idarecilik yıllarımda bunu, yakinen müşahade ettim. Ayrıca bazı öğrencilerde gördüğüm davranış bozukluklarının sebeplerini araştırdığımda, bir çok ailenin çocuklarıyla iyi diyalog kuramadıklarını ve disiplin uygulamasında da yanlışlıklar yaptıklarını tesbit ettim.

Bu konular üzerinde zaman zaman TRT'de ve KKTC'de bulunduğum yıllarda da Bayrak Radyo Televizyonunda da konuşmalar yaptım. Çeşitli gazete ve dergilerde yazılar yazdım. Nihayet bazı dostlarımla teklifleriyle görüşlerimi bir kitapta toplamayı uygun gördüm. "Çocuklarımızı Saran Tehlikeler" adlı bir kitap yazdım. İkinci olarak da "Aile Okulu" adlı bu kitabı hazırladım.

Kitabın birinci bölümünde aile ilişkilerini, ikinci bölümünde ailede disiplini ve çocuğun manevî eğitimini ele aldım. Üçüncü bölümde de insanî ilişkilerin önemi üzerinde durup, güzel ve çirkin davranışların başlıcalarından örnekler sunmaya çalıştım. Dileğim yarının büyük Türkiye'sini oluşturacak çocuklarımızın daha huzurlu daha uyumlu bir toplum olarak yaşayışlarını sürdürmeleridir.

Bu vesile ile ele aldığım konular üzerinde bilmeyerek yaptığım hataların hoşgörü ile karşılanmasını umar, bütün ailelere mutluluklar, çocuklarımıza da sağlıklı uzun ömürler dilerim.

Kemalettin ERDİL

5 ARALIK 1988

GİRİŞ

İnsan, yaratılışının gereği bir toplum içinde yaşar. Yaşadığı sürece de bir yığın ihtiyaçla karşılaşır, insanın çeşitli ihtiyaçlarını karşılama isteği, onu diğer insanlarla sürekli bir ilişki kurmaya yöneltir. İnsan bu münasebetler sırasında bir takım kurallara uymak mecburiyetinde kalır, insanlık tarihi göstermektedir ki, ferdin ve toplumun huzur ve ahengi için insanlar birbirleriyle olan ilişkilerinde bazı temel esaslara bağlı kalmışlardır. Bu temel esaslar din, ahlâk ve hukuk kuralları ile beraber, toplumun örf ve adetlerinden kaynaklanır. Ancak insan toplum kurallarının neler olduğunu ilk önce aile ocağında öğrenmeye başlar. Aile insanı sosyalleştiren, insan davranışlarını yönlendiren ilk eğitim müessesesidir. Bu sebeple insanî ilişkilerde ailenin rolü çok önemlidir. Onun içindir ki atalarımız, "insanı insan yapan evidir" demişlerdir. Nitekim terbiyeciler de: "Ev, çocuk eğitiminde insan karakterini yapan ilk ve en önemli okuldur" derler. Gerçekten de insan gönlünün açıldığı, alışkanlıkların kazanıldığı, idrakin harekete geçirildiği, insan şahsiyetinin iyi veya kötü yönde geliştirildiği başlıca yer evdir. Kısaca ev, çocuk eğitimi için bir karakter okuludur.

insan ilk manevî telkinleri, ilk ahlâk prensiplerini ve ilk görgü kurallarını evinde öğrenmeye başlar. Aileden alınan bu ilk bilgiler kişiyi ömrü boyunca etkiler. Hatta evde kazanılan bu ilk alışkanlıklar, davranışlar, kolay kolay da terkedilemez. Çünkü insanın en çok tesir altında kaldığı devre çocukluk dönemidir.

Çocuk iyi bir alıcı ve yüksek bir taklit gücüne sahip olduğundan uzmanlar çocuk eğitimine, daha ilk nefes almaya başladığı andan itibaren başlanmalıdır diyorlar. Bu doğrudur. Zira bir atasözümüzde "Ağaç yaş iken eğilir" denilir. Bu söz çocuk eğitimine çok erken başlanmasını veciz bir ifade ile teyid etmektedir.

İslâm dininde de çocuk eğitimi temel ve ana bir konu olarak ele alınır. Ana-babalar, çocuklarını güzel terbiye etmede sorumlu tutulmuşlardır. Bir hadis-i şerifte: "Hepiniz çoban ve muhafızsınız, maiyyetinizde bulunanların hukukundan mes'ulsünüz." buyrulur. Kutsal Kitabımız Kur'ân-ı Ke-rim'de buna işaret edilen buyruklar mevcuttur. Meselâ Tahrîm sûresi 6.cı ayette: "Ey inananlar! Kendinizi ve çocuklarınızı cehennem ateşinden koruyun.." buyrulur. Sevgili Peygamberimiz (s.a.s) de: "Çocuklarınıza hoş muamelede bulunun ve onları güzel terbiye edin" ^ buyurmuşlardır. Öyleyse geleceğimizin teminatı olan çocuklarımızı yetiştirirken anne ve babalar olarak üzerimize düşen görevleri yerine getirmeliyiz. Ancak şunu da unutmamalıyız ki, çocuk eğitiminde ana-babalar birçok bakımdan aynı görüş ve tutum etrafında birleşebilmelidirler. Birinin yaptığını diğeri bozarsa, çocuğun karakteri üzerinde olumsuz etki yapar. Bu itibarla ana-babalar, çocuklarının uyumlu ve düzgün kişilikli olmalarını istiyorlarsa, özellikle aile içindeki yaşayışlarına ve birbirleriyle olan ilişkilerine çok dikkat göstermelidirler

Çocuk yetiştirmek, onu güzel terbiye etmek öyle sıradan bir iş değildir. Halkımız: "Çocuk büyütmeğe iğneyle kuyu kazmak gibidir" demiştir. Bu deyiş, çocuk yetiştirirken bilgili, sabırlı ve feragatli olmamızı hatırlatmaktadır.

İşin önem ve ciddiyetinden ötürüdür ki, "İslâm âlimleri hadis-i şeriflere dayanarak, çocuğun yetiştirilmesini en önemli ibadetlerden" ^ saymaktadırlar.

Bu konuda şu hususa da kısaca değinmek istiyorum. Bilindiği üzere Yüce Allah'ın yeryüzündeki en güzel varlığı insandır. Bu güzellik, bu mükemmeliyet, Yüce Yaratanın insana bir ihsanıdır. Nitekim kutsal kitabımız buna işaretle: "Biz insanı en güzel bir biçimde yarattık..." (95^in, 4) buyuruyor. Başka bir sūrede de: "Biz Ademoğullarını mükerrem (saygıdeğer) kıldık." (17/tsra, 70) diye haber verilir. Yine bir başka sūrede: "Sizi yeryüzünde halifeler yapan (Yeryüzünün tasarruf ve hâkimiyetini elinde bulunduran kimseler yapan) O'dur." (35/ Fatır, 39) şeklinde ifade buyrulmuştur.

Bu âyetlerden anlaşılıyor ki insan, yaratıkların en güzeli, en gelişmiş ve en üstün niteliklere sahip olanıdır.

İnsan akıl, irâde ve düşünce gücüne sahiptir. Bununla beraber insanın bir takım zayıf yönleri de vardır. Bu zayıflık daha ziyade ruhsal yöndendir. Eğer insana daha küçük yaşlardan itibaren doğru inanç ve doğru düşünce yolu gösterilmezse, hatalara düşebilir. İşte bu endişe onun eğitimini, ona yol ve yön gösterilmesini zaruri kılmıştır. Ancak unutmamak gerekir ki insan eğitimi bilgi, sabır ve süreklilik ister. Bu itibarla insana hizmet için yapılan yatırımlar israf olarak değerlendirilmemelidir.

Eğer yarına huzurlu ve uyumlu bir toplum bırakmak istiyorsak, plân ve programlarımızı buna göre hazırlamalıyız. Bu konudaki ihmalkârlık insanın hüsrânına, insanın hüsrânı da toplumun yozlaşmış ve yok olmasına sebep olabilir.

Ruh ve bedenden oluşan insan varlığının bu iki temel unsuru arasındaki denge bozulursa, insan iyiyi, doğruyu ve gerçeği göremez hale gelir. Bu bakımdan insanın bedenî sağlığı kadar ruhsal sağlığına da dikkat gösterilmelidir. Çünkü insanın fikren yücelmesi ve davranışlarının güzelleşmesinde ruhsal sağlığının büyük önemi vardır. İnsanı soylu düşüncelere yönlendiren, onu "mütefekkir" ve *idealist" yapan manevi duygulandır. İşte bu yüce duyguların tohumlarının ilk atıldığı yer de, içtimaî yaşayış da ilk önce aile ocağında başlar. Bu itibarla insanın yetişmesinde aile çevresinin etkisi büyük önem arzeder. Bu hususu 15 asır evvelinden sevgili peygamberimiz işaret ederek şöyle buyurmuştur:

"Her çocuk İslâm fitratı üzerine doğar, sonra anası-babası onu Yahudi, yahut Hıristiyan, yahut Mecusi yaparlar..." ^

Bu hadis-i şerif, tertemiz ve günahsız olarak dünyaya gelen insan yavrusunun, ileride nasıl olacağı hakkında ana-babalann sorumluluğunu en açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Öyleyse bütün ana ve babalar, ana-baba adaylan sorumluluklarını düşünüp ona göre tedbir almalıdırlar.

Eğer yarınımıza iyi insan, iyi vatandaş, iyi bir toplum bırakmak istiyor isek...

Giriş bölümünü sevgili Peygamberimizin konuya ilişkin şu güzel hadisi şerif-i ile bitirmek istiyorum.

(4) Tecrid-i Sarih Tercümesi, 2. Baskı, Cilt: IV, Sh: 529, Ankara-1986 10

Allah Elçisi buyuruyor:

"Kişinin sarfedeceği paranın en faziletlisi, önce ailesine ve ailesi içindekilere sarfedeceği paradır. Küçük çocukların yiyecek ve giyeceklerini sağlayıp , onları başkalarına muhtaç bırakmayarak, kendilerini iffetli kılan kimseden daha büyük sevaplı kim olabilir." ^

(S) Sahih-i Müslim Tercemesi, Cilt:III, Sh: 188, İstanbul -1968

www.yinedeforum.com

BİRİNCİ BÖLÜM

AİLE İLİŞKİLERİ

1. AİLE VE ÖNEMİ

Aile toplumun en küçük birimidir. Bu birim, kadın ile erkeğin anlaşış "Nikâh akdi" ile bir araya gelmesinden teşekkül eder. Evlenip yuva kurmak her insan için tabii ve medenî bir haktır. İslâm dininde aile yuvasına ve onun mutluluğuna büyük önem verilir.

Kutsal kitabımız Kur'ân-ı Kerim'de aile birliğinin kurulmasına işaret edilerek şöyle buyrulur.

"İçinizden, kendileriyle huzura kavuşabileceğiniz eşler yaratıp, aranızda şefkat ve sevgi var etmesi O'nun (Allah'ın) varlığının belgelerindedir. Bunlarda düşünen millet için dersler, ibretler vardır." (30 / Rum, 21)

Sevgili Peygamberimiz de,:"Nikahlanınız, çoğalınız, zira ben kıyamet gününde diğer ümmetlere karşı sizin çokluğunuzla öğünürüm" O buyuruyor ve eş tercihi hususunda da şu uyarıyı yapıyor.

"Kadın dört şey için nikah edilir. Malı, soyu, güzelliği ve dini. Sen dindar kadına bak; mes'ud olursun." ^

Burada küçük bir hususa değinmek istiyorum. Bazıları, "Türk aile tipi halâ ataerkil ve feodal aile tipini temsil eder. Kişilik gelişiminde ailenin etkinliği açıktır. Türk aile tipinde baba aile reisidir. Ekonomik, dinsel, hatta kamu düzenine ail otorite ve baskılarını sürdürür. Annenin kişiliği Türk ailesi içinde silik kalmıştır. Ekonomik katkısı olduğu halde kadının otonomisi ve bağımsızlığı yoktur. Çocukları ile bağımlı bir yaşam sürdürür ve onların kişilik gelişiminde yeteri kadar yardımcı olamaz" *•' diyorlar.

Biz, bu otorite kavramını farklı anlıyoruz. Bize göre Türk aile yapısındaki "otorite" kavramı, aile fertlerini aşın baskı altına almak onlara aile içinde hiçbir söz hakkı tanımamak anlamında değildir. Biz müslüman Türk aile yapısındaki baba fonksiyonunu ve liderliğini bir "Yönlendirici" olarak mütalaa ediyoruz.

Türk aile yapısında aile fertlerine söz hakkı vardır. Baba bu aile meclisinin başkanıdır. Tahakküm edici değil, tasdik ve ko-ordine edicidir.

Müslüman Türk ailesinde kadınlara, çocuklara iyilikle ve şefkatle davranmak kesin bir buyruktur. Müslüman Türk aile yapısının parçalanmadan hayatiyetini asırlardır devam ettirmesi bize göre, bu sisteme dayanmasındandır.

(2) Riyazu's-Salihin, Cilt: 1. Hadis No: 363, Fethu'l-Kebir, C: 2. s. 38

(3) KÖKNEL Özcan, Türk Toplumunda Bugünün Gençliği, adlı kitaptan naklen, İstanbul 1970, BARIM Ruhsar Gençlik Çağının Fiziksel Duygusal , Zihinsel Gelişim Özellikleri (Hizmete Özel).

Bazı "cahil" ana-babalann yanlış tutum ve davranışları sistemin yanlış olduğuna delil teşkil edemez. Türk örf ve adetinde baba aile reisi olmakla beraber, anne de onun en yakın danışmanıdır. Hatta anne, bir çok ailede çocukları yönlendiren, evirip çeviren "dişi kuştur."

Aile ilişkileriyle ilgili olarak İslâm dininde pek çok hüküm mevcuttur. İşte bir kaç örnek:

"Kadınlara iyilikle muâşeret ediniz. (Yani onlarla güzellikle geçininiz.)" (Nisa/19)

Sevgili Peygamberimiz de veda hutbesinde cihana şu hususları ilân etmişti.

"Ey ümmetim! Kadınlara iyilikle muamele etmenizi tavsiye ederim. Çünkü onlar sizin emriniz altındadır. Fazla tahakküme hakkınız yoktur. Meğer ki fuhuş irtikab etmiş olsun... Şunu biliniz ki, kadınlar üzerinde haklarınız olduğu gibi kadınların da sizin üzerinizde hakları vardır. Onların üzerindeki haklarınız yatağınızı yabancıardan korumaları, izniniz olmadıkça hoşlanmadığınız bir kimsenin evinize girmelerine müsaade etmemeleridir. Onların sizin üzerinizdeki hakları da giyimlerinde ve yemelerinde onlara iyi bakmanızdır." *|' , .

" Bir başka hadiste: - Muaviye b. Hayde (r.a) 'den rivayet olunduğuna göre:

Ya Resulallah! Kadınlarımızın bizim üzerimizdeki hakkı nedir? dedim.

- Yediğin gibi onu da yedirmek, giydiğin gibi onu da giydirmek ve yüzüne vurmamak, onu kötülememek, bir de darılıp ayrı yatmaya mecbur kaldığında onu ancak ev içinde yapmaktır." (5^ buyurdu. Bir başka hadiste de Allah Elçisi şöyle söylemiştir:

"Mü'minlerin imanca en mükemmel olanı, ahlakları en iyi olanlarıdır ve hayırlı olanlarınız da kadınlara karşı hayırlı olanlardır.) ^ "(Kadınlarını döven) erkekler hayırlı adamlar değildir." ^ diye buyuran yine Sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.s) 'dir.

Birkaç tanesini sunduğumuz bu ilâhi emir ve tavsiyelerden açıkça anlaşılmaktadır ki Peygamberimiz, kadın hukukuna karşı saygılı davranmayı, onlarla iyi bir şekilde geçinmeyi ve aile birliğinin devamını zedeleyici davranışlardan uzak kalmayı hatırlatmaktadır.

Hiç kuşkusuz toplumun temel birimi aile ocağıdır. Bu ocak kendine özgü kuralları içinde cemiyetin devamını sağlayan saygıdeğer bir yuvadır.

Bu yuvanın huzurlu ve mutlu bir şekilde varlığını devam ettirebilmesi için öncelikle kadın ile erkeğin birbirine inanması, güvenmesi ve birbirinin haklarına saygı göstermesi temel şarttır.

Gerçekten de aile yuvası ne kadar sağlam temeller üzerine kurulur, kadın ve erkek arasındaki ilişki ne kadar çok sevgi, saygı, sadakat ve iyiniyete dayanırsa o aile, o derece sağlam te-

(5) A.g.e. Hadis No: 275.

(6) Riyazü's-Salihin, Cil: 1, Hadis No: 276.

(7) A.g.e. Hadis No. 277.

meller üzerine oturmuş olur. Buna dayalı olarak sağlam ailelerden oluşan toplum da elbette o nisbette güçlü olur.

Aile düzeni, toplum düzeninin teminatıdır. Çünkü insan sevgisi, vatan sevgisi, millî duygular örf ve âdetler, basit şekilleriyle de olsa ilk önce aile yuvasında

öğrenilir. Aile yuvası yeni gelişen çocuk için ilk temel okuldur. Çocuk aileden gördüklerini ve öğrendiklerini bir ömür boyu kalbinden ve hafızasından silip atamaz. İşte bu gerçeklerden ötürüdür ki; "İnsanı insan yapan ilk ocak, aile ocağıdır" denilmiştir.

Bizim dinimize, örf ve âdetlerimize ve klasik yaşam tarzımıza göre ailede dirlik düzen, karşılıklı güven ve saygı temel esastır. Bizim toplumumuzda çocuklarına bakmayan ana-baba ne kadar yadırganırsa, ana-babasına karşı gelen, onları saymayan, onları horlayan evlât ta o derece kınanır ve yadırganır. Müslüman Türk toplumu, tarihi boyunca, aile denen kutsal çatının altında millî ve ahlâkî değerleri benimseyip düzenli yaşamının gayreti içinde olmuşlardır. Bizler de aynı ölçüler içerisinde bu kutsal aile yuvasının manevî değerlerini muhafaza etmeliyiz.

Dinimiz evlenip yuva kurmayı teşvik etmiştir. Peygamberimiz (s.a.s) " Evlenip yuva kurmak benim sünnetimdir" ^' buyurmuşlardır. Evlendikten sonra iyi geçinmeyi, hoşgörülü olmayı, karşılıklı saygı ve sevgiyi sürdürmeyi hatırlatmışlar ve "Kadınlara iyilikle muamele etmenizi tavsiye ederim" demişlerdir. Kadınlarında kocalarına karşı sorumlulukları olduğunu, iffetlerini korumalarını her vesile ile daima söylemişlerdir.

Dinimiz aile yuvasının devamlılığına çok önem verir. Mecburiyet olmadıkça boşanmayı hoş karşılamaz. Evliliğin bir ömür boyu sürmesini ister. Bu hususta da Allah Elçisi Sevgili Peygamberimiz aynen şöyle buyurmaktadır.

"Allah katında helâl olan şeylerin en sevimsizi eşini boşamaktadır.

İslâm'da sevgi, saygı ve anlaşma esasına dayanan evlilik bağında çiftlerin birbirlerine karşı ihaneti kesinlikle yasaklanmıştır. "Nesli ve nefsi koruma" İslâm'ın temel ahlâk kurallarından biridir. Bu itibarla zina ve gayrimeşru evlilik kesinlikle yasaktır, haramdır.

Yarınki toplumumuzu oluşturacak çocuklarımızın iyi birer aile yuvası kurabilmeleri için, onlara güzel örnek olmalıyız. Aile yuvasının bir zindan değil, bir gülistan olduğunu yaşamımızla, davranışlarımızla göstermesini, öğretmesini başarmalıyız.

2. AİLEDE BEŞERÎ İLİŞKİLER

İnsan bir anne ve babadan dünyaya gelir. Gözler aile ocağında dünyaya açılır, insanın ilk gördüğü, tanıdığı ve ilişkisini kurduğu kimseler önce annesi, babası daha sonra da ailenin diğer fertleridir. İnsan karakterinin özünü aile ocağından alır. İlk taklit edilen ana-baba ve kardeş davranışlarıdır. İnsan için ilk eğitim okulu aile yuvasıdır. Çocuk yaşama kurallarını, sevmeyi, saymayı, görgüyü, ortak iş yapmayı, müşterek sevinci ve kederi ilk defa aile yuvasında öğrenir.

(9) Seçme Hadisler, 3. Kitap, Hadis No: 86.

Aile içi ilişkilerde samimiyet vardır. Herkes birbirine karşı içtenlikle davranır. Fertler arasında bir iş yerindeki gibi resmiyet olmaz. İlişkiler sevgi ve saygı esasına dayanır. Aile içinde emir ve talimatlar yazılı olarak verilmez. İstek ve direktifler sözlü olarak bildirilir, kurallarda gelenek ve görenek hakimdir. Herhangi bir olay karşısında aile fertleri hemen hemen aynı duygulan paylaşırlar. Bütün ilişkiler ailenin yaşayış biçimi içinde şekillenir ve gelişir. Aile içi ilişkilerde bir samimiyet ve sevgi hakimdir. Aile fertleri birbirlerine karşı olan sorumluluklarını yerine getirirken bir zorlama hissetmezler. Her işi, görevi güçleri yettiğinde yerine getirmeye çalışırlar.

Aile ocağında büyümeye başlayan çocuk, bir süre sonra gençlik dönemine ulaşır. Vakti gelir nişanlanır ve evlenir. Evlilik olayı yeni akrabalıklar kurmaya vesile olur. Böylece ilişki alan genişler. Akrabalarla olan ilişkilerde roller ve fonksiyonlar biraz değişik bir görünüm arzederse de genellikle aile içi ilişkileri gibi münasebetler devam eder.

Gerçekten de aile yuvası ne kadar sağlam temeller üzerine oturursa, ömrü o derece uzun olur. sevgi, saygı, itimat ve sadakat esasları içinde varlığını devam ettiren bir aile yuvası, toplumun mutluluk kaynağıdır, zira toplum ailelelerden oluşmaktadır. Bu itibarla aile düzeni toplum düzeninin en sağlam bir teminatıdır.

İnsan sevgisi, Allah sevgisi, yurt sevgisi, karşılıklı hak ve hukuka riayet, gelenek ve göreneklere sadakat, feragat ve fedakârlık gibi faziletli kavramlar, ilk önce aile ocağında öğrenilir. Aile ocağı insan karakterinin gelişmesinde ve yönlenmesinde en çok etkisi olan temel bir okuldur. İnsan ailesinden gördüklerini bir ömür boyu unutamaz. Aileden kazanılan alışkanlıklar-

dan kolay kolay vazgeçilemez, işte bu özelliklerinden ötürü "İnsanı insan yapan ilk ocak ailedir" denilmiştir.

Aile içindeki karşılıklı sevgi, saygı, birbirini kollama ve koruma bir ibadet hükmündedir. Kur'ân-ı Kerim'in muhtelif âyetlerinde ana-babaya iyilikle muamele edilmesi emredilir. Bunun gibi çocukların din ve dünya bilgilerini öğrenmelerinde ve onların iyi yetişmelerinde ana-babalar sorumlu tutulurlar.

Aile içinde ilişkilerin samimi ve uyumlu yürütülmesi, öncelikle erkek ve kadının birbirlerine karşı üzerlerine düşen görevleri en iyi şekilde yerine getirmeye çalışırlarsa, ailede huzur sürekli olur. Bu huzur, çocukların ruhsal yönüne de çok etki yapar. Bu itibarla aile içindeki beşeri ilişkilere özen göstermekte pek çok yarar vardır.

Ailenin iki temel ögesi erkek ile kadın olduğundan eşlerin birbirlerine karşı olan hak ve sorumluluklarını bilmeleri ve öğrenmeleri görevleridir.
% ,,,, ,,

www.yinedeforum.com

3-KADIN VE ERKEĞİN BİRBİRLERİNE ' KARŞI GÖREVLERİ

Ailenin iki temel unsuru olan karı ile kocanın birbirlerine karşı bir takım hak ve sorumlulukları vardır. Bunlar, beşeri ve hukukî olduğu kadar aynı zamanda dini nitelik taşıyan ilahi buyruklardır.

İslâm'da evlilik birliği, kendine has sorumlulukları olan bir beraberliktir. Bu beraberlikte Allah'ın tayin ettiği ve Peygamberimizin tarif ettiği sınırlar aşılmamalıdır. Bundan dolayıdır ki İslâm'da evlilik birliğine "Hudûdullah" denilir. Bu Allah'ın tayin ettiği sınırlar çerçevesinde evliliği sürdürmek demektir.

Çünkü evlilik, sadece iki insan arasında cereyan eden bir hadise değildir. O, aynı zamanda ailenin temelini teşkil eder. Aile ise cemiyetin ana direğidir. Ailenin saadet ve huzuru eşlerin birbirine karşı sevgi ve güven duymasına bağlıdır. Bu bağlılığı devam ettirmek yukarıda ifade ettiğimiz beşeri, hukukî ve Allah'ın tayin ettiği sınırları aşmamakla sağlanabilir. Bunları aşmak evliliği yıkmaktır.üO)

Evliliği yıkmamak, onu huzur içinde devam ettirebilmek için eşlerin birbirine karşı olan hak ve vazifeleri dinimizde en ince ayrıntılarına kadar tayin ve tesbit edilmiştir.

Biz, bu konuyu, kan ile kocanın birbirlerine karşı olan sorumluluklarını en güzel şekilde ifade eden, Peygamber Efendimizin hadislerinden bazı hatırlatmalar yaparak izah etmek istiyoruz. Bu konuda Sevgili Peygamberimiz şöyle buyuruyorlar.

"Bir kimse karısına buğz etmesin; zira hoşlanmadığı huyları varsa ona mukabil memnun olacağı huyları da vardır."

"Kadın dört (haslet) için nikah edilir: Malı için, soyu için, güzelliği için ve dini için. Sen dindarı olanı tercih et. Allah malını çoğaltır."

"İmanca en mükemmeliniz, ahlâkça en güzelinizdir. En hayırlınız, kadınlara karşı en iyi davrananınızdır."

"Allah katında kıyamet günü insanların en şerlisi, karı kocanın sırlarını başkasına yayan kimsedir."

"Allah yolunda harcadığın para, bir köle azad için verilen para, bîr çaresiz fakire verdiği para ve aile fertlerine sarfetti-

(10) TOPALOĞLU Bekir, İslamda Kadın, S. 72.

ğın paraları yok mu? İşte bunların ecir bakımından en büyüğü ailene sarf ettiğin paradır."

"Nafakası, üzerine vacip olanları ihmal etmesi, bir kimseye günah olarak yeter."

"Bir kadını kocasına kötü jurnal eden (kov sokan) bizden değildir."

"Hepiniz çoban ve muhafızsınız, maiyyetinizde bulunanların hukukundan sorumlusunuz. İş başındakiler de muhafızdır, memurlarından mes'uldür. Erkek, ailesi fertlerinin çobanıdır (ko-ruyucusudur) ve onlardan sorumludur."

"Hanımlarını dövenler, şüphe yok ki sizin hayırlılarınız değildir."

"Dünya varlık dünyasıdır. Onun en hayırlı varlığı âhiret hususunda kocasına yardım eden kadındır."

"Kocasından başkasına kendisini süsleyip dışarıya çıkan bir kadın, kıyamet gününde nursuz bir karanlığa benzer."

"Dünya bir metadır, en hayırlısı salih (dini emirlere uyan) kadındır."

"Dört (haslet vardır ki, bunlar) kimde bulunursa, dünya ve ahiretin hayrı kendisine verilmiş olur: Şükreden kalp, zikreden dil, belaya sabreden beden, kocasına ve malına hıyanet etmeyen kadın."

"Erkek ihtiyacı için karısını çağırdığı vakit ocak üzerinde (yemekpişirir) olsa da efendisinin davetine icabet etsin." yx

"Kadın eşinin evinin koruyucusudur, eli altında bulunanlardan sorumludur."

"Meşru mazeret olmaksızın kocasından kendisini boşamasını isteyen kadına cennet kokusu haramdır."

"Kadın, beş vakit namazını kılar, Ramazan orucunu tutar, kendisini yabancından korur ve kocasına itaat ederse, kendisine: "Hangi kapısından istersen cennete gir" denilir."

"Kendisinden kocası razı olduğu halde ölen her (müslü-man) kadın cennete girer."

"Dünyada bir kadın kocasına eziyet ederse, o erkeğin hurilerden olan zevcesi o kadına hitabederek:

- Allah canını alsın; bu adama eziyet etme. O, dünyada senin yanında bir misafirdir. Yakında senden ayrılıp bize kavuşacak, diyerek muaheze eder."

"(Dört şey) Peygamberin sünnetlerindedir: Kına yakmak, koku sürünmek, misvak kullanmak ve evlenmek."

"Bir kadın kocası mes'ud iken onun inzi olmadıkça (nafile) oruç tutması, helal olmaz. Yine izni olmadıkça da eve kimseyi alamaz."

"Allah'a yemin olsun ki kadın kocasının hakkını tam olarak yerine getirmedikçe, Rabb'inin hakkını tam olarak ifa etmiş olamaz."

Bu hadis-i şeriflerden anlaşıldığına göre kan ile kocanın birbirlerine karşı olan hak ve sorumluluklarını şu şekilde özetlemek mümkündür.

a) Kocanın Görevleri:

1. Erkek, Allah'ın emriyle aldığı ve hayat arkadaşı olarak seçtiği karısını başkalarına muhtaç etmeyecek şekilde yaşamasını sağlamalıdır.
2. Çocuklarına sahip çıkmalıdır. v
3. Karısını sevmeli, saymalı ve evine bağlı kalmalıdır.
4. Karısına güven duyduğunu hissettirmeli ve yersiz kuşkulardan sakınmalıdır.
5. Karısı hakkında başkalarının söylediği sözlere, (elinde kanıt yoksa) hemen kanıp hüküm vermemelidir.
6. Karısına karşı ufak tefek şeyleri bahane ederek sık sık küsmemelidir.

7. Karısının, karısı da kocasının akrabalarına saygılı davranmalı, birbirlerinin akrabaları aleyhine konuşmamalıdır. i«

8. Kadının cinsel durumu ve diğer mahrem konulan hakkında başkalarına ifşaatta bulunmamalıdır.

9. Karısını dövmemeli, gereksiz yere onu kırmamalıdır. Bu hususta şöyle denilmektedir.

"Koca eğer zevcesini (karısını) terbiye etmek, irşat etmek ölçüsünün ötesinde, acıtıcı, yaralayıcı, kan akıtıcı, bir yeri zedeleyici tarzda döverse, ceza görür. Terbiye ve irşat mahiyetindeki hafifçe dövmek, kadının zevcelik vazifesini yapmaktan imtina etmesi, mahrem olmayan kimselerle oturup kalkması, kocasının izni olmaksızın gezip dolaşması, onun malını israf derecesinde harcıyıp savurması gibi hallerdir. Fakat bu hallerde de koca hemen, hafif de olsa, dövemez. Önce nasihatte bulunacak, tatlılıkla söyleyecek, sonra ona sertçe ihtar edecek, hoşnutsuzluğunu ve dargınlığını bildirecek. Bunlar da kâr etmezse hafif surette dövülebilir. Fakat hafif surette dövmek fayda vermeyeceğini tahmin ederse yine dövemez. Çünkü maksat kadını

dövmek değil, irşat ve tedip etmektir. Bu, hasıl olmayacaksa dövmek tecavüz sayılır. Kadının işlediği hata veya suç gerekli resmi makamlara intikal etmişse yine onu dövemez."

b) Kadının Görevleri:

Kadının erkeğine karşı olan görev ve sorumlulukları da kısaca şöyle özetlenebilir.

1. Kadın erkeğini sevmeli, saymalı, iffetini titizlikle korumalı ve kocasını kuşkuya sevkedecek tutum ve davranışlardan kaçınmalıdır.

2. Kadın evine, kocasına, çocuklarına ve evinin eşyalarına sahip çıkıp temiz bakmalı ve korumalıdır.

3. Kocasının akrabalarına nazik ve saygılı davranmalıdır.

4. Kocasını zora ve borca sokacak israftan sakınmalı, izinsiz harcama yapmamalıdır.

5. Kocasına karşı olan kadınlık görevini yerine getirmeli, pis ve pasaklı olmamalıdır.

6. Kadın uysal olmalı, dikbaşlılık yapmamalıdır.

7. Kadın kılık ve kıyafetiyle, ibadet ve ahlakıyla çocuklarına iyi bir örnek olmalıdır.

8. Kadın kendisini daha üstün görüp, kocasını hor ve hakir görmemelidir.

Kan ve kocanın birbirlerine karşı olan görev ve sorumluluklarını böylece özetledikten sonra, özellikle genç evlilere ve

(11) TOPALÖĞLÜ Bekir, İslâm'da, Kadın, S: 77.

evlenecekler için aşağıdaki hususları hatırlatmanın yararlı olacağı kanısındayım.

c) Genç Evlilere ve Evlenecekler için Tavsiyeler:

1. Sağlam bir aile yuvası dört temel üzerine oturur. Bunlar sevgi, saygı, güven ve hoşgördür. Bu dört unsurdan birinin tahribi aile yuvasını sarsar. Bu itibarla dört temel direğin sağlam kalmasına dikkat ediniz.
 2. Birbirinize karşı samimi davranınız. Birbirinizin kusurunu hoşgörü ile karşılayınız. "Sen söylesin, ben böyleyim" diye ithamkâr konuşmayınız. İtham ve kusur arama, güveni sarsar.
 3. Sağlıklı olduğunuz sürece birbirinize karşı olan karı kocalık görevlerinizi ihmal etmeyiniz. Fizikî ve ruhsal doyumsuzluk sizi birbirinizden uzaklaştırabilir.
 4. Sırlarınızı başkalarına açmayınız. Kan-koca arasındaki her olayı anne-babalannıza da götürmeyiniz. Problemlerinizi makûl bir yaklaşımla kendiniz çözümleyiniz.
 5. Bazı özel günleriniz için birbirinizi kutlayınız. Birbirinize bütçenizi sarsımayacak şekilde armağanlar sununuz. Birbirinizin gönlünü hoşnut etmek sevgiyi perçinler.
 6. Eve geldiğinizde birbirinizi güler yüz ve tatlı dille karşılayınız. Eve girer girmez sıkıntılarınızı açmayınız.
 7. Birbirinizi anne babanızın ya da başkalarının yanında kesinlikle eleştirmeyiniz. Eleştiride ölçüyü kaçırıp hakarete vâdirmayınız.
 8. Akşam yemeklerinde ailenizi sofrada saatlerce bekletmeyiniz. Eve geç gelme durumunuz varsa, mutlaka telefon
- 28
- ediniz veya haber iletiniz. Gecikme yapmışsanız eşinize gerçek sebebini söyleyip özür dileyiniz.
9. Birbirinizden gizli harcama yapmayınız. İstek ve arzularınızı birbirinize danışarak karşılamaya çalışınız. Bütçenizin kaldıramıyacağı harcamalarda birbirinizi zorlamayınız. Baskı, zorlama ve tartışma kırgınlığa sebep olur.
 10. Birbirinize karşı gösterdiğiniz sevgi ve saygıyı, birbirinizin ailelelerine de gösteriniz. Sevgi ve saygıyla yapılan yaklaşım bütünleşmeyi, dayanışmayı ve korumayı geliştirir.
 11. Birbirinize karşı daima bakımlı ve temiz görününüz. Peygamberimiz bu hususu şöyle ifade ediyor: "(Evinizden uzak kaldığınızda) evinize dönerken gece ansızın eve girmeyiniz. (Aileniz) saçlarını tarasın, düzeltsin, yapılması gereken temizlikleri yapsın." (Seçme Hadisler, Hadis No: 99)
 12. Birbirinizin inanç ve düşüncelerine hürmet ediniz. İnanç ve ibadete saygı, ortak davranış, çocuklarınızın inanç, ibadet ve manevî değerlere bağlılığını artırır.
 13. Küçük anlaşmazlıkları kavga haline dönüştürmeyiniz. Unutmaymız ki büyük yangınlar küçük bir kıvılcımdan çıkar.

14. Birbirinize ev işlerinde yardımcı olunuz. "Ben, hem dışta hem de evde mi çalışacağım?" demeyiniz. Bazen de eşinizin rica ettiği herhangi bir işte yardımcı olmak gururunuzu rencide etmemelidir.

Evliliğin sevgi, saygı, güven, hoşgörü ve fedakârlık esasına dayanan bir beraber yaşayış biçimi olduğu esası, gözden uzak tutulmamalıdır.

Bu bölümü Yüce Allah'ın Kur'ân-ı Kerim'de buyurduğu bir âyeti kerimenin mealiyle tamamıyalım.

"Mü'min erkekler ve mü'min kadınlar birbirlerinin yardımcılarıdır. İyiyi emreder, kötülükten akkolar. Namaz kılarlar ve zekât verirler. Allah'a ve Peygamberine itaat ederler. İşte Allah bunlara rahmet edecektir. Şüphesiz Allah güçlüdür, hakimdir.

"Allah mü'min erkeklere ve mü'min kadınlara, temelli kalacakları işlerinden ırmaklar akan cennetler, Adn Cennetlerinde hoş meskenler va'detmiştir. Allah'ın hoşnut olması en büyük şeydir. İşte büyük kurtuluş budur." (9 / Tevbe, 71-72)

www.yinedeforum.com

4. AİLE İÇİ İLİŞKİLERDE ANNE-BABANIN ROLÜ

Aile fertlerinin birbirine karşı bir takım sorumlulukları vardır. Ancak çocuğun gelişmesi ve yetişmesinde anne-babanın rolü çok önemlidir. Çocuk dünyaya gözlerini açtığı andan itibaren ilk gördüğü insan annesidir. Anne, çocuk için örnek modeldir. Çocuk en çok onun tesiri altında kalır. Nitekim GEORGE HERBERT: "İyi bir anne yüz öğretmene bedeldir" (12) demiştir. Gerçekten de çocuk evde annesinin yaptıklarını tekrarlar. Annenin davranışları adeta onda yansır.

Yapılan araştırmalar göstermiştir ki annenin alışkanlıkları, anne karakteri hemen aynıyla çocuklara geçmektedir. Bu nedenle annenin evde çocuklarına karşı çok iyi bir örnek olması gerekir.

Anne-çocuk ilişkilerinde annenin tesiri o kadar çok fazla olmaktadır ki bu yargı: "Kenarına bak bezini, anasına bak kızını al" şeklinde asırlardır söylenen bir kanaat haline gelmiştir.

Eğitimde çocuğu en çok etkileyen annedir. Baba genellikle dış işlerle meşgul olduğundan, çocukların ev içi durumlarını

(12) SMİLES, Samuel, Karakter, Çev: Mustafa ERTEM. 30

anne kadar gözleyemez. Çocukların her gün neler yaptıklarını, eğilimlerinin daha çok nelere karşı olduğunu anne kadar bilemez. Anne çocuk ilişkileri, baba-çocuk ilişkilerinden daha sıcak ve samimidir. Çocuk annesinin yanında kendini daha rahat ve hür kabul eder. Bu bakımdan davranışlarında daha samimi ve gerçekçi olur. Bir çok çocukla yaptığım konuşmalarda babalarının kendilerine daha resmi davrandıklarını, anneleri kadar hoşgörülü olmadıklarını ve hatta kucaklarına alıp (bir defa dahi) okşamayanların var olduğunu tesbit etmiş bulunuyorum. Hatta bazı ailelerde, babanın daha otoriter ve sert mizaçlı olduğu da bir vakıadır. Bu durumda çocuk babasından daha ziyade annesine bağlanmakta ve onun engin şefkatiyle teselli bulmaktadır.

Anne çocuk arasındaki iyi ilişki, çocuğun ruhsal yönünü geliştirir. Moral göküntüsünü önler. Nitekim ünlü Napolyon Bo-napart, "Bir çocuğun ilerde iyi ve kötü ahlâklı olması tamamen annesine bağlıdır" demiştir. Bu söz, ilk bakışta belki biraz abartılmış gibi görülebilir. Ancak yapılan araştırmalar bu sözün öyle abartılmış bir söz olmadığını göstermektedir. Uzmanlar çocuk üzerinde "anne etkisinin baba etkisinden daha fazla" olduğunu ifade etmektedirler. Bu tesbit Napolyon'un hiç de haksız olmadığını meydana çıkarmaktadır. Annenin çocuğunu daha çok etkisi altına aldığı gösteren olaylara okullarda sıkça rastlanabilir. Öğretmenlik ve idarecilik yaptığım yıllarda buna ben de şahit oldum.

Anne tutumunun çocuğu ne kadar etkilediğini gösteren bir iki örneği başımdan geçtiği için sunmak isterim.

Birinci Olay:

Ankara İmam-Hatip Lisesi'nde müdürlük yaptığım yıllardan birinde cereyan etmiştir.

1968-1969 öğretim yılında, orta kısım birinci sınıflardan birini tamamen kız öğrencilerden teşkil etmiştik. İşte bu sınıfa derse giren öğretmenlerimizden birisi, bir gün odama geldi. Sinirli ve üzüntülü görünüyordu. Sebebini sorduğumda olayı anlattı. Olay kısaca şöyleydi:

Öğretmen sınıfta dersini anlatıyormuş. Sıralar arasında dolaşırken kız öğrencilerden biri, hocanın arkasına kağıttan kuyruk takmış. Öğrenciler gülüşmeye başlamışlar. Hoca şüphelenmiş etrafına bakarken arkasındaki kuyruğu görmüş. Canı sıkılmış ve çok kızmış. Şüphelendiği kızları peşine takarak şikayet etmek üzere bana getirmişti.

Öğretmeni dinledim, ilgileneceğimi söyledim ve öğretmeni sınıfa gönderdim. Sonra kızları odama aldım ve sorguya çektim. Niçin ve neden yaptıklarını sordum. Önce saklamaya çalıştılar. Hepinizi cezalandıracağım deyince içlerinden biri "ben yaptım" dedi. Suçluyu tesbit ettikten sonra diğer kızları sınıflarına gönderdim. Kuyruğu takan kıza:

- Bu çirkin hareketi niye yaptın diye sordum. Kızımız çok rahat bir şekilde şunları anlattı:

- "Hocam, öğretmenimi seviyor ve sayıyorum. Ona hakaret olsun diye yapmadım. Amacım dikkat çekmekti. Öyle bir hareket yapayım ki mutlaka idareye çağrılalım, hatta okuldan atılayım istedim. Bunu düşündüm, onun için yaptım, Hocamdan özür diliyorum ama lütfen beni okuldan atınız" dedi.

* Ben, sizi böyle bir davranışa sevkeden sebep nedir? diye sordum. Bunun üzerine kızımız şunları anlattı:

- "Hocam, ben Kız Sanat Okulu'nda okuyordum ve ikinci sınıfa geçmiştim. Bu sene babam o okuldan alarak beni bu okula kaydettirdi. İmam Hatip'te okumak istemiyorum. Annem de istemiyor. Ama babama söz dinletemedik" dedi.

Sebep ortaya çıkmıştı. Kız, kendi arzusuyla değil, baba baskısıyla okula kaydettirilmişti. Üstelik annesi de kızının İmam-Hatip Lisesi'nde okumasını istemiyordu. Ana-kız bir olmuşlar babaya karşı olduklarını isbat ediyordu.

Olayın ertesi günü kızın babasını okula çağırttım. Durumu münasip lisanla anlattım. Kızın okumak istemediğini ve bunda kesin kararlı olduğunu ifade ettim. Ancak baba ne pahasına olursa olsun, kızım bu okulda okusun istiyordu. Mahzurlarını söylememize rağmen okulda kalmasında ısrar etti.

Kızın okula devamını müsaade ettik. Fakat bu seferde kızımız sık sık okuldan kaçmaya başladı. Kızın babasını tekrar okula çağırttım. Devamsızlığını söyledim. İsrar edilirse belki daha kötü durumlar olabileceğini hatırlattım. Bunun üzerine baba:

- "Kız Sanat Okulu'ndan almakla hata ettim. İmam-Hatip'te okuması için de baskı yaptım. Üstelik annesi de kızı destekleyince bu olay meydana geldi. Tasdiknamesini tanzim ediniz" dedi ve kızını okuldan ayırdı.

İkinci Olay:

Ankara köylerinden bir aile, kızını okula kaydettirmeye getirmişti. Kız annesiyle beraber okula geldi. Okula kaydolmak

istediğini söyledi. Kızın nüfus cüzdanına baktım 14 yaşında görünüyordu. Ama fizikî görünümünü iyice geliştirmişti ve daha yaşlı görünüyordu.

Ben, kızınız yaşından fazla gösteriyor, ilkokuldan sonra ara vermiş galiba dedim. Annesi: -"Evet iki üç senedir Kur'ân kursunda okuyor. Ama öyle yaş fazla değildir, erken gelişti. Eğer kayıt şartlarınıza uyuyor ise lütfen kaydını yapınız" dedi.

- Kayıt yapacağız dedim. Lakin ben bu kızın bu okulda okuyacağını sanmıyorum. Zira kızınız görünümündeki arkadaşları lise son sınıftalar. Bu orta birinci sınıfta 12 yaşındaki çocuklar arasında durmaz. Herhalde yanılmayacağım, dedim. Anne:

- "Okur okur, kaydediniz" dedi. Kızın kaydını yaptık...

Henüz bir ay oldu olmadı, kız okula devam etmemeye başladı. Velisine durumu bildirdik. Aradan üç beş gün sonra kızın annesi ile babası okula geldiler.

Baba çok üzgün görünüyordu. Fakat anne, endişeli görünmüyordu.

- Hayırdır inşaallah, kızınız okula niçin devam etmiyor dedim. Baba:

- "Müdür Bey! Kızım Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde okuyan köyümüzden bir gençle kaçmış, köyümüzde. Onları evlendireceğiz. Kaydını sildirmeye geldik" dedi.

Babasına, kızı okula kaydederken ben annesine bu kızın okumaya pek niyetli olmadığını sezip hatırlatmıştım, dedim. Tasdiknamesini hazırlayıp ailesine teslim ettik.

Sonra kızın hemşehrilerinden öğrendiğime göre, kızı kaçıran gence babası kızını vermek istemiyormuş. Ama anne vermektan yanaymış. Kız da genci istiyormuş.

Kızı İmam-Hatip Okulu'na kaydettirme fikri anneninmiş. Kız Ankara'da okuyor gösterilecek, oğlanla buluşacak ve kızı kaçırma ortamı hazırlanacak. Zavallı baba bunu sezememiş. Anne ve kızının planına kanmış. Annenin teşvikiyle kız oğlana kaçmış.

Bu ve benzer daha pek çok olay bize gösteriyor ki anne ve babalar çocuklarını büyütürken onları terbiye ederken çok dikkatli olmalıdırlar.

Onları iyi, güzel ve doğru alana doğru yönlendirmelidirler. Çocukları başı boş bırakmamalıdırlar. Çocukların bir rehber, bir yol göstericiye ihtiyaçları olduğunu hiç bir zaman unutmamalıdırlar. Ancak çocuğa rehberlik yapılırken anne ve baba görüşleri birbirine karşı zıt değil, bir uyum içinde olmalıdır. Farklı tutum ve davranış, çocuğun bozulmasına ve başarısının düşmesine sebep oldu.

Yukarıda zikrettiğim örnekler ibret alınacak tipik olaylardır.

5. ÇOCUK VE HAKLARI

Çocukların anne babaları üzerindeki en önemli hakkı, anne babalar tarafından en iyi şekilde eğitilmeleridir. Nitekim bu hususta Sevgili Peygamberimiz şöyle buyuruyor: "Çocuğun ana ve babası üzerindeki hakkı, ona okuyup yazmanın, yüzmenin ve atıcılığın öğretilmesi ve meşru bir helâl kazançla beslenmesidir." (13^ Ayrıca anne ve baba çocuğun manevî eğitiminden de

(13) Fethu'l Kebir, Cilt: 2, Sh: 74.; .

sorumludur. Din ve diyanetini öğrenmek, çocuğun anne babası üzerindeki hakkıdır. Bu hususta da Allah elçisi Peygamberimiz şöyle buyururlar: "Çocuk yedi yaşına gelince namazı (ve diğer dini bilgilerle ibadetleri de) öğretiniz." ^ Bu hadislerden açıkça anlaşılıyor ki anne ve babalar, çocuklarını içinde buldukları çağın gereklerine göre hem maddî hem de manevî bilgilerle yetiştirmek sorumluluğu altındadırlar. (Çocuğa manevî ve dini telkin nasıl yapılır, bunu ayrı bir bölüm olarak ele alacağız.)

Çocuk fiziki yapısı itibariyle küçük bir insandır. Ama, onun dünyası bambaşka olup kendine has bir özelliği vardır. Çocuk ilk senelerde her şeyden çok sevgi ve şefkat ister. Resulullah (s.a.s) nerede bir çocuk görse, onunla ilgilenir ve sevgi gösterirlerdi. Hele ana ve babasız bir çocuk görünce pek duygulanır, şefkat ve merhametle başını okşardı. Kendi çocuklarına ve torunlarına da, örnek bir baba idi. Çocuk ve torunlarıyla şakalaşır, onları eğlendirir ve sevindirirdi. Üsame bin Zeyd (r.a) şöyle anlatıyor:

"Resul-i Ekrem (s.a.s) beni alıp (bir) dizine, (torunu) Ha-san'ı da öteki dizine oturturdu. Sonra onları bağrına basardı da, "Allah'ım! Sen bunlara merhamet et (acı). Zira ben de onlara merhamet ediyorum" diye dua ederdi." *15'

Peygamberimiz kardeşler arasında ayrıcalık yapılmasına da müsaade etmezlerdi. Bir hadis-i şeriflerinde şöyle ikaz ediyorlar:

"Kimin kız çocuğu olup da, onu canlı canlı gömmez, ona hakaret etmez ve erkek çocuğunu ona tercih etmezse, Allah'ü Teâlâ o kimseyi cennete koyar."

Peygamberimizin çocuklara karşı engin bir şefkati vardı. Onları korumayı, kollamayı, onlara şefkat ve merhametle davranmayı her vesile ile ashabına hatırlatırdı ve "Küçüğüne acımayan, büyüğüne saygı göstermeyen bizden değildir" *-17^ derdi.

Ebu Hureyre'den rivayet edilen bir hadisten anlıyoruz ki Sevgili Peygamberimiz:

(Bir gün) Hz. Ali'nin oğlu Hz. Hasan'ı öptü. Akra b. Habis et-Teymî adındaki bir kişi de huzurunda bulunuyordu. Akra b. Habis bunu görünce:

- "Benim on tane oğlum olduğu halde hiç birini öpmedim" dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (s.a.s) ona baktı, sonra da: "Merhamet etmeyene, merhamet olunmaz" buyurdu/18^ Bu hadis-i şeriflerden anlaşılıyor ki, çocukların sevgi, şefkat ve merhametle büyütülmeleri ve eğitilmeleri gerekmektedir. Bu çocukların ebeveynleri üzerindeki haklarıdır.

Önceleri sevgi ve şefkate muhtaç olduğumu vurguladığımız çocuğun, her yaşta ayrı bir terbiyeye ihtiyacı vardır. Zihni yapısı kadar, bedenî yapısını da

geliştirmek gerekir. Yani çocuğu hem fikren hem de bedenen sağlıklı ve salim yetiştirmek lazımdır.

Bu hususta şunları unutmamak gerekir. Çocuklar, çocukluktan gençliğe geçiş dönemi olan buluş (Ergenlik) çağlarında, gereken ilgi ve anlayıştan mahrum kalırsa, kötü alışkanlıklar edinebilir. Arzu edilmeyen durumlara düşebilir. Çünkü bu dönem genç için en fırtınalı bir çağdır. Bu dönem, çocukla yetişkinlik arasındaki ara dönem olarak isimlendirilir. "Bir çok kültürde gelişimin kritik dönemlerinden sayılır. Bu geçiş dönemi, bir çok şair, romancı ve dramatist tarafından kasırga ve gerilimler devresi olarak nitelendirilir." ^19^

Bulüş çağına erişen genç, ister kız isterse erkek olsun, daha bağımsız hareket etmek ister. Nasihatten, müdahalelerden sıkılır. "Büyük olmak" duygusu onu atılgan hale getirir. Bir çok olay karşısında çocuk yerine konulmasına şiddetle karşı çıkar. "Ben büyüdüm, çocuk değilim artık" demeye başlar.

Bazı çocuklar bu dönemde çok alıngan olurlar. "Kendileri ile ilgili düşüncelere, duygulara, davranışlara büyük önem verirler. Başkalarının daima kendileri ile ilgilenmelerini arzu ederler. İlgisizlikleri karşısında fazla üzülürler. Her yerde ve daima kendilerinden olumlu bir şekilde söz edilmesini isterler. Gittikleri her yerde herkesten çok kendilerine önem verilmesi beklerler. En küçük şekilde bile olsa, eleştiriye tahammül edemezler. Hemen kırılırlar, küserler. Kalabalıktan sıkılırlar/20^ Kısaca çocuk buluş çağında daha fazla alınganlık kompleksi içerisinde bulunur.

Bu dönemde azardan hoşlanmaz. Eşkisi gibi suskun kalmaz. Daha ileri giderseniz size karşı gelebilir. Sık sık küser. Fizikî ve ruhî yönden meydana gelen değişiklikler onun medenî cesaretini artırır. Kendini her yerde idare edebileceğine inanır. Nitekim evi terketmeler, kaçmalar, en çok bu dönemde görülür.

Bu fırtınalı dönemden kurtulmak için ona yardımcı olunmalıdır. Çocukluk döneminden daha çok, dostça ve arkadaşça davranılmalıdır. Gence en iyi yardımı, onu en iyi tanıyan kendi ailesi yapabilir. Evladına zaman zaman uyarıcı telkinlerde bulunmayan, onun davranışlarını, istek ve temayüllerini tesbit ederek gerekli önlemleri almayan anne ve babalar, büyük hata etmiş olur.

Artık çok iyi bilinmektedir ki günümüzde eroine, esrara, kumara, alkole vb. zararlılara müptela olan gençler, ekseriya ailelerinin ilgisizliğinden, bilgisizliğinden, çocuğunu kontrol edemeyişinden ya da aşın şımartılmalarından bu yola itilmektedirler.

Oysa anne ve babalar, çocuklarının en çok nerelere gittiğini, kimlerle oturup kalktığını, daha çok nelerden hoşlandığını, arkadaşlarının hangi temayül ve karakterde olduğunu araştırma ve öğrenme zahmetinden uzak kalmasalar, her halde üzüntü verici olaylar daha az olur.

Özenme ve heyecan duygularının en yoğun olduğu gençlik döneminde insanoğlu kesinlikle başı boş bırakılmamalıdır. Zira genç, "Ailem bana karışmaz, dilediğimi yapar, gönlümce yaşar, istediğim gibi gezer tozarım" demeye başlamışsa o, artık ailesinin kontrolünden çıkmış demektir. Gencin bu

duruma düşmemesi, avare olmaması için, bütün veliler ve ilgililer, maddî ve manevî tedbirleri zamanında almalıdırlar. Aksi halde fırsat kaçmış, aile huzursuzluğa, genç mutsuzluğa yuvarlanmış olur. Unutmayalım ki atalarımız "Ağaç yaş iken eğilir" demişlerdir.

www.yinedeforum.com

6. ÇOCUKLARIN GÖREVLERİ a) Konuyla İlgili İlâhi Hükümler:

Ailenin temel unsurları anne ile babadır. Onlar çocukların dünyaya gelmesine sebep olan en saygıdeğer insanlardır. Anne ve babanın çocuğuna karşı olan sevgisi ve muhabbeti, Yüce Allah'ın onların kalbine nakşettiği kutsal bir duygudur. Anne-baba haklarını kelimeler ile dile getirmek zordur. Onlar, çocukları için her acıya katlanırlar. Her türlü felâkete göğüs gererler. Yavrularına çok şeylerini verirler. Ama onlardan bir şey istemezler. Bekledikleri sadece kendilerine karşı sevgi ve saygı göstermek, onların en tabîî hakkıdır. Onlara şefkatli ve saygılı davranmak ise hem insanlık hem de dinimizin gereğidir.

Ana-baba haklarıyla ilgili olarak Kutsal Kitabımız Kur'ân-ı Kerim'de ve Peygamberimizin hadislerinde pek ibretli ve hikmetli buyruklar mevcuttur. Onlardan bir kaç örneği hatırlatmakta yarar görüyorum.

Kur'ân-ı Kerim'de Yüce Allah buyuruyor:

"Biz insanlara ana-babalarına iyilik etmelerini tavsiye ettik" (29 / Ankebut, 8). İsrâ sûresinde ise daha ayrıntılı olarak şöyle buyrulur.

"Yüce Rabbin şöyle hükmetti: Yalnız o Allah'a ibadet edeceksiniz, analarınıza, babalarınıza iyilik yapacaksınız. Şayet bunlardan biri veya her ikisi, senin yanında ihtiyarlarsa sakın onlara "Öf deme, yüzlerine bağırma, onlara saygı ile hitabet, onlara acıyarak alçakgönüllülük kanatlarını ger ve; Rabbim, küçükken beni yetiştirdikleri için sende onlara merhamet et, de." (İsrâ, 23-24)

Bu konuda Peygamber Efendimizin de pek çok emir ve tavsiyeleri vardır. İşte onlardan da birkaç örnek:

"Anne-babanıza iyilik edin ve ihsanda bulunun ki, çocuklarınız da size itaat etsin ve saygı göstere sinler." <21)

"Hiç bir çocuk babasının hakkını layıkıyla ödeyemez. Meğer ki, baba başkasının memlûkü olup ta onu satın alarak azad etmiş olsun." *-22^

Ebu Hureyre (r.a)'den Peygamber (s.a.s): "Burnu topraklansın, sonra burnu topraklansın" buyurdu. Ya Resulullah kimin burnu denilince de: "Ana-babanıza, ikisinden birine, yahut her ikisine birden ihtiyarlık sırasında erişipte (onlara) iyilik yaparak cennete giremeyen kimsenin" dedi. ^23'

"Rızkının çoğalmasını ve ömrünün uzamasını isteyen, anne ve babasına ihsan ve ikramda bulunsun ve akrabalarını ziyaret etsin." ®^ "Yüce Allah, bütün günahlardan dilediklerinin (cezasını) kıyamet gününe kadar tehir eder. Yahuz ana ve babaya yapılan isyanın cezasını Allah, ölmeden önce de dünyada verecektir." (25>

Abdurrahman (r.a) b. Ebi Bekre rivayet ediyor: Bir gün peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

- "Size en büyük günahları haber vereyim mi? Biz de:
- Evet ya Resûlellah (bildir) dedik. Resûl-i Ekrem (s.a.s):
- "Allah'a şirk (ortak) koşmak, anne ve babaya asi olmaktır" buyurdu.(26)

(21) Seçme Hadisler, 3. Kitap, Hadis No: 11,

(22) Riyazü's-Salihin, Cilt: 1, Hadis No: 311.

(23) Sahih-i Müslim, Tere: M.Sofuoğlu, C: 8 , (2 4) Seçme Hadisler, 3. Kitap, Hadis No: 27.

(25) a.g.e. 3. Kitp, Hadis No: 37.

(26) a.g.e. 3. Kitap, Hadis No, 33.. : . \

S: 17.

İbni Ömer de şunu rivayet ediyor.

fio ' IM

"Üç kişi vardır ki, kıyamet günü Allah Teâlâ onlara (rahmet nazarı ile) bakmaz.

1. Anne ve babasına asi olan,

2. Devamlı içki içen,

3. Verdiğini başa kakan." ^27^ Unutulmamalıdır ki; o "Cennet anaların ayakları altındadır." ^28^

Birkaç örneğini sunduğumuz âyet ve hadis-i şerif meallerinden sonra açıkça anlaşılmaktadır ki, anne ve babalara karşı çok önemli sorumluluklarımız vardır.

Bir gün gelecek her çocuk bir anne ve baba olacaktır. Zaman ilerleyecek ihtiyarlığa ulaşılacaktır.

Bir zamanların genç ve dinamik insanı, bakıma ve şefkate muhtaç durumlara düşecektir. Bu dünya hayatının insan için değişmez kaderidir. Öyleyse bütün gençler, "Etme bulursun" atasözünü hiç bir an hatırlanndan çıkarmamalıdır. Anne ve babalarıyla olan ilişkilerinde onları üzecek, rencide edecek tutum ve davranışlardan sakınmalıdırlar.

Buna göre bütün oğullar ve kızlar, anne ve babalarına karşı* tutum ve davranışlarını dinimizin buyruklarına göre ayarlamalıdırlar.

b) Görevlerin Başlıcaları:

ilahî buyruk ve tavsiyelere dayanarak çocukların anne ve babalarına karşı olan görev ve sorumluluklarını şöyle özetlemek mümkündür.

(27) a.g.e. 3. Kitap, Hadis No: 36.

(28) Fethu'l Kebir, Cilt: 2, Sh. 66.

1. Anne ve babalar çocuğun varoluş sebebidir. Bu nedenle Allah ve Resuûlünden sonra en çok hürmet ve saygı onlara gösterilmelidir.

2. Ana-baba ile konuşurken kalplerini kırarak kelimeleri kullanmaktan sakınılmalıdır.

3. Onlara karşı daima saygılı ve güler yüzlü davranılmalıdır.

4. Hizmetleri severek yerine getirilmeli, "yeter artık bıktım" denilmemelidir.

5. Onları muhtaç duruma düşürmemek için elden gelen gayret sarfedilmelidir.

6. Vasiyetleri varsa, öldükten sonra yerine getirilmelidir.

7. Gurbette ise telefonla, mektupla arayarak hal ve hatırları sorulmalı, istekleri varsa yerine getirilmelidir.

8. Bayramlarda ve bazı önemli günlerde armağanlar sunarak gönülleri alınmalıdır.

9. Eğer okullarda öğrenci isek, çok çalışıp sınıflar geçilmeli, onların emek ve masrafları boşa gitmemeli.

10. Anne babalar ile konuşurken (fikirlerini beğenmesek te) onlara karşı saygısız davranmamalı nezaketle dinlemelidir. Sen, "cahilsin, çağdışı düşünüyorsun" gibi sözlerle kalpleri rencide edilmemelidir.

11. Onları hoşnut etmek ve hayır dualarını almak için her türlü iyilik yapılmalıdır.

12. Yapılan iyilik ve yardımlar hiç bir zaman başa kakılma-malıdır.
• ««

Kısaca, anne ve babalarla olan ilişkilerde ifade etmeye çalıştığımız gibi daima iyilikle, hoşgörüyle ve şefkatle davranılır-sa hakları belki bir dereceye kadar ödenebilir. Lâkin onları kırar ve üzersek, unutulmasın ki hiç bir zaman iflah olmayız. Cezasını hem bu dünyada hem de âhiret âleminde rezil ve rüs-vay olarak çekeriz.

Ana-babasına âsi olan, onların hayır duasını değil de bedduasını alan nice insanların başından çok acıklı felâketler geçmiştir.. Pek çoğumuz, "İşte anne ve babasına yaptıklarını şimdi çekiyor" dediğini çok duymuşuzdur. Bu hususta sevgili Peygamberimiz asırlar evvel bizleri uyarmış ve şöyle buyur-muştur:

"Allah'ın rızası, (anne ve) babanın rızasındandır. Allah'ın gazabı da (anne ve) babanın gazabındandır." ^29^

lım:

Öyleyse unutmayın oğullar, kızlar!... Bir defa daha hatırlata-

"CENNET ANALARIN AYAĞI ALTINDADIR"

(29) Seçme Hadisler, S. 137.

44

İKİNCİ BÖLÜM

AİLEDE ÇOCUK DİSİPLİNİ

B) AİLEDE ÇOCUK DİSİPLİNİ 1. DİSİPLİNİN ÖNEMİ

Ailede ana-babanın görevi sadece çocuk dünyaya getirip onları sokağa salıvermek değildir. Ana-babalar, çocuklarının eğitim ve öğretiminden, ruh ve beden sağlıklarından, kısaca onları korumak ve kollamaktan önceden de belirttiğimiz gibi sorumludurlar. Sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.s) asırlar önce: "Hepiniz çoban ve muhafızınız, sorumluluğunuz altında bulunanların hukukundan mes'ulsünüz" ^ diyerek bizleri uyarılmışlardır. Çünkü çocuğun iyi veya kötülüklerine yönlendirilmesi temelde aile ocağından aldığı terbiyeye dayanmaktadır.

Şüphesiz her ana-baba çocuğunu iyi bir insan olarak yetiştirmeyi arzu eder. Buna rağmen bir çok anne ve baba çocuklarını istedikleri gibi yetiştiremediklerinden şikâyet ederler. Şöyle ki: Kimisi; "Ben çocuğuma söz geçiremiyorum, ne dersem tersini yapıyor" diyor. Kimisi; "Benim çocuğum çok pısrık" der-

(1) Riyazü's-Salihin, Cilt: 1, Hadis No: 298.

ken, bazıları da: "Benim çocuğum çok haylaz, ne ders çalışıyor ne de ciddi bir işle uğraşiyor" diyerek yakınıyorlar.

Böyle yakınan velilerin bir çoğu ile ilişki kurup yaşayışlarını ve aile düzenlerini incelediğimiz zaman, bir çoğunun çocuk disiplinini bilmediklerini ya da disiplini yanlış uyguladıklarını görüyoruz.

Çocukların problemlili hale gelmesine ve davranış bozuklukları göstermesine tesir eden bir çok sebep olmakla beraber, temelde aile büyüklerinin disiplini iyi bilmemeleri rol oynamaktadır,

Öyleyse disiplin nedir ve nasıl uygulanmalıdır? ' | | •'

Eğitimciler göre disiplin, "Bir çocuğun kendi istek ve ihtiyaçları ile çevresinden gelen istekleri bağdaştırmasına yardım etmek için planlanmış bir etki biçimidir." ^

Disiplin çocuğu korkutmak, onu baskı altına almak değildir. Disiplin, çocuğa rehberlik etmek, onu yönlendirmek, kendine güvenini artırmak ve çevresine uyum sağlamasında yardımcı olmaktır.

i Ancak bunu sağlamada değişik görüş ve yöntemler ileri: sü' rülmektedir. Bunları şöyle özetleyebiliriz. . x

2. DİSİPLİN ÇEŞİTLERİ a) Otoriteye Dayanan Disiplin:

Bu görüşte olanlar, disiplinli insanlar yetiştirmek için ancak "kuvvet ve otorite" kullanmaktadır. Bu itibarla kurallara sıkı sıkı-

(2) ÇAPLI Orhan, Çocukların Gençlerin Eğitimi, 3. Baskı, Ankara-1973, Sh. 38. 48

ya uymak gerekir. Bu görüşü savunanlar için ceza önde gelir. Ceza aileden aileye değişse de amaç aynıdır. Çocuk ve genç ne pahasına olursa olsun yola getirilmelidir. ^

Bu görüşe "Otoriter Disiplin" anlayışı da denilmektedir. Çocuğun hemen her davranışını yasaklayan, engelleyen, katı, sert ve serbestlik tanımayan bir disiplin uygulamasıdır. ^

Bu bazı evde dayakla, bazı evde ayıplama, suçlama ve korkutma ile sağlanır. Kişisel yetenekleri bozan, çocukta ruh ve beden sağlığının işareti olan dengeyi ortadan kaldıran bu tür uygulama korkak, miskin, girişimden yoksun, zorba ve dalkavuk insanlar yetiştirmeye sebep olur. Bu tür eğitim ve disiplin uygulaması gören bir çocukta kişilik ölmektedir. Böyle yetişenlerde genellikle iki tepki görülüyor. Biri içine kapanma, aşırı uysal ve itaatkâr görünme. Diğeri de her türlü otoriteye karşı çıkma.

Aşırı baskı ve sıkı disiplin altında korkudan sinmiş olan çocuklar, "Gizli karşı koyma" denilen bazı davranışlarla baskı yapanlara dolaylı olarak meydan okurlar. Fırsat ve zemin buldukça, ana-babalarının hoşlanmadıkları, titizlik gösterdikleri eylemleri yaparak onları üzer, kızdırır ve oç alma duygularını tatmin ederler. ^5^

Nitekim İbni Miskeveyh, İbni Haldun gibi islâm düşünürleri, bu tür dayaklı ve aşın baskıcı terbiyeye karşı çıkmışlardır.

İbn Miskeveyh, "Dayak ve baskı, çocuğu ve genci kötü alışkanlığa sevkedecektir. Bu nedenle çocuk kötü bildiği ve gizli

(3) DEMİRBAŞ Dr. Asaf. Karakter ve Din Eğitimi, Türkiye'de I. Din Eğitimi Semineri, İlahiyat Vakfı Yayınları

(4) ÇAPLI Orhan, a.g.e. Sh. 89, , - > (5)
ÇAPLI Orhan, a.g.e. Sh. 92. • : • '

yapmakta olduğu şeylere meleke kesbedecek ve bu yönde riyakâr bir kişilik kazanacaktır." ^ demiştir.

İbni Haldun da: "Her çeşit baskı ve zorlama ile dayak, insanları bozacaktır. Bu kötü muamele, ruhi inkişafı önleyecek ve onları yalancı ve zayıf kılacaktır" ^ demektedir.

Gerçi dayak savunanlar şu atasözümüze sığınmak isterler. Derler ki: "Dayak cennetten çıkmadır."

"Dayak geçici bir süre için çocuğun sinmesini, korkmasını sağlar. Fakat çocuğa bir şey öğretmez.. Yapılan incelemelere göre çocukluk sırasında dayak yiyerek büyütülmüş kimselerin büyük bir çoğunluğu, ellerinde olmadan, çocuklarını döven, dayakla eğitmeye çalışan ana-baba durumuna geliyorlar." ^

Ceza, şiddet ve aşın baskı altında yetişen çocuklarda ve gençlerde çeşitli davranış bozukluklarına rastlanmaktadır ki, bunların başlıcaları şunlardır:

1. Aşın baskı altında yetişen çocuklar çevresiyle iyi bir uyum ve ilişki kuramazlar.

2. Bunlar alingan olup çabuk kızarlar ve sinirlerine hakim olamazlar.
3. Ana ve babalarına pek güvenmezler. Hatta çoğu anne ve babalarından nefret eder.
4. Herkese karşı güvensiz ve şüphecidirler.
5. Evden ve okuldan kaçmalar daha çok bu tür disiplin altında yetişen çocuklarda görülmektedir.

(6) Türkiye Din Eğitimi Semineri, Sh. 143.

(7) ÇAPLI Orhan, a.g.e, Sh. 98.

(8) ÇAPLI Orhan, a.g.e. Sh. 98.

50

6. Genellikle öğüt vermek, yol göstermek isteyenlerden kaçarlar.
7. "ÇETE" gruplarının eline düşmeleri daha kolay olur.
8. Sigara alkol ve uyuşturucu gibi zararlılara daha çabuk alışır.
9. Her hareketimiz tenkit edilecek kuşkusıyla sorumluluk almaktan kaçınırlar.
10. Genellikle huzurlu bir aile yuvası kuramazlar.
11. Daima bedbin olup hiç bir şeyden hoşnut olmazlar.

Bu tür disiplin altında yetişen çocukların korku ve komplekslerini atabilmeleri için, iyi bir ortamda eğitilmeleri ve kendilerine güvenleri geliştirilmelidir.

1.1

b) Toleranslı (Hoşgörülü) Disiplin

Bu disiplin, aşın baskı uygulamasına zıt olup, çocuğu serbest bırakma anlayışına göz yuman, her hareketini hoşgörü ile karşılayan insanlardır.

Bu tür disiplin uygulamasında çocuk kontrolsüz ve serbest kalır. "Sınırsız bir özgürlük içinde yetişen bu gibi çocuklara neyin iyi, neyin kötü, neyi yapabilecekleri, neyi yapmanın kendilerini güç duruma sokabileceği gibi hususlar öğretilmediği için onlar da her akıllarına geleni yapmakta hiç bir sakınca görmezler, tabii bu yüzden de zaman zaman güç ve tehlikeli durumlara düşebilirler."

Aslında çocuk eğitiminde yararından çok zaran olan disiplin uygulaması çocuğu aşın serbest bırakmaktır. Çünkü bu tür eğitimde çocuk davranışlarının ne şekilde kontrol altına alacağını öğrenemez. Aşın serbesti altında yetişen çocuklar genellikle bencil ve şımarık olurlar. Her istedikleri yerine getirilerek yetiştirildikleri için her yerde kendi isteklerinin yerine gelmesini arzu ederler. Kendilerinin dedikleri olmayınca adeta şoke olurlar. Nazlanmalarının kabul görmediği ortamlarda paniğe kapılırlar. Bu duygu onları başansızlığa sürükler. Bedbinleşir-ler ve bunalıma düşerler.

Aşın serbest yetişen çocuklarda da aşın baskı altında yetişenler gibi bir takım davranış bozukluktan görülür. Davranış bozukluklarının başlıcaları şunlardır.

1. Bunlar otoriteyi kabullenmezler, kendi bildiklerince hareket etmek isterler.

2. Hep kendilerine hak verilsin, saygı duyulsun isterler.

3. Müdahaleden ve öğütten hoşlanmazlar.

4. Bencil olduklarından işbirliği yapamazlar.

5. Sigara ve alkol gibi zararlılara kolaylıkla alışırlar. : 6. Okullardaki basan oranlan düşük olur.

7. Genellikle uyumsuz ve zayıf kişilikli olurlar.

» Bu tür disiplin altında yetişenler çevrelerinde istenmeyen ve sevilmeyen insan olurlar.

c) Demokratik Disiplin

Karşılıklı anlayış esasma dayanan bir disiplin türüdür. Çocuk eğitiminde en makul olarak kabul edilen fakat çok dikkatli davranmayı gerektiren disiplin uygulamasıdır. Bu disiplin anlayışında çocuk yaptığı hatalardan ötürü ne aşın bir şekilde baskı altına alınır, ne de hatası her zaman hoşgörü ile karşılanır. Yerine göre çocuk azarlanır, yerine göre de hatası hoşgörü ile karşılanır. Hatalar çocuğa izah edilerek ve örnekler verilerek yanlış olduğuna inandırılır.

Demokratik disiplin uygulamasına tabir caizse, tatlı sert bir uygulama biçimi denilebilir.

Bu tür bir eğitim ve disiplin anlayışı ile yetişen insan, her-şeyden önce vicdan özgürlüğüne sahip bir insan demektir. Bu sistemde insan cezadan, korktuğu için değil, vicdanen doğru bulduğu için ahlak kuralları kabul eder. Bunları benimser, zaruri olduklarını anlar, bunların karşısında kendini sorumlu tutar. Bu nedenle Demokratik Disiplin türüne "Kendi Kendini Yönetme" de denilmektedir.

Ancak şu hususu da belirtmek gerekir. Çocuğun bir şeyi yapması ya da yapmaması istenirken ona daima nedeni anlatılmalı, açıklanmalıdır. Çocuğun davranışlarına konulan yasağın niçin konduğu açıklanmalıdır.

Konulan yasağın onun kendi iyiliği için olduğu anlatılarak ikna edilmelidir. Meselâ: "Akşam geç kalma" demişsek, bunun hava kararması ile tehlikelerin daha çok artacağını düşündüğümüz için söylediğimizi izah etmeliyiz. Bunun bir hürriyet kısıtlaması olmadığını, hürriyetini daha uzun süre kullanabilme imkânına kavuşmak için olduğunu ifade etmeliyiz.

Kısaca çocuğun yaşına ve kavrama gücüne göre karşılıklı konuşarak yanlıştan, hatadan vazgeçirmeye çalışmalıyız. Yerine göre çocuğun fikirlerine de yer vererek ona olan güvenimizi belirtmeliyiz. r,q ,.&:?K! av :

Çocuk bir karşılıklı "diyalog" ile daha özgür karar verme ve daha kişilikli davranma özelliğine kavuşur. Onun için bu tür uygulamaya "Demokratik" disiplin denilmektedir.

3. DİSİPLİN UYGULAMASINDA DİKKAT EDİLECEK HUSUSLAR

Disiplin konusunda her ana-babanın bilmesi ve uyması gereken bazı önemli hususlar vardır. Ana-babalar bu hususlara riayeti ihmal etmemelidirler. Çünkü, "Disiplin konusunda her insana aynı dozda uygulanacak bir ilaç ve formül yoktur." Disiplin tamamen ferdî ve şahsî bir meseledir. Bu itibarla her ana-babanın çocuğuna uygulayacağı disiplin anlayışı, çocuğun özelliklerine göre değişir. Disiplinde başarılı olabilmek için her anne ve baba şu hususlara riayet etmelidirler.

1. Anne ve babalar çocuğunu iyi tanımalı ve çocuğun ilgi alanlarını öğrenmelidir.
2. Anne ve babalar çocuklarının yaş ve gelişim durumlarını gözönünde tutarak disiplinlerini ona göre ayarlamalıdır.
3. Disiplin uygulamasında aşın sertliğe ve aşın serbestliğe gidilmemelidir.
4. Çocuklarla kurulan ilişkide sevgi, saygı ve samimi davranışlar ön planda tutulmalıdır.
6. Anne ve babanın disiplin anlayışında uyumluluk olmalıdır. Zıt uygulama çocuğu kararsız ve kişiliksiz yapar.
7. Önce çocuğunu öpüp okşayan, sonra küçücük bir hatadan ötürü onu dövüp azarlayan anne ve baba, çocuklarının güvenirlilik duygusunu kaybeder.

54

8. Anne ve babalar arkadaş seçmede, arkadaşlarıyla iyi geçinmede çocuklarına yardımcı olmalıdır.
9. Anne ve babalar çocuklarının buluş çağındaki problemlerine iyi bir yaklaşımla yardımcı olmalıdır.
10. Çocukların manevî eğitimleri de ihmal edilmemelidir.
11. Anne ve babalar çocukları arasında ayrıcalık yapmamalı, sevgide ve ödüllendirmede adaletten ayrılmamalıdır.
12. Anne ve babalar çocuklarının isteklerine makul ölçüde cevap vermeli, onları ele bakar duruma düşürmemeli, çok harçlık vererek de savurganlığa alıştırmamalıdır.
13. Anne ve babalar çocukları yanında davranışlarına ve birbirleriyle olan ilişkilerine çok dikkat etmelidir. "Onlar ne anlar" denmemelidir.

Unutulmamalıdır ki eğitim ve disiplinden amaç, çocuğun kişiliğini ve kendine güvenini geliştirmektir. Bu sebeple çocuklarımızı yetiştirirken çok dikkatli olmalıyız. Ayrıca onların daha iyi yetişmeleri ve daha mutlu bir hayat yaşamaları için ne yapılması gerekiyorsa onları yapmalıyız. Bu hususta hiç bir fedakârlıktan kaçınmamalıyız.

Bizim çocuklarımıza karşı en büyük sorumluluğumuz onları, beden ve ruh sağlıkları yönünden en iyi şekilde yetiştirmek, tahsil ve terbiyesini ihmal etmemektir. Marifet çocuk dünyaya getirmek değil, dünyaya gelen çocuğa, dünyayı zehir etmemektir.

4. ÇOCUK VE SUÇ İLİŞKİSİ

Çocuk, "Henüz ergen kişi niteliğine erişmemiş insan, büyüklere yakışmayacak biçimde düşüncesizce davranan kimse" diye de tarif edilir. Buna göre, o yaşının, fizik ve ruh yapısının gereği olarak davranışlarıyla, duygularıyla çocukluk özelliklerini yaşar. Bu dönemde o, hatalı, yanlış ve noksan davranışlarda bulunabilir. Çevresinin etkisi altında kalarak bir takım yanlışlıklar yapar. Çünkü daha olayları değerlendirme, yargılama ve karar verme yeteneği tam olgunlaşmamıştır. Bir çok olayın doğruluğunu ya da yanlışlığını göre göre, deneye deneye öğrenir. Bu dönem içinde tabii olarak hatalı, yanlış ve hatta suç olan eylemlerde de bulunabilir. İşte bu durumlarda çocuğun en yakın çevresi onu uyaracak, ona yol gösterecektir. Zaman akışı içerisinde çocuk tercrübe kazanarak, yavaş yavaş doğru davranma ve doğru karar verme şuuruna erecektir.

Gerçek böyle olmasına rağmen bir çok ana-babanın çocuk suçlarına karşı tepkileri yanlış olmaktadır. Çocuğun, çocuksu hataları karşısında anlayış göstermeden, onu uyarmadan sert tepki ile karşılamak, zora dayığa ve cezaya başvurmak hiç doğru bir davranış değildir. Evden, okuldan, köyden ve kentten kaçma olaylarının çoğu sert tepkilerin sonucudur.

Ana-babalar, öğretmenler ve yetişkinler çocuklara karşı yaptıkları hatayı anlamalarına yardım edecek biçimde davranıl-mamalıdır. Zira büyüklerin görevi çocuğu bezdirmek değil, ona rehberlik etmektir. Büyükler rehberlik görevini yerine getirirken iyi ve gerçek davranış örnekleri göstermelidirler. Göstermelik ve yapmacık davranışların aslını çocuk öğrendi mi, yarar yerine zarar getirir. Unutulmamalıdır ki çocuğun işlediği suçlar karşısında uygulanan ceza, onlarda suç sebeplerini yok etmez.

Çocuk uygun ortam bulunca yine eski suçunu yeniler. Onun için "Çocuğun suça karşı olan eğilimiyle, yetişkinlerin tepkileri çelişkili olmamalıdır."

Çocuk suçlarının pek çok değişik sebepleri vardır. Bunların başlıcaları şöyle özetlenebilir.

1. Çocuğun iyiyi kötüden, doğruyu yanlıştan ayıramayışı, ,
2. Aile yaşayışının bozuk olması, > >|
3. Üvey ana ve üvey babanın tutumları, ||< (1'»
4. Babanın alkolik ve kumarbaz olması,
5. Anne yaşayışının iyi olmaması,
6. Kardeşler arasında ayrıcalık yapılması,
7. Çocuğun iyi arkadaş çevresi edinemeyişi,
8. Ana ve babadan yeterli ilgi ve şefkat görmeyişi,
9. Yoksulluktan ötürü arkadaşlarını kıskanması,
10. Ana-babanın çocuğuna karşı çok cimri davranması veya varlıklı olup her isteğine kavuşma ve sahip olma duygusuna kapılması vb.

Çocukları suça iten sebepler elbette bu kadar değildir. Daha pek çok sebep ve tutum çocuğun suç işlemesine yol açabilir.

Çocuğun suça itilmesinde bazı "Biyolojik ve fizyolojik" arızalar da sebep olmaktadır. Mesela: "Görme, duyma, konuşma zorlukları gibi."

Çocuk bu özürlerinden ötürü bazen arkadaşları tarafından alaya alınır. Bu hal çocukta ruhsal bir bunalım oluşturur. Suç işleme eğilimini artırır. Böyle çocukların anne ve babaları, çocuğunun moralini daima yüksek tutmalı ve özürünün geçici olduğunu telkin etmelidir. Mümkünse tedavisini en kısa zamanda yaptırmaya çalışmalıdır.

"Psiko-sosyal ve fizyolojik" bakımdan problemlili çocuklar üzerinde yapılan araştırmalar göstermiştir ki yeterince sevgi ve şefkat görmemiş, kardeşleri arasında farklı muameleye tabi tutulmuş, aile çevresinde çeşitli korku ve kuşku yaşamış çocuklar suç işlemeye daha yatkın olmaktadır.

İşte bu endişelerden ötürüdür ki asırlar evvel Sevgili Peygamberimiz: "Çocuklarınıza hoş davranın" buyurmuşlardır. Onlar arasında ayrıcalık yapılmamasını istemişlerdir. Çocukları, Yüce Allah'ın, "kokularından" ve "nimetlerinden" olarak nitelmişlerdir.

Yarının büyükleri olacak çocuklarımızı iyi birer insan olarak topluma kazandırmak ve onların suç eğilimlerini azaltmak istiyorsak, özellikle şu hususlara çok dikkat göstermeliyiz.

1. Çocuklarımız bizlere Allah'ın birer emanetidir. Onları sevmeliyiz, korumalıyız, kollamalıyız.
2. Onların ruh ve beden sağlıkları için gereken önlemleri almalıyız.
3. Çocuklarımızı tanıyıp, eğilimlerini bilmeliyiz.
4. Onların yanında sert kan-koca tartışmalarından kaçınmalıyız.
5. Çocuklarımızı dengeli ve uyumlu bir ortamda yetiştirmeye çalışmalıyız.
6. Çocukları yaş seviyelerinin kabiliyet ve yeteneklerinin üzerindeki hedeflere zorlamamalıyız.

Unutmayalım ki iyi bir çocuk yetiştirmek sabır, feragat ve fedakârlık işidir. Nitekim atalarımız: "Çocuk büyütmek, iğneyle kuyu kazmak gibidir" demişlerdir.

Geleceğimizin umudu, evlerimizin neşesi olan bu yavrularımızı her türlü kötülüklerden korumak için evden devlete kadar her türlü tedbiri almak en büyük insanlık ödevimizdir.

5. ÇOCUK VE ARKADAŞLIK İLİŞKİSİ a) Arkadaşlık Tanımı:

Bir toplum içinde yaşayan insanın yetişmesinde, kişiliğinin gelişmesinde, karakterinin biçimlenmesinde, aldığı ilk aile terbiyesinin, yakın çevresinin, eğitiminin ve içinde bulunduğu toplumun etkileri inkâr edilemez. Çünkü insan yaratılışının gereği olarak etkilenmeye elverişli bir varlıktır. Bu itibarla insanlar kişiliklerini ve toplumsal karakterlerini kazanırken, içinde bulunduğu çevre ile sıkı bir etkileşim içerisinde bulunurlar, tşte bu etkileşim çevrelerinin en başında gelenlerinden biri arkadaşlık çevresi, diğeri de okuldur.

İnsanı bazen aile çevresinden daha çok etkileyen bu arkadaş çevresini ve arkadaşlığın ne olduğunu iyi tanırsak, çocuklarımıza da o oranda yardımcı olabiliriz. Öyleyse nedir arkadaşlık?

Arkadaşlık genel anlamda sevgi, düşünce ve karşılıklı ihtiyaç münasebetlerinden doğan bir yakınlıktır.

Bir başka deyişle arkadaşlık; duygu ve düşünce yönünden çok iyi anlaşılan insanların birbirine karşı iyi ve kötü günlerinde destek ve yardımcı olmalarıdır. Birbirlerine karşı olan ilişkilerinde samimi, şefkatli ve iyi niyetli davranışlarıdır. Birbirlerinin ufak tefek hatalarını hoşgörü ile karşılayabilmeleridir. Bu ölçüler içindeki en samimi yakınlık, özellikle küçük çocuklar arasındaki bu samimi yakınlıktır. Zengin, zengin çocuğu; fakir de fakir çocuğu ile dostluk kurar diye kesin bir kural yoktur. Bazen çok zengin bir aile çocuğunun, sokağındaki fakir bir aile çocuğu ile çok samimi bir arkadaş olduğunu onu, kardeş gibi sevdiğini görürsünüz. Bu dostluğa aile karşı çıksa bile olumlu bir sonuç alamaz. Bilhassa 7-11 yaş grupları arasındaki arkadaşlık çok içtenlikle olup, cinsiyet farkı dahi gözetilmez. Bu yaş grupları birbirlerini o kadar etkiler ki, huylan, zevk ve istekleri bile hemen hemen aynı olur. Hatta aynı şeyleri giymek ve yemek isterler.

Çocuk ergenliğe geçiş dönemi yıllarında arkadaş grubu içerisinde kendisini daha hür ve serbest kabul eder. O kadar ki kendini arkadaşlarına kabul ettirmek için daha atılgan bir tavır alır. Bu yaşlarda "süt kuzusu, hanım evladı" gibi sözler söylenmesinden çok sakınır. Her vesileyle kendisini kanıtlamak ister. Bazen bu durum çocuğun çeşitli maceralara sürüklenmesine sebep olur. Bu bakımdan anne ve babalar çocuğun kiminle, kimlerle arkadaşlık kurduğunu takip etmelidir. Çocuk özellikle bulûğ çağlarında başıboş ve sorumsuz olarak bırakılmamalıdır. Çocuğun şahsiyetli, terbiyeli ve görgülü insanlarla arkadaşlık kurması telkin edilmelidir. İyi arkadaşlarla ilişkisi olan çocuğun karakteri ve davranışları olumlu yönde gelişir. Kendine güveni artar. Mensup olduğu topluma intibakı da kolay olur. Eğer insan karakersiz, asi ve "ÇETE" tabir edilen grup üyeler-yile arkadaşlık geliştirmişse ve o gruptan da uzaklaşamıyorsa, başına her türlü belâ gelebilir.

Kötü arkadaşlarla beraber olan ve onların isteklerine karşı çıkamayan bir gençte bazı davranış değişikliklerinin başlıcaları şunlardır:

1. Çocuk veya genç evine düzenli gelmemeye başlar. Gelip gittiği yeri doğru dürüst söylemez.
2. Kılık kıyafeti bozulur.

3. Davranışları serttir, huyu hırçındır. ' "

4. Para isteği artar veya hiç para istemez olur.

5. Nasihat dinlemek onu sıkır, serkeş bir insan olur.

İşte böyle belirtiler müşahede edilmeye başlandı mı artık çok dikkatli olunmalıdır.

Eğer çocuk kendine güvensiz olarak yetişmiş ve sağlam bir şahsiyet kazanamamışsa iradesi zayıf olur. Bu duruma gelen bir insan öz benliğinden kopar. Kendine güvenmeyen, başkalarını benimseyen ve arkadaşlarının isteğinden vazgeçemeyen bir insan her türlü istismara müsait olur. İdare edenlerin elinde maşa olarak kullanılır. Onun içindir ki atalarımız; "Kiminle gezersen onunla anılırsın" demişlerdir. Nitekim Sevgili Peygamberimiz bu gerçeği vurgulayarak "Kişi dostunun dini ve ahlâkı üzerindedir. Binaenaleyh dost edineceği kimseye dikkat etsin" buyurmuştur.

işte bu gerçeklerden ötürü her anne ve baba çocuğunu hayata hazırlarken onlara, arkadaşlık ilişkileri konusunda bazı uyanlarda bulunmayı ihmal etmemelidir. Çocuklara arkadaşlarıyla olan ilişkilerinde şu hususlara riayet etmeleri öğretilmelidir. : >

b) Arkadaşlıkta Dikkat Edilecek Hususlar:

1. Arkadaşını sevmek ve ona karşı doğru sözlü olmak,
2. Karşılıklı sevgi ve saygıyı sürdürmek,
3. Arkadaşın sevinçli ya da kederli gününde onu yalnız bırakmamak,
4. Arkadaşa karşı hoşgörü ile davranmak ve küçük kusurları bağışlamasını bilmek,
5. Arkadaşları arasında laf getirip götürmemek, -ti
6. Arkadaşı başka bir arkadaşına şikayet etmemek,
7. Biri arkadaşla ilgili bir şikayette bulunursa, aslını öğrenmeden, araştırmadan hemen karar vermemek.

Yapılan araştırmalardan anlaşılmıştır ki çocukların kişilikleri arkadaşlarıyla olan ilişkileri sırasında ya daha çok güçlenmekte, ya da çocuk insanlardan kaçan, kendine güveni azalan, korkak, çekingen biri durumuna gelmektedir.

Bu konuda çok kısa olarak şu hususa da değinmek isterim.

Arkadaşlığı, kardeşlik mertebesine yücelten din îslâmiyet-tir. Kutsal Kitabımız Kur'ân-ı Kerim'de; Mü'minler kardeş olarak nitelendirilmişlerdir. "Şüphesiz mü'minler biribiri ile kardeştirler." (40 / Hucurat, 10)

Bu ilâhi fermanın güç alan müslümanlar, dünyada eşine rastlanmaz arkadaşlık örnekleri vermişlerdir.

Resûlullah'ın Mekke'den Medine'ye hicretinde, Medineli müslümanların, Mekke'den gelen muhacirlere evlerini, mallarını bir kaşık "aş"larını "sebil" etmeleri onları Allah rızası için bağışlarına basmaları arkadaşlık ilişkilerinin ilâhi fermana uygun efsanevî bir örneği değil midir?

Müslüman Türklere de arkadaşlık, kardeşlik kabul edilir. Anadolu'da arkadaşın; "Atına avradına" kem gözle bakmak şerefsizliğin en tarif edilmez şekli olarak nitelendirilir. Arkadaşın sırrı, sahibi ile beraber mezara gömülür.

Müslüman Türk töresinde arkadaş arkadaşının can kardeşi, kan kardeşi gibi kabul edilir. Bu bakımdan arkadaşın arkadaşına karşı daima iyi duygu, sevgi, şefkat ve samimiyetle bağlı olması istenilir, islâm'a göre insan birbirini Allah rızası için sevmeli, Allah rızası için koruyup kollamalıdır.

Arkadaş arkadaşına karşı iyi gününde de kötü gününde de, varlığında da, darlığında da destek ve yardımcı olmalıdır. Sadece maddî çıkarı ve menfaate dayanan arkadaşlık ilişkileri ne îs-lâmîdir, ne de insanîdir. Bu hususta Sevgili Peygamberimiz şöyle buyurur; "Allah katında dostların hayırlısı, arkadaşlarına hayırlı olan, komşuların hayırlısı da komşularına hayırlı olan-lardır."^

Bu ve benzeri buyruklar, insan ilişkilerinde arkadaşlığın önemini belirleyen en yüce ahlâk prensipleridir.

Ne mutlu bu prensipler çerçevesinde arkadaşlığını devam ettirenlere!....

6. ÇOCUK OKUL İLİŞKİLERİ a) Çocuk Öğretmen İlişkileri:

Çocuğun kişiliğinin gelişmesinde, eğitiminin tamamlanmasında okulun önemi büyüktür. Çünkü çocuk genellikle yedi yaşından itibaren hatta ana okulundan başlayarak yüksek öğreniminin sonuna kadar uzun yıllarını okul sıralarında geçirmektedir. Bu uzun dönem çocuğun karakter ve davranışlarında etkisini kuvvetli bir biçimde gösterir. Okul-çocuk ilişkilerini daha iyi tanıyabilmek için, bu çevrenin temelini oluşturan öğretmen ve çocuk ilişkilerine kısaca değinmek yerinde olacaktır. Çünkü çocuğun okulla ilişkilerinin başlamasında ilk gördüğü ve karşılaştığı kişi öğretmendir.

Öğretmen, çocuk için bilgi kaynağıdır. Çocuğun rehberidir. Hatta çocuğu anne ve babasından daha çok etkileme durumunda olan modeldir. Bu itibarla ilk öğretmen çocuk için herşeydir.

Çocuk okula başladığı andan itibaren aile çevresi dışında yeni bir ortama girmiştir. Henüz öğretmenini ve arkadaşlarını tanımamaktadır. Belki öğretmen hakkında çevresinden bazı bilgiler de edinmiştir. Bu bilgiler ne dereceye kadar doğrudur. "Öğretmen ne yapar ne yapmaz, döver mi sever mi?" Bütün bu duygular o küçük yavrunun gönlünde birtakım şüpheler meydana getirir. İşte bu şüphe, bazı çocukların başlangıçta okula uyumlarında zorluklar çıkarır.

Öğretmen, çocuğun kendisi hakkındaki olumsuz duygularını ortadan kaldırmak için özellikle aile yuvasındaki şefkat ve hoşgörü ortamını arattırmamalıdır. Hatta çocuğa karşı anne ve babasından daha çok yakınlık gösterdiğini davranışlarıyla hissettirmelidir. Bu arada çocuğun okulda yapabileceği hataları önlemek için aşırı baskı yoluna gitmemelidir. Aşırı baskı çocuğun okuldan soğumasına, kaçmasına ve hatta zararlı davranışlara yönelmesine sebep olabilir. Bu husus bilhassa unutulmamalıdır.

ilk sınıflardaki çocukların gözünde öğretmen herşeyi bilen en güçlü insandır. Bu yargı, çocukları öğretmene bağlar ve

onu sevdirebilir. Öğretmen bu temiz ve samimiyet ifade eden duygulardan yararlanmasını biliyorsa usta bir eğitimcidir. Eğer öğretmen çocuğu tanımaz, onunla yeteri kadar ilgilenmez ödevleri de çocuğun yapabilme gücünün üzerinde verirse, ayrıca çocuğu bir de cezalandırma, ya da korkutma yönüne giderse kesinlikle olumlu sonuç alamaz.

Öğretimde, öğretmenin uygulayacağı metod ve programların büyük rolü vardır. Çünkü sınıfı dolduran öğrencilerin anlayış ve kavrayışlarında ayrılıklar bulunur. Bu itibarla ders programları yapılırken esnek tutulmalı, çocukların genel gelişim seviyelerine göre ayarlanmalıdır. Çocukların yaş, gelişim ve kavrayış özelliklerine göre düzenlenip iyi bir yöntemle uygulanmayan programlar, çocuğu sadece başarısız kılmakla kalmaz, onu bir takım davranış bozukluklarına da iter. Bu da zamanın ve emeğin boşa harcanmasına, eğitimden beklenen sonucun alınamamasına sebep olur. Çocuğu okulda başarılı kılabilmek için, öğretmen veli-okul yönetimi sıkı bir işbirliği içinde çalışmalıdır. Ancak ülkemizde, öğretmen, veli ve okul idaresi üçlüsünün yeteri kadar uyumlu bir işbirliği içinde çalıştıkları söyleyemeyiz.

Çocuğunu okula kaydettirip, çocuk mezun oluncaya kadar hiç okula gelmeyen, öğretmenle ve okul yöneticileriyle hiç ilişki kurmayan pek çok veli tanırım.

Bu verimlilik açısından üzücü bir durumdur. b) Öğretmenin Uyması Gereken Başlıca Esaslar: Öğretmen aşağıda özetleyeceğimiz esaslara tam riayet ederse basan oranı daha yüksek olur.

1. Öğretmen ders konusunu iyi hazırlamalı ve rahat konuşmalıdır.
2. Öğretmen derse zamda girmeli, kılık kıyafetine de özen göstermelidir.
3. Sınıfta asık suratlı olmamalı, öğrencileri ürkütmemelidir.
4. Öğretmen davranışlarıyla öğrencilerin sevgi ve saygısını kazanmalıdır.
5. Öğrencilerin şahsiyetine hürmet ettiğini yine tutum ve davranışlarıyla göstermelidir.
6. Öğretmen, öğrenciler arasında zengin fakir, soy sop ayırımı yapmamalıdır.
7. Öğretmen suç işleyen öğrenciye karşı hemen sert tepki göstermemeli, önce suçun sebeplerini araştırmalı, gerekli önlemleri almalıdır.
8. Çocukların yaptıkları ödevlerin, çalışmaların tipik yanlarını göstererek, kendilerine güvenlerini artırmalı, hatalarını yapıcı bir biçimde eleştirilmelidir.
9. Öğretmen diğer öğretmenlerle ve okul yöneticileri ile olan ilişkilerinde dikkatli davranmalıdır. Bu husus çocuğun öğretmenlerine karşı olan güvenini etkiler.
10. Öğretmen öğrencilerini sevmelidir. Zira öğrenciler öğretmenleri tarafından ne derece sevildiklerini gayet iyi anlarlar. Bu özellik sevilenlerin, sevene karşı saygısını geliştirir.
11. Öğretmen öğrencilerinin aile yaşayışlarını, sosyal ve ekonomik durumlarını da öğrenmeye çalışmalıdır.

Öğretmenin başarısına tesir eden sebepler sadece bu kadar-cık değildir. Daha pek çok sebep sıralanabilir. Ancak çocuğun

66

kısa zamanda okula uyumunu sağlamada her anne-baba da, öğretmene yardımcı olmalıdır. Çocuğun eğitimlerini, nelerden hoşlandığını, ya da hoşlanmadığını, öğretmene haber vermelidir. Kısaca öğretmene yardımcı olmalıdır.

Yarınımızın teminatı olan yavrularımızı iyi yetiştirebilmek için, onların eğitimine canla, başla sarılmamızdır. Bu uğurda aile, toplum ve devlet olarak hiçbir fedakârlıktan kaçınmamalıyız. Özellikle yavrularımızı emanet ettiğimiz ve kendilerinden çok şeyler beklediğimiz öğretmenlere karşı vazifelerimizi de ihmal etmemeliyiz. Öğretmenlerin maddi ve manevi yönden daha huzurlu ve daha rahat bir yaşayış seviyesine erişmeleri için her türlü imkânı sağlamaya çalışmalıyız.

Unutulmamalıdır ki cehaletin bağınazlığını ortadan kaldıran ilimdir, irfandır.

İlim karanlıktan aydınlığa çıkıştır, bunun elde edildiği yer de okuldur.

Okullarımızda çocuklarımıza ilmin yollarını göstermek, metodlarını öğretmek ve onları toplumumuza bilinçli, inançlı, yararlı birer eleman olarak kazandırmak ana amacımızdır. Çünkü inanıyoruz ki okul ve eğitim, insanı fikren geliştiren, müsbet düşünebilmeyi öğreten, kısaca insanı hayata hazırlayan bir talim ve terbiye müessesesidir. Mensup olduğumuz islâm Dini, bu müesseseseye önem verilmesi, saygı duyulmasını emreder.

Söz buraya gelmişken islâm'da okumaktan ve ilme verilen önemden de kısaca bilgi sunmak yerinde olacaktır.

www.yinedeokul.com

7. İSLÂM'DA İLME VERİLEN ÖNEME KISA BİR BAKIŞ

İslâm Dini ilme ve ilim öğrenmeye büyük önem verir. Yüce Allah'ın Peygamberimize bildirdiği (Vahyettiği) ilk âyetler ""OKU" diye başlar. Bu âyetlerde ilimden, kalemde, öğrenme ve öğretmekten söz edilir. Böylece İlimin yolları hatırlatılır. Zira İslâm'a öre alimle cahil bir tutulmamıştır. Nitekim kutsal kitabımızda: "De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Doğrusu ancak akıl sahipleri düşünüp öğüt alırlar." (39 / Zü-mer, 9) buyrulur.

Gerçekten de hiç bir yerde bilenle bilmeyen, yani âlim ile cahil bir tutulamaz. Bilen kendisini geliştirir. Cahil ise olduğu yerde kalır, hatta her geçen gün daha da gerilere gider. Bilen bilgisiyle, faziletiyle çevresine ışık saçar, önder olur. Cahil ise ancak bilene tabi olur.<

Bilen, hakkı ve gerçeği görür, ona doğru yönelir. Cahil ise aklı ermediğinden yanlış yollara, yanlış düşüncelere sapabilir. Nitekim bâtıla sapanlar, hurafelere kananlar ekseriya cahillerden çıkar.

İslâm'da ilmin yeri üstündür. Bu üstünlük kutsal kitabımızda "Kendilerine ilim verilenlerin üstün dereceleri vardır," (58 / Mücadele 11) şeklinde ilâhi bir düstûr olarak bildirilmiştir. Bu sebeptendir ki Sevgili peygamberimize: "Ya Rabb ilmimi artır" (20 / Taha, 114) mealindeki ilahi niyaz âyeti nazil olmuştur. Fatır sûresinde de: "Kulları arasında Allah'a en saygı duyup itaatli olanlar âlimlerdir." (35 / Fatır, 28) buyruğu mevcuttur.

Kur'ân-ı Kerim'de ilme teşvik eden âyetler pek çoktur. İlim bilmek, öğrenmek kelimelerine sık rastlanır. "Mısırlı Tahtavi Cevheri ilme teşvik eden ilimden bahseden âyetlerin sayısının 750 kadar olduğunu söyler." (11>

"Kur'ân-ı Kerim, bütün varlığa bakıp olanları, olayları, incelemeyi ve onlardan ibret almayı bize emretmektedir. Yerlerden, göklerden, yıldızlardan, aydan, güneşten, yağmurdan, buluttan, bitkilerden, hayvanlardan, deniz ve karalardan, nehirlerden, bitkilerin toprakta bitip renk renk çiçek açarak büyümesinden, karıncanın, arının çalışmasından, bunların toplum yaşayışından bahseder. Bunları düşünüp, incelemeye teşvik eder. Varlık kitabını okuyarak ondan ibret almamızı ister." ^12^

Buna göre kâinatın sırrını anlamak Allah'ın yarattıklarından ibret ve dersler alabilmek için de ilimden istifade etmek gerekir.

Kur'ân-ı Kerim'de ilmi teşvik eden, Allah'ın kudretine insanın dikkat ve düşüncesini çeken o kadar çok âyet vardır ki, her?, biri bir hikmet ve ibret hazinesidir.

İşte onlardan birkaç örnek:

"Güneşi ışıklı, ayı'da parlak kılan, yılların sayısını ve hesabı bilmeniz için ona menziller takdir eden O'dur. Allah bunları, ancak bir gerçeğe (ve hikmete) binaen yaratmıştır. O, bilen bir kavme âyetlerini açıklamaktadır.

Gece ve gündüzün değişmesinde (uzayıp kısalmasında) Allah'ın göklerde ve yerde yarattığı şeylerde, (O'nu inkâr etmekten) sakınan bir kavim için elbette nice deliller vardır." (10 I Yunus, 56).

"Allah, görmekte olduğunuz gökleri direksiz olarak yükselten, sonra arş üzerine istiva eden (kurulan) güneşi ve ayı emrine boyun eğdirenidir. (Bunların) herbiri muayyen bir vakte kadar akıp gitmektedir. O, Rabbinize kavuşacağınıza kesin olarak inanmanız için (mahlukat ile ilgili) işi düzenleyip âyetleri açıklıyandır.

Yeri yapan, üzerinde sabit dağları, ırmakları var eden O'dur. O, her bir neviden çifçif meyve (tatlı, ekşi, kuru, taze gibi) peyda etmiştir. O, gündüzü gece ile örter. İşte bu eserlerde mütefekkirler (düşünenler) için bir takım ibretler vardır.

Yer küresinde birbirine komşu kıt'alar, üzüm bağları, ekin tarlaları, dallı budaklı, dalsız budaksız hurmalıklar vardır. Bunların hepsi bir su ile sulandığı halde yemişlerinde onların bir kısmını bir kısmına (tatta, kokuda, renkte, şekilde) üstün kılarız. İşte bunlarda da akıllarını kullanan bir toplum için ibretler vardır." (13 /Rad, 2-4)

"Kuşkusuz sizin için hayvanlarda da büyük bir ibret vardır. Zira size, onların karınlarındaki işkembe ile kan arasından (gelen) içenlerin boğazından kolayca geçen halis bir süt içiriyo-r«z." (16/Nahl, 66)

"Rabbin bal arısına vahyetti; dağlardan, ağaçlardan ve insanların yaptıkları çardaklardan kendine evler (kovanlar) edin.

Sonra meyvelerin her birinden ye ve Rabb'inin sana kolaylaştırdığı yaylım yollarına git. Onların (arıların) karınlarından renkleri çeşitli bir içecek (bal) çıkar. Onda insanlar için bir şifa vardır. Elbette bunda tefekkür eden bir kavim için ibret vardır." (16 /Nahl,

Duhan sûresinde de şöyle buyrulur: (âyet, 15)

"Biz gökleri, yeri ve bunlar arasında bulunanları, oyun ve eğlence olsun diye yaratmadık. Onları sadece gerçek bir sebeple yarattık. Fakat onların çoğu bilmiyorlar."

Allah'ın yarattıklarındaki hikmeti ve gerçekleri anlayabilmek için insanın cahil olması değil, bilgili olması gerekir. Onun içindir ki İslâm'da ilme ve âlime çok değer verilmiştir, diyoruz.

Atalarımız bu gerçeğe yüzyıllar boyu riayet ederek ilme hizmet etmiş âlime de hürmet göstermişlerdir. Ama ne hazindir ki bu inanç ve tutum son yüzyıllarda gevşemiş ve müslümanla-ın geri kalmasına sebep olmuştur.

Nitekim bir âlim ne güzel söylemiş: "Tabii ilimler, dudak ucuyla tadılırsa insanı yanıltır. Fakat kana kana içenler, onları yaratan Allah'ın kudret ve azametini anlarlar. O'na iman eder."

Müslümanlar "Akli ve Nakli" ilimlerde büyük çalışmalar yapmışlar insanlık tarihine pek çok eser bırakmışlardır. Yazdıkları eserlerden batı âlemi asırlarca istifade etmişlerdir.

Gazali, Farabi, İbni Haldun, Ali Kuşçu ve daha nicelerinin eserleri doğuda ve batıda yüzyıllarca kaynak kitap olarak insanlığın hizmetinde olmuştur. Celalettin Suyuti 576 kitap yazmıştır. (14) Bu müslümanların, ilme verdiği değeri ifade eder.

Ama ne çareki ilim öğrenme ve öğretme meş'aleleri el değiştirmiş, batı ilerlerken biz yerimizde saymışız. Onlar müslü-manlardan öğrendikleri ilimleri geliştirerek yeni yeni icad ve buluşar yapmışlar biz ise hurafelere sapmışız.

Şu gün ise başlanmaz, şu gün yola çıkılmaz, şu gece temizlik yapılmaz diye diye günleri adeta tembellik için parsellemişiz.

Artık bu gerçekleri gördüğümüze göre kendimize çeki düzen verelim. İlme, âlime, öğretmene gereken değeri ve saygıyı gösterelim. Mali imkânlan seferber edelim. Okumaktan kaçır değil; ona kucak açır olalım.

Allah Elçisi buyuruyor:

"İlim öğrenmek her müslümana farzdır." ^15^

"İlim Çin'de de olsa arayın." ^^

"Bir saat ilme çalışmak, bir gece nafile ibadetten hayırlıdır." (17) "İlim İslâm'ın ve imanın direğidir."(18)

"İlim elde etmeye çalışmak, geçmiş günahlara keffarettir." (19)

"İlim elde etmek için yola çıkan kimse, dönünceye kadar, Allah yolunda cihadda demektir."

"En faziletli amel ilimdir. İlmin azıda çoğu gibi faydalıdır." (21)

"Âlimlere ikramda, saygıda bulunun, onlar Peygamberlerin varisleridir." ^22^

İslâm dinine göre ilmin, alimin ve öğretim kurumlarının önemini ve değerini belirten daha pek çok hadis mevcuttur. Biz bir fikir edinilmesi bakımından sadece bir kaçını aktarmaya çalıştık.

İslâm'a göre bilginlerin kitap yazmak için harcadıkları mürekkepler, şehitlerin kanları gibi aziz kabul edilmiştir. Çünkü dünya ve ahiret saadeti için en üstün yol ilim yoludur. İlim yolunda ilerleyebilmek içinde okuyana, okutana ve öğretim kurumlarına önem vermek gerekir.

Ayrıca şu hususu da belirtmek isterim ki, İslâm büyükleri eğitim ve öğretimin zamana göre ayarlanmasını, geliştirilmesini yeni metod ve tekniklerden istifade edilmesini tavsiye ederler.

Bu konuda Hz. Ali (r.a) şunlar söylemektedir: "Çocuklarınızı kendi zamanınız için değil, onların yaşayacakları zamana göre okutup öğretin. Çünkü onlar sizin zamanınızda değil, kendi zamanlarında yaşayacaklardır, o zaman için yaratılmışlardır.

İslâm'da okumaya ve öğretmene verilen önemi vurgulaması bakımından şu tarihi olay çok düşündürücüdür.

Hz. Peygamber Mekke'den Medine'ye göç ettikten sonra müslümanların müşriklere karşı yaptığı ilk savaş, Bedir Har-bi'dir. (M. 624)

Bu harbi müslümanlar kazandılar. Mekke'li putperestlerden bir kısmını esir aldılar. Esirler Medine'ye getirildi. Bir kısmı fidye (kurtuluş akçesi) karşılığında serbest bırakıldı.

Fidye veremeyecek durumda olanlara Peygamberimiz Şu isteğini bildirdi. Bu esirler müslümanlardan onar çocuğa okuyup yazma öğretmek karşılığında serbest bırakılacak. Yani fidye vermeden hürriyetlerine kavuŐacaklar.

Hız. Peygamberimizin, kendilerine saldıran ve canlarını yok etmek için hırslı bulunan bu okur yazar Mekke'li müşriklere sağladığı imkân , çok ibret vericidir. Bu olay, İslâm'ın eğitim ve öğretime ne derece önem verdiğine en canlı somut örnektir.

Öğretmene ve alime karşı duyulması gereken saygıyı vurgulaması bakımından nakledeceğimiz Şu tarihi olay da çok düşündürücüdür.

"Yavuz Sultan Selim, Mısır'ı fethetmiŐ geride dönüyordu. Adana'ya geldiklerinde sağnak halinde bir yağmur yaęmıŐ ğadırlarına sığınmiŐlardı. Her taraf bir anda su ve ğamur deryasına dönmüŐtü. Yağmurdan sonra yeniden yola koyuldular. PadiŐah, zamanın meŐhur alimlerinden Kemâl PaŐazade ile atbaŐı beraber gidiyordu. Bir ara Kemâl PaŐazade'nin atı tökezleyerek ileri fırladı. Kemâl PaŐazade atının dizginini biraz ileri toplamış, geri dönmüŐtü. Geride döndüğü zaman atının ayağından sıçrayan ğamurlarla PadiŐahın üstünün, baŐının ğamura sıvandığını gördü. Korktu. Beti benzi sarardı. Zira PadiŐah, bir zaman evvel kğk bir sebepten ötürü Sadrazam Yunus Paşa'yı katlet-

tirmiŐti. Kendisinin de hemen idam edileceğinden korkmuŐtu. Nedimeler hemen koŐup PadiŐahın kaftanındaki ğamurları temizlemeye koyuldular. Fakat Yavuz göz ucu ile hocayı seyrederken kakhaha ile gülmüŐ, sonra nedimelerine:

"- Bırakınız. Temizlemeyiniz. Bana yeni bir kaftan getiriniz, deęiŐtireyim. Bunu da öldüğüm zaman sandukamın üzerine rtsnler. Zira kim, ulemanın atının ayağından sıçrayıp üzerimi ğamurlayan bu ğamurlar dahi mübarek olup, hürmet ve tazime layıktır" diyerek hocayı müŐkül durumdan kurtarmakla kalmamıŐ, ilme ve âlime verdiği büyük değeri en güzel Şekilde izah etmiştir. ^

Milli Şairimiz Mehmet Akif ERSOY Őarkın geride kalmıŐlıęını, tembelliğine ve dinimizin emrettiği Şekilde ğalıŐmaktan, öğrenmekten uzaklaŐmamıza isyan ederek hislerini manzum olarak Şöyle dile getirmiştir.

"Hiğ bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" (Kur'ân-ı Kerim)

Olmaz ya... Tabii... Biri insan, biri hayvan!

Öyleyse, "Cehalet" denilen yüz karasından

Kurtulmaya azmetmeli baŐtan başa millet.

Kfi mi değil, yoksa bu son ders-i felaket?

Son ders-i felket neye mal oldu? DŐnsen

Beynin eriyip yaş gibi damlardı gözünden!

Yıllarca , asırlarca süren uykudan artık, Silkin de! Muhitindeki zulmetleri yak, yık! Bir baksana: Gökler uyanık, yer uyanıktır; Dünya uyanıkken uyumak maskaralıktır!

Şairimiz bu serzeniŐinde ğok haklıdır. Ğnk ilerlemenin ve yükselmenin yolu ilimdir, bilgidir.

Zira "bilgili olan güçlü olur." Cehalet, bilgisizlik, gerilemenin baĝnaz dűűncelere sapmanın yoludur. Oysa İslâm gerilemeyi deĝil ilerlemeyi ve yükselmeyi emreder. Çünkü dünya saadetine de âhiret saadetine de tek anahtar ilimdir. Öyleyse çoluk çocuĝumuzu okumaya teşvik edelim. Eĝitim ve öĝretim kurumlarımıza yardım elimizi uzatalım, bu yolda çalışma yapardan ve eĝitim kurumlarını destekleyelim.

www.yinedeforum.com

8. ÇOCUĞUN MANEVÎ EĞİTİMİ a) Manevi Eğitim Ailede Başlar:

İnsan toplumlarının çekirdeğini aile oluşturur. Ailenin en kıymetli ürünü de çocuktur. Çocuk, aile ve toplum birbirinin aynası olup aynı karakteri yansıtırlar. Nitekim sosyologlar: "Toplumunu meydana getiren fertler, gençliklerinde iyi veya kötü nasıl yetiştiriliyorlarsa, bunların meydana getirdiği toplumda aşağı yukarı ona göre biçimlenir" (26) demişlerdir. Gerçekten de insanlık tarihinin sosyal gelişimi gözönüne getirilerek değerlendirilirse, bu doğru bir hükümdür.

Buna göre toplumumuzu teşkil edecek çocuklarımızı ne yönde yetiştirip hazırlarsak, onların içinde bulunacağı toplumda o karakteri yansıtmış olacaktır. Öyleyse yarınki toplumumuzun güçlü ve huzurlu insanlardan meydana gelmesini aramıyorsak ona göre tedbirler almalıyız. Çağın gelişimine uygun, kendi inanç, örf ve adetlerine bağlı ve saygılı, çalışkan, hür düşünceli ve hoşgörülü nesilleri yetiştirmek en başta gelen görevimiz olmalıdır.

Hiç kuşkusuz yarını oluşturacak iyi insanları yetiştirmek, öncelikle ailenin sorumluluğu altındadır. Bu sebeple, bu bölümde çocuğun manevi dünyasını yönlendirecek ve geliştirecek olan Ailedeki Din Eğitimi'nden ana hatlarıyla bilgi sunmak istiyorum.

Bilindiği üzere çocuk aile içinde dünyaya gelir. Gözlerini açtığı andan itibaren ilk gördüğü insanlar anne ve babalarıdır. Çocuk onların koruması ve kollaması altında büyümeğe başlar ailesinin yaşayış ve davranışlarını taklid ederek sosyalleşme yönüne girer. Çocuk iyi bir alıcıdır. Ne alırsa bir müddet sonra onları yansıtır. Bu sebeple çocuğa daha ilk yıllarından itibaren doğru, iyi, ve güzel olanlarla beraber yanlışlıklar da öğretilmeye çalışılmalıdır.

Öğrenme, çocuğa kendini değiştirme cesareti verir. Esasen insan sürekli değişmeler içinde bulunan bir varlıktır. Bu bakımdan öğrenme, ferdin içinde meydana gelmekte ve onun hayatını kaplamaktadır.

Doç.Dr. Kerim YAVUZ, "Din Psikolojisinin Işığı Altında Din Eğitiminin Değerlendirilmesi ve Metodik Bazı Teklifler," Atatürk'ün 100. Doğum Yılında Türkiye 1. Din Eğitimi Semineri, S. 183, İlahiyat Vakfı Yayınları 1, Ank. Ailedeki din eğitiminin hedeflerinden birisi, insanın özündeki değişmez ve kutsal olan şeyin uyandırılması, şuurlandırılması ve geliştirilmesidir. Psikologlar genellikle şahsiyetin temelini çocukluk çağının oluşturduğunu kabul ederler. Bu onun diğer gelişmeleriyle birlikte dini gelişmesi için de söz konusudur. Zira psikologlara göre çocukta bitmek tükenmek bilmeyen dînî bir merak duygusu ve sarsılmaz bir kuvvet arayışı vardır. "Çocuk ne kadar duyarsa, o kadar çok görmek ve duymak ister." (28^ Bundan dolayıdır ki çocuk için inanmak, "Doğal bir harekettir." Çocuğu inanmaya doğru iten iç güçlerin, kesinlikle eğitim yoluyla geliştirilmesi gerekir. (29^ Nitekim bu gerçeği 15 asır evvelinden Sevgili Peygamberimiz şöyle hatırlatmışlardır: "Hepiniz çoban, yani muhafızsınız ve hepimiz de maiyyeti-nizde bulunanların hukukundan sorumlusunuz." ^0' Bir başka hadislerinde de, şu çok ibretli hükmünü bildirmektedir. "Her çocuk İslâm fırtarı üzerine doğar, sonra anası babası onu ya-hudi, yahut Hıristiyan, ya da mecusî yaparlar." ^31)

Bu hadisten açık bir şekilde anlaşılmaktadır ki, çocuğun dini eğitiminde ve inanç sisteminin belirlenmesinde ebeveyninin tesiri büyük olmaktadır.

b) Dini Telkine Yaklaşım Nasıl Olmalıdır?

Aileler çocuklarına manevi telkinlerini yaparlarken çocuğun niteliklerini gözden uzak tutmamalıdır. Zira yanlış metod ve seviyesiz telkin çocuğu yönlendirmez. Üstelik yanlış ilaç misali ona ters tepki yapar. Bu bakımdan çocukluk devreleri hakkında kısa bir hatırlatmada bulunalım ki anne ve babalar, tavrını ve telkininin dozunu ona göre ayarlasınlar.

İlk çocukluk çağı doğumla başlar. Çoğu kez ikinci yaşın başlarında beliren yürüme gayretleri, eşyayı birbirinden ayır-detme ve dildeki gelişme çocuğun zihin güçlerinin faaliyet ve inkişafı demektir. Çocuğun karakterinin tohumları bu yaşta atılır.

Ve gelişmeye başlar. Çocuğun ikinci çocukluk devresi ise 3-6 yaşına kadar sürer. Bu okul öncesi devrede çocuk eğitiminde önemli bir yer alır. Bu dönemde bedenle ruh arasında bir birlik kurulmuştur. Üçüncü devre buluşa kadar süren dönemi içine alır. *-32) Eğitimde 7-12 yaş arası önemli bir durum arz eder. Zira modern psikolog ve pedagogların ortaklaşa üzerinde birleştikleri bir nokta, yedi yaştan itibaren çocukta temyiz gücünün ve anlatım yeteneğinin gelişmeye başlamasıdır. ^33^ Hz. Peygamberinizin 15 asır evvel buyurduğu "Çocuğunuz yedi yaşına gelince ona namazı öğretiniz." ^34' hadisleri ne kadar ibret vericidir!...

Çocuğa dinî terbiye ve alışkanlıkları kazandırmak, çocuğu manevî ve dinî bir atmosfer içinde yaşmakla olur. Bu atmosferi ana ve baba sağlayacaktır. Özellikle annenin tutumu çok önemlidir. "İnanan Türk kadını bilirse ki din, ruhun maddeye üstünlüğüdür; bilirse ki terbiyenin amacı çocuğun manevi kişiliğini geliştirmektir ve bilirse ki insan demek sevgi demektir, bu büyük sorumluluğu idrak edecek güçte demektir" ^

Dini kurallar ve ibaretler çocuğa öğretilirken çocuğun yaş seviyesi dikkate alınmalı ve baskı yönüne gidilmemelidir.

Çocuğun, çocukluk duyguları, oyun isteği, istirahatı dikkate alınmaksızın zorla öğretilmek istenen davranışlar, çocuğa faydalı olmaz. Özellikle anne ve baba tarafından gerçekten yaşanmayan dini inanç ve ibadetlerin çocuk tarafından yerine getirilmesi isteniyorsa, olumlu sonuç almak güçleşir. Baskıyla, korkutularak yaptırılmak istenen ibadet ve davranışları çocuk istemez. Hatta çocukta soğuma ve bıkkınlık meydana getirir. Çocuk yaşlarda iken babasının zoruyla camiye gidip, cemaat farza durunca camiden geri kaçanları, yaşı biraz daha ilerleyince hiç camiye gitmeyen arkadaşları tanırım. Öyleyse bu konuda çocuğa çok dikkatli ve bilinçli yaklaşmak gerekmektedir.

Manevi telkinde baskı değil sevgi hakim olmalıdır. Çünkü, "İnsanları erdemli kılan ortak değer sevgidir. Temelinde sevgi olmayan hiç bir eğitim başarıya ulaşamaz. Ana baba sevgisinden yoksun büyüyen bir çocuk ne türlü eğitilse de sonuç alınmaz. Anlayışlı ve güvenli bir aile ortamında büyümeyen bir çocuğa manevi değerler kazandırmak da ruh sağlığını gerçekleştirmek de imkânsızdır. Sevgi ortamında ana babasını örnek alarak, bir çocuğun kişilik kazanması da,

manevi değerler edinmesi de kolaylaşır. Çocuğuna sevgi veremeyen, davranışlarıyla örnek olamayan ana babanın vereceği din eğitimi bu açığı kapatmaya yetmez." <36)

Bu husus göz ardı edilmemeli ve çocuğa dini telkin yapılırken korkutmaktan çok sevdirek, sevgi ortamında onu eğitmeye çalışılmalıdır. Meselâ, çocuk yemek yerken ona "Yemeğini artırma, yoksa Allah yakar" veya "elini yıkamazsan parmaklarını kırar". Yahut da "Yalan söylersen dilin kurur" gibi söylenen sözler, onda bir korku şuuru uyandırır. Bazen de çocuk herhangi bir yanlış yaptığında veya suç işlediğinde ona: "Allah seni taş yapar" deriz. Bazıları da, "Allah baba kızar" derler. Bunların hiçbirisi dini eğitim yönünden doğru değildir. Hele "Allah baba kızar" demek büyük bir hatadır.

Böyle sözlerle Allah kavramı çocuğa yanlış aşılacaktır. Bu tip telkinlerde Allah, sanki evde düzeni ve disiplini sağlayan bir zabıta elemanı gibi empoze edilmeye çalışılmaktadır. Ayrıca "Allah baba" deyimini kullanmak suretiyle de İslâm inanç sisteminde olmayan bir hususu Hıristiyan "Teslis" inancını adeta ona öğretiyoruz. ^37) Bu büyük bir yanlıştır. Müslüman anne ve babalar, "Allah baba deyimini kullanmamalıdır.

Bazı ailelerde de neyin doğru neyin yanlış olduğu, hangi davranışın günah sayılacağı çocuğa uygun bir tarzda öğretilmeden önce, çocuğun yaptığı her yanlış hareket "günah" olarak da gösterilmektedir. Böylece çocuk günah korkusu ile eğitmeye veya "Dindarlaştırımağa" çalışılmaktadır. Bu eğitim anlayışı da yanlıştır. Çünkü bu tür yaklaşımda çocuk Allah'ı yanlış anlamakta ve algılamaktadır. Bu yaklaşıma göre çocuk gözünde Allah, seven ve bağışlayan yüce bir varlık değil kullarını her fırsatta cezalandıran , cehennem ateşinde yakan korkunç bir yaratık olarak canlanır. Böyle yetişen bir çocuk her an yanlış yapmak korkusu çeken tedirgin bir çocuk olur. Bu yöntemle yetişen bir insan kendini köşeye kısırılmış alınyazısının oyuncağı gibi görür. Kendi özgür iradesini kullanamadığı gibi, sorumluluğunu da kullanamaz. Çünkü tüm iyiliklerin de kötülüklerin de kendinin dışında olduğuna inanmıştır. Böyle bir kişinin vicdanı yani "Üstbenliği" güçlüdür, dolayısıyla onu günahattan koruyabilir. Ancak bu baskıcı ve kati bir vicdandır, esneklikten ve hoşgörüden yoksundur. Kişiyi sürekli bir günah işleme korkusu içinde tutar. Kişi kendini olduğu gibi çevresindekileri de günahkâr olarak görür, kendine olduğu gibi insanlara da acımasız ve bağnaz davranabilir/38^

Evde çocuğa din eğitimi verilirken Allah'ın azab ve gazabından daha ziyade onun kullarını sevmesinden, iyi bir davranışta bulunulduğu zaman çok hoşnut olacağından, onu ne kadar çok seversek, bizleri o kadar çok esirgeyeceğinden, her işimizde yardımcı olacağından ve her şeyi onun verdiğiinden söz edilmelidir. Böylece çocuğun kalbinde sevgiye dayanan sağlam bir inancın yeşermesine zemin hazırlanmalıdır.

Yapılan araştırmalara göre 3, 5, 7, 9 yaşları arasında çocukların namaz, oruç yemekten sonra Allah'a şükür duası ve benzeri ibadetler de eğilimleri bizden geçmektedir. Bunlarda çocukları fazla zorlamamalı aksine heveslendirmelidir.

Zira küçük yaşlarda yapılan telkinler anlatılan hikaye ve masallar onların ruhî hayatını çok etkiler.

Mesela ben hatırların. 5, 6, 7 yaşlarında iken merhum annem gece beni yatağıma yatırır, baş ucuma oturur ve beraberce şu şiirimsi duayı söylerdik.

Önceden de belirttiğim gibi çocuğa dini eğitim verilirken annenin rolü önemlidir. Bu itibarla anne, din ve ahlâk konularında basit seviyede de olsa bilgi sahibi olmalıdır.

İnsanın iyi veya kötü kişilik kazanmasında ailenin tutumu çok önemlidir demiştik. Gerçekten de aile fertlerinin tutum ve davranışı, inancı çocuğu etkiler ve ona da geçer. Mesela çocuk, aile fertleri arasındaki dayanışmayı görerek insanlar arasında denge ve birliği doğuran yardımlaşma alışkanlığını edinir. (40)

Yemekten önce ve sonra anne ve babanın ellerini ve dişlerini yıkadığını göre, yemeğe "Besmele" ile başladığını duyan bir çocuk, bunu tatbik başlar. Giderek bunun bir "İslâmî Davranış" olduğunu öğrenir ve benimser.

Çocuk namaz alışkanlığına da aile fertlerini taklit ederek başlar. Anne ve babasının yanına dikilir. Onlarla yatar kalkar. Ama zamanla, bunun bir müslümanın ibadet şekli olduğunu öğrenir. Bunlar gibi dini gün ve geceler de çocuğu manevi yönden ilgilendirir. Mesela kandil geceleri, Ramazan ayındaki iftar ve sahur hazırlıkları, bayramlar, böyle günlerdeki merasim ve ibadetler, hediye alışverişleri, çeşitli yiyecek ve içecekler hepsi çocuğa heyecan verir.

Çocuk kendi iç dünyasında çeşitli yorumlar yapar. Sık sık sorular sorar. Niçin ve nedenlerini öğrenmeye çalışır. İşte böyle zamanlarda anne ve babalara düşen görev, bu günlerin manalarını, onların seviyesinde bir açıklama ile bildirmek dinî ve içtimai rollerini anlatmaktır. ^41^

Anne babalar çocuklarına bu gün ve merasimlerin ne olduğunu, niçin yapıldığını izah ederlerken onların yaş seviyelerine göre basit cümlelerle somut örnekler vererek yorum yapmalıdır. Ancak verdikleri bilgiler gerçek ve hurafelerden uzak olmalıdır. Çünkü çocuk o yaşlarda öğrendiği bilgileri benimser. İlerde büyüdüğü zaman verilen bilgiler gerçeği yansıtmazsa inancında kuşku meydana gelir, buna çok dikkat edilmelidir. Bu hususta bir iki örnek vermek isterim.

Hız. Enes 7-8 yaşlarında iken Peygamber Efendimizin yanına verilmişti. Enes şöyle rivayet ediyor. Bir gün Sevgili Peygamberimiz ona: "Sır tutmasını bil, güvenilir ol, abdestini tam al, namazını bırakma, kimseye karşı kalbinde kötülük tutmadan sabahlamaya, akşamlamaya çalış." ^^ demiştir.

Hız. Hasan da dedesi Hız. Muhammed (s.a.s)'in kendisine çocuk yaşta iken şöyle nasihat ettiğini söyler.

"Sana şüpheli gelen herşeyi terket, içinde kuşku uyandırmayan şeyde kal. Çünkü, kuşkudan uzak doğruluk insanı tatmin eder. Yalan ve şüphe ise huzursuzluk uyandırır." Bir başka örnek: Râfi b. Amr'dan:

"Ben çocukken Ensârın hurma ağacını taşladım. Ensârî beni tutup Peygamberimiz (s.a.s)'e götürdü. Peygamberimiz (s.a.s) bana:

- Çocuğum, onların hurma ağaçlarını niçin taşladın? diye sordu.
- Ya Resûlellah, açtım, yemek için taşladım dedim.

- Sen bir daha taşlama! Altlarına düşenleri al ye! Allah seni doyurur; dedikten sonra başımı sıvadı ve "Allah'ım karnını doyur" diye dua etti." ^

Bu hadislere dikkat edilirse, Peygamberimizle (s.a.s) çocuk arasında geçen konuşmalar çok önemli bir terbiye metodunu bize göstermektedir. Şöyle ki; Peygamberimiz önce çocuğa bu işi yapıp yapmadığını soruyor. Yaptığını öğrenince bir daha yapmamasını öğütlüyor. Sonra ne yapması gerektiğini söylüyor. Daha sonra da yaptığı dua ile ona Allah'a sığınmasını öğretiyor. Ayrıca böyle davranırsa onu daha çok seveceğini de kendisine söylüyor. Kısaca Peygamberimiz bu tavırla önce dinlemeyi, gerçeği öğrenmeyi, ona yol göstermeyi yani rehberliği hatırlatıyor. Davranışlarını buna göre ayarlarsa ödül olarak kendisini daha çok seveceğini bildiriyor.

Terbiye ve din eğitimi konusunda çocuğu başıboş bırakmak doğru değildir. Çocuğun fitratında mevcut olan din hissini dışardan herhangi bir yönlendirme ve etkileme gayreti olmaksızın geliştirmek ve olgunlaştırmak mümkün değildir. Çocukların daha küçük yaşlarında matematiğe, resme ve musikiye karşı kabiliyetli olduklarını anlayıpta onları bu yönde geliştirmeye, yönlendirmeye gayret ettiğimiz gibi, "Yaratılıştan bir dini hissin bulunduğunu kabul etmeli ve onu geliştirme, olgunlaştırma yolunda çalışmalar yapılmalıdır." Eğer bu yapılmazsa çocuğun aileden alacağı dini eğitim tesadüflere bırakılmış olacaktır. İstemediği halde çocuk kendini eğiten başkalarının tesirinde kalıp yön alacaktır.

Aileler bunu idrak edip çocuklarını yetkisiz ve seviyesiz çevrelerin tesirinden korumasını bilmelidirler.

c) İbadetlerin Çocuk Üzerindeki Etkisi:

Çocuk, ibadetleri arzusuyla yapmaya başlamışsa etkilendiğini davranışlarıyla belli eder. Meselâ namaz kılmak için önce abdest alınacağını öğrenir. Çocuk üstünü başını, elini ayağını ve dişlerini temiz tutmaya başlar. Namazın vakitlerinde kılınmasının adet edinilmesi ise onu programlı ve vakitli hareket etmeyi öğretir. Ayrıca çocuğa disiplin kazandırır. Kötü alışkanlıkları önler. Namaz için gerekli olan ezber ve dualar okuma ve belleme zevkini artırır. Böylece çocuk okuma alışkanlığını güçlendirir. Ayrıca ona telkin edilen iyilik ve kötülük, zorlanmadan alıştırılan iyi, güzel ve yararlı davranışlar, çocukta olumlu ve faydalı bir kişilik gelişmesini sağlar.

Oruç ise, çocuğun karakteri üzerinde tahminlerin ötesinde olumlu bir etki yapar. Meselâ, oruçlu bir çocuk, aç ve susuz olduğu halde, dolaptaki yemeğe, masanın üzerinde duran suya el uzatmaz. Belirli zaman gelmeden yiyip içmenin yasak bulunduğu şuuruna erer. Bu, çocuğu ilerde kendinin olmayan, hakkı bulunmayan hiç bir şeye el uzatmamağa alıştırır. Böylece kanunun yahut ahlâkın yasakladığı davranışları yapmaz. Çünkü onda yasaktan sakınma şuuru, artık yer etmiştir.

Zekât ve fitra ibadeti ise onda yardımlaşma duygusunu geliştirir. Bu tür ibadetlerin yapıldığını büyüklerinden gören çocukta yoksula, düşküne, yardıma koşma duygusu, bilinç haline gelir. Akranları arasında kendi çapında yardıma başlar. Hatta harçlığından kısarak artırdığını fakirlere verir.

İyi ve olumlu bir eğitim gören, olumluya yönlendirilen ibadetlere alıştıran ve bütün bunlarda bıktırmadan, sevdirek istikamet verilen çocuklar, sağlam bir kişiliğe ve güzel bir ahlâka sahip olurlar.

Sonuç olarak şunu ifade etmek isterim ki, Ecdadımız tarihi boyunca, aile çatısı altında millî, dini ve ahlâki değerlere en içten duygularla bağlı kalarak yaşama biçimlerini devam ettirmişlerdir. Örf ve adetlerinden kopmamışlar, Öz ve Özel değerlerine sahip çıkmışlardır. Aile fertleri olarak birbirlerini korumuş, kollamış ve yardımcı olmuşlardır. Böylece Müslüman-Türk aile yapısını ve sağlam çatısını zamanımıza kadar sürdürmüşlerdir. Bizler de onlar gibi aynı manevi değerlere bağlı kalarak aile yapımızı devam ettirir, çocuklarımızı da bu duygular içerisinde yetiştirebilirsek yarınımıza daha güvenle bakabiliriz.

www.yinedeforum.com

İSLAM'DA İNSANİ İLİŞKİLER

İslâm Dini, insanların birbirleriyle görüşüp konuşmalarına medeni ve uyumlu bir şekilde yaşamalarına büyük önem verir. Özellikle insani ilişkilerde sevgi, saygı, şefkat ve hoşgörü gibi faziletleri ana ölçü olarak ele alır. Herkese karşı tatlı dilli, güler yüzlü ve alçak gönüllü olmayı insanın görevi kabul eder. Müslümanı, eliyle ve diliyle diğer insanlara zarar vermeyen kişi olarak nitelendirir. Kısaca her insana karşı iyilik ve güzellikle davranmayı hedef olarak gösterir.

Bu hususlarla ilgili kutsal kitabımız Kur'ân-ı Kerim'de pek çok buyruk mevcuttur. Meselâ: "Mü'minler ancak kardeşlerdir. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin ve Allah'tan korkun ki esirgenesiniz. Ey Mü'minler, bir topluluk diğer bir topluluğu alaya almasın. Belkide onlar kendilerinden daha iyidirler. Kendi kendinizi ayıplamayın, kötü lakaplarla çağırmayın, imandan sonra fasıklık ne kötü bir isimdir. Kim de tevbe etmez ise, işte böyle kimseler zalimlerdir." (49/Hucurat, 10-11) Bir başka âyette de şöyle denilmektedir. "Diliyle çekiştirip alay eden kimsenin vay haline." (104 / Hümeze 1) İsrâ Sûresinin 36. inci âyetinde ise: "Bilmediğin şeyin ardına düşme, doğrusu kulak, kalp bunların hepsi o şeyden sorumlu olur" buyurulmaktadır.

Birkaç örneğini sunduğumuz bu ilâhi buyruklar bize göstermektedir ki insan, insana karşı daima sevgi, saygı ve medeni ölçüler içerisinde davranmalıdır. Bütün ilişkilerinde huzuru, sevgi ve saygıyı ortadan kaldıracı davranışlardan şiddetle sakınmalıdır.

İnsani ilişkiler hususunda sevgili Peygamberimiz Hz. Mu-hammed (s.a.s)

Müslümanların birbirine karşı daima mülayemet ve nfk ile davranmasını ve birbirlerine karşı hoşgörü ve yumuşaklıkla muamele etmelerini her vesileyle tavsiye buyuran Peygamberimiz, bir hadis-i şeriflerinde de şöyle demektedir.

"Şüphesiz ki Allah refiktir. (Kullarına karşı lütufkârdır) Rıfk'ı (sözde, işte nazikliği, yumuşak huyluluğu) sever. Şiddete karşı vermediği şeyleri nfk'a verir.

İnsani ilişkilerin ne kadar önemli olduğunu ifade etmesi bakımından aşağıdaki şu hadis-i şerif de ne kadar hikmetlidir. Allah Resulü buyuruyor:

"Kardeşinin yüzüne gülümsemen senin için sadakadır. İyilik ile emretmen ve kötülüklerden uzaklaştırman sadakadır. Bir kimseye yolunu kaybettiği yerde yolunu göstermen sadakadır. Âmâ'ya kılavuzluk yapman senin için sadakadır."

Sevgili Peygamberimizin ahlâk ve insan davranışlarıyla ilgili daha pek çok güzel nasihatlerinin bulunduğu malûmdur.

Biz, şunu belirtmek isteriz ki, Sevgili Peygamberimizin örnek yaşayışını ve tavsiyelerini kendine rehber edinerek söz ve davranışlarını buna göre ayarlayanlar, her zaman kazançlı çıkmış ve hayatını huzur içerisinde sürdürebilmiştir.

İslâm'ın ilk yıllarında Mekke'den Medine'ye hicret eden muhacirlerle, onları bağrına basan Medine'li Ensar arasında meydana getirilen İslâmi kardeşlik ve insani ilişkiler, insanlık tarihinde eşine erişilmez bir örnek teşkil eder. Nitekim bu örnek yaşayış ve beşeri münasebetlerindeki asalet sayesinde

(5) Anılan Eser, Hadis No: 2593.

(6) Seçme Hadisler, İkinci kitap, Hadis No: 95.

93

ki, İslâmiyet kısa zamanda kökleşmiş, benimsenmiş ve diğer bölgelere yayılmıştır.

İslâmiyet insan onuruna ve hukukuna en çok değer veren dindir. İnsanlar arasında ayrıcalık yapmaz. Herkesi insan haklarında eşit olarak mütalâa eder.

Ayrı dinde ve görüşte olanlarla dahi kardeşçe geçinmeyi, birbirine karşı saygılı davranmayı tavsiye eder. Peygamberimizin Medine'de Yahudilerle yaptığı vatandaşlık antlaşması buna en güzel örnektir. Osmanlılar zamanındaki müslüman olmayan halka tanınan din, ibadet seyahat ve ticaret serbestlikleri, inkârı mümkün olmayan tarihî gerçeklerdir. Bu imtiyazların cümlesi, İslâm'ın insani münasebetlerdeki hassasiyetini ifade eden en güzel örneklerdir. İslâm dinî, insanlar arasında cereyan eden beşerî münasebetlerde daima itidalli olmayı, haddi aşmamayı ve herkese karşı iyi niyetle yaklaşmayı tavsiye eder. Haksızca insan hürriyetine tecavüzü, insan haklarına saygısızlığı zulüm, insanlar arasındaki münasebetlerde muâşeret (görgü) kaidelerini ihlal etmeyi de kabalık olarak nitelendirir.

İslâm'da kişinin noksanlıklarını görüp tanınması ve bu noksanlıkları giderme yönünde gayret sarfetmesi küçüklük değil, fazilet olarak kabul edilir. Ayrıca insanı, insanlığından uzaklaştıran bütün huy ve davranışlardan uzak kalması da özellikle vurgulanır.

Bu hususta son söz olarak şunu ifade etmek isterim.

Beşeri münasebetlerinde saygısız ve sorumsuz davranan, hep kendini düşünen ve hep kendi görüşünü haklı gören insana bencil denir. Böyle kimseler insanî ilişkilerinde daha çok hata yapar ve daha çok kalp kırarlar. Herhangi bir konuda medenî

ve seviyeli tartışma yapamazlar. Eleştiriye tahammülleri yoktur. Siz, haklı dahi olsanız, onlar sırf bencillikleri sebebiyle gerçeğe teslim olmak istemezler. Böyle tiplerin genellikle kendilerine güvenleri de yoktur. Bunlar, tutum ve davranışlarında rasyonel değildir, hayalcidirler. Kompleks içerisinde olduklarından çabuk alınırlar. Noksanlıklarını sertlik ve hıncınlıkla kapatmaya çalışırlar. Oysa medeni ve görgülü bir insanın temel özelliği, kendini tanınmasıdır. İnsan kendini tanıdığı, noksan ve yanlışlıklarını gördüğü takdirde daha değerli olur. İnsan noksanlıklarını gidermek için azimli ve kararlı olmalıdır. Hatta iyi insanları, nazik ve kibar insanları örnek alarak davranışlarını yeteneklerini geliştirmeye çalışmalıdır. Bunu yaparken taklitçi değil, kendine ve kabiliyetine özgü davranışlarda bulunmalıdır. İnsanlar birbirleriyle olan ilişkilerinde ne kadar iye ve güzel münasebet kurarlarsa huzur ve uyumları da o oranda sürekli olur. Bu huzur ve uyumun devamlılığı için insanın bir takım huy ve davranışlarına dikkat göstermesi gerekir. Kişi beğenilmeyen huylarını ve hoş olmayan davranışlarını terk ettiği ya da hatasını en aza indirdiği sürece değeri artar. Ancak insana neyin doğru, neyin yanlış

olduğu öğretilmelidir. Kısaca insan eğitilmeli, eğitimden mahrum bırakılmamalıdır.

Ben, insanın eğitimine ve davranışlarına faydalı olur umuduyla, bu bölümde, bazı huy ve davranışlar hakkında kısa kısa açıklamalar yapmayı uygun gördüm. Vereceğimiz örnekler insanî ilişkiler açısından önemli olan ahlâkî kavramlardır. Bu kavramları öğrenmek, gereğince amel etmek, ancak ve ancak insanın kendi idrak ve iradesine bağlıdır.

İnsan ilişkileri açısından insanı daha olgun mertebeye yükseltecek olan güzel huy ve davranışlardan bazıları şunlardır:

Acımak, adalet, af, cömertlik, doğruluk, dostluk, edep, emniyet, fazilet, haya, hikmet, hilm, himaye, hoşgörü, iffet, izzet, insaf, iyilik, kanaat, konuşma adabı, muhabbet, muaşeret, nfk, selamlaşma, şefaet, ta'zim, tevazu, tokalaşma, vakar, ziyaret ve yardımlaşma (vb)dir.

insanlar arasındaki ilişkileri zayıflatan ve yıkan yanlış huy ve davranışlardan bazıları da şunlardır:

Adavet, bahane, boşboğazlık, cehalet, cebir, cimrilik, desise, enaniyet, fisk, fuhuş, gazab, gıybet, kibir, haset, içki, iftira, intikam, israf, kumar, kıskançlık, kibir, nankörlük, riya, serkeşlik, su'izan, tefahur (övünme), (vb)dir.

Şimdi, güzel olan bu huy ve davranışlardan başlıcalarını ana hatlarıyla açıklamaya çalışalım.

İnsanî ilişkilerde başlıca güzel huy ve davranışlar

a) Güzel Huy ve Davranışlar:

(t

Acımak:

!

Bir insanın temel görevi önce Yüce Allah'a karşı olan kulluk görevlerini yerine getirmek, daha sonra da bütün yaratıklara karşı şefkat ve merhametle davranmaktır.

"Şefkat; merhametin en yüksek derecesidir" denilmiştir. Ünlü düşünür Balzac'ta şefkati yani acıma duygusunu, "Faziletin Kraliçesi" olarak tarif etmiştir. Gerçekten de acıma duygusu, Yüce Allah'ın insana lütfettiği büyük bir nimettir. Bu duygu, inanan insanı azgınlıktan, taşkınlıktan ve zalim olmaktan kurtarmıştır.

Anne-babanın çocuğuna, doktorun hastasına, sağlamın yaralıya, kuvvetlinin zayıfa yardım elini uzatması, şefkat ve merhametle davranması, başka ne ile izah edilir?

Acıma duygusu insana, hasmının hata ve kusurlarını bağışlatır. Düşmanlığı dostluğa dönüştürür. Vicdanında acıma duygusu pekişmiş insan; bencillikten, kinden ve nefretten uzak kalır. Ahlâkı güzelleşir, fazileti artar.

Ancak bazı kişiler vardır ki, belki de iyi eğitim görmediklerinden acıma duygulan pek iyi gelişmemiştir. Böylesen etrafındaki dostlarını ve komşularını kırmaktan çekinmezler. Hatta bunlar, kendi aileleri içinde bile acımasızdırlar.

Acıma duygusu zayıf olan insan katı yüreklidir. Hastaya, yoksula, düşküne, darda kalmışa yardım elini uzatanı az. Bunlar, genellikle kendi çıkarlarından başkasını düşünemezler. Böylesi dinimizin tasvip etmediği beğenilmeyen kişilerdir. Bu konuda Yüce Allah kutsal kitabımızda şöyle buyuruyor: "Zalimlerin ne dostu ne de sözü dinlenecek şefaathçisi olur." (40 / Mü'min, 18) Bir başka âyette de: "Zalimler için dost ve yardımcı yoktur." (2 / Bakara, 270)

Sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.s) bütün hayatı boyunca hep bağışlayıcı olmuş, şefkat ve merhametin en güzel örneklerini göstermiştir. Her zaman ve her yerde katı yürekli sert, acımasız ve haksız davranışlarla mücadele etmiştir. Onlara yol ve yön göstermiştir. "Haksızlık etmekten sakınınız: çünkü haksızlık kıyamet gününde karanlıktır." (7> buyurmuştur.

Eğer bir toplumun fertleri birbirine güvenmezse, acımazsa, birbirinin malına, canına ve namusuna dil uzatırsa, orada huzurdan söz edilemez. Böyle bir toplum hiç bir sorununu rahatlıkla çözümleyemez. Oysa gerçek müslüman ince ruhlu, medeni, ahlâklı, merhametli ve güvenilir olmalıdır.

Bir islâm düşünürü; "intikam almaya gücü yeterken, bağışlamak ve muhtaç olduğu şeyi, cömertlik icabı verebilmek iyiliklerin en güzelidir" demektedir. Çünkü iyilik, bağışlama ve acıma gibi meziyetler insanın en faziletli değerleridir.

Cömertlik:

İnsanlara ihtiyaçlarını bildirmelerine gerek görmeden yardımda bulunma halidir. Cömertlik insanın güzel bir huyu ve erdemli bir davranışdır.

Kur'ân-ı Kerim'de: "Hayırdan her ne infak ederseniz, Allah onu bilir" (Bakara, 273) buyrulur. Allah elçisi Peygamberimiz de: "Veren el alan elden hayırlıdır" diyerek cömertliği teşvik etmişlerdir.

Cömertliğin zıddı cimriliktir (hasıslıktır). Cimrilik yerilmiş ve kötü bir huy olarak nitelendirilmiştir. Peygamberimiz; "Cimrilikten de korununuz. Çünkü cimrilik sizden evvel geçenleri helak etmiş, onları kan dökmeye, haramı helâl görmeye sevk-etmiştir" W buyurmuşlardır.

Bu gerçekten doğrudur. Çünkü cimri insan katı, merhametsiz ve menfaatperest olur. Menfaatine zarar geleceğini anladı mı her türlü hileyi ve kötülüğü yapmaktan geri kalmaz. Oysa cömert insan eli gibi gönlü de bol ve zengindir. Kanaatkâr olduğu için şükretmesini bilir. Zor durumda olanlara yardım yapmak ona büyük bir manevî zevk verir. Unutulmamalıdır ki "Cömertlik Sâadet Anahtarıdır", "Dostluğun Özüdür", "Adaletin Çiçeğidir." ^9^

Tarihimiz ecdadımızın yaptırdığı maddî ve manevî cömertliklere ibret olacak pek çok somut örneklerle doludur. Hayır kurumlarımız, vakıf eserlerimiz, hanlar, hamamlar, çarşılar, sebiller, kervansaraylar, o muazzam camiler, mescitler, dâruşşifâ-lar, hep hayır sahibi gönlü bol, insansever müslüman kardeşlerimizin cömertlikleriyle vucût bulmuş yaşayan müesseselerdir. Bizlere düşen bu eserleri korumak ve yenilerinin yapılmasına yardımcı olmaktır.

Doğruluk:

Doğruluk; Dinin emirlerine uygun davranmaktır. Kısaca istikametten ayrılmamak, hakkı gözetmektir. Doğruluk; insan ilişkilerinde toplumun huzurlu ve düzenli bir şekilde devamını sağlayan manevî bir değerdir.

İnsanlar arasında karşılıklı güvenin ortadan kalkması, doğru davranmanın yok olması, cemiyetin yıkımına sebep olur. bu itibarla insan hemcinsleriyle olan ilişkilerinde doğruluktan ayrılmamalıdır.

Hz. Peygamberimiz bu hususda bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyuruyor: "Doğruluğa sanlın, çünkü doğruluk insanı iyiliğe, iyilikte insanı cennete sevk eder. Kişi doğru olmaya devam eder, doğruyu daima ararsa Allah katında siddik (en doğru kişi) olarak kaydedilir" (Müslim).

Ünlü Yunan Filozoflarından Euripides de: "insanlar için saadet ümidi ancak doğrulukta vardır" demiştir. Büyük hak aşığı Yunus Emre de bu hususu şöyle dile getirmiştir:

"Cümleler doğrudur sen doğru isen Doğruluk bulunmaz sen eğri isen".

Bu maddeyi Ziya Paşa'nın Terkibi Bendindeki şu beyti ile tamamlayalım:

"İnsana sadakat yaraşır görsede ikrah Yardımcısıdır doğruların Hazreti Allah".

Dostluk:

Üci ve daha fazla kişi arasında meydana gelen samimi sevgi ve saygı bağlılığıdır. İslâmda Allah rızası için kurulan dostluk övülmüş, çıkara dayanan dostluk ise yerilmiştir. İslâm gerçek inanç sahiplerini birbirine karşı dost ve kardeş olarak ilan etmiştir. Hucurât suresi 10. âyette: "Şüphesiz mü'minler birbiri ile kardeşler, öyle ise dargın olan kardeşlerinizin arasını düzeltin. Allah'tan sakının ki size acısın" buyrulur. Bir başka âyette de, mü'minlerin birbirlerine iyiliği, doğruyu emretmeleri, kötülükten uzaklaştırılmaları tavsiye olunur. Âli İmran sûresinin 104. âyetinde: "Sizin içinizde iyiliğe çağıran, doğruluğu emreden ve fenalıktan men eden bir cemaat olsun. İşte felaha erişenler yalnız onlardır" denilmektedir. Bakara sûresinin 257.nci âyetinde de: "Allah îman edenlerin dostudur. Onları karanlıktan nura çıkarır" buyrulur.

Doğrulukta ve birbirimize karşı olan tutum ve davranışlarımızda dürüst olmak hem dinimizin buyruğu hem de insan olmamızın gereğidir. Nitekim ünlü Balzac: "İyi dostluklar temiz hesaplarla kurulur" demiştir. Cenap Şehabettin de: "Yalnız kendi nefsinin düşünerek dost arayan, hizmetçi anyor demektir" diyerek dostlukta gerekli olan dürüstlüğü vurgulamıştır.

Aşık Veysel'de:

"Dost dost diye nicesine sarıldım,

Benim sadık yarım kara topraktır" demiştir.

Kul Nesimi ise:

"Kendi kadrin bilmeyen, dostun kıymetin ne bilir

Merkebin boynuna cevahir takmanın faydası ne" diyerek

dostluğun önemine, değerine, dostlukta riyanın yeri olmadığına

işaret etmiştir.

Edep, uyulması gerekli olan terbiye ve nezaket kurallarıdır. Edep: "Ahlâkın her bölümünde iyilik üzere bulunmaktır" diye tarif edilir. Edep ruhen yükselmenin, olgun insan olmanın temel şartıdır. Edep insan için en büyük şereftir. İnsanm süsü ve faziletidir. Edep insanı aşın, kötü isteklerden korur. Nitekim "İnsanın edebi, altından daha kıymetlidir" diye söylenilmiştir.

İnsan; sağlığını korumak, enerji ve formunu devam ettirebilmek için yeme ve içmeye ne kadar muhtaç ise, manevî sağlığı ve "aklı selim" sahibi olması için de edepli olmaya o kadar muhtaçtır.

Eskiler; "Edeple süslenmeyen akıl silahsız kahramana benzer. Hiç bir zaman gücü nisbetinde iş göremez. Aksine düşmana yenilir" demişlerdir. Şems-i Tebrizi bu hususta şunları söylemiştir:

"Efendi! Anla ki, insanın tenindeki can ne ise edep de o'dur. İnsanların kalbindeki, gözündeki nurlar edepten ibarettir. Âdem ulvî âlemdendir. (Yani yaratılışı yüksektir) onu süfli ve alçak sanma. Bu kâinatın kubbesinin dönüşündeki nizam ve revnak (güzellik) edeptir. Şeytanâ hakim olmak istersen, gözünü aç, anla ki, Şeytanı öldüren edeptir. Ademoğlu edepsiz ise insan değildir. Çünkü insan ile hayvan birbirinden edeple ayrılır. Gözünü aç, Allah kelâmına bak, âyet âyet bütün kâinatın manâsı edepten ibarettir" C°)

Atalarımız "her şey çoğaldıkça ucuzlar" demişlerdir, ama bu söz edep için geçerli değildir. Zira edep çoğaldıkça insanın kemâlatı artar. Değeri ve manevî mertebesi yücelir. Çünkü edep kişinin hayasını yani ar ve namusunu ifade eder.

Edepli insanlar vakarlı mütevazî ve alicenap olurlar. Hayasızlıktan, edepsizlikten kısaca edebe muğayir her türlü hal ve hareketten sakınırlar. Edepli insan Allah'ın yap dediklerini yerine getiren, yasakladıklarından da ziyadesiyle sakınan fazileti bol olan insandır.

Ne mutlu bu yüce vasfa haiz olan insanlara...

'***'

Emniyet; Güvenme, inanma, korkusuzluk anlamındadır. Bir şeye güvenmek ona itimat etmek, insanda doğruluktan gelen yüksek bir melekedir. Mukabili hiyanettir. Sözde durmamak demektir.

İnsanlar arasında birbirine karşı olan güven ortadan kalktığı takdirde beşeri ilişkiler yıkılır. Toplumda anarşi ve çözülme başlar. Emniyeti suistimal (kötüye kullanma) İslâm dininde reddedilmiş ve münafıklık olarak nitelendirilmiştir. İslâm, insanın münafık değil, gerçek mü'min olmasını emir buyurur. Münafıklık iki yüzlülük olduğu içindir ki toplumsal yaşayışta tasvip göremez. İki yüzlüler er-geç toplumdan tecrid edilir. Münafıkların ahiret azabı da çok şiddetli olacaktır. "Allah doğru olmayı " emreder. (11/ Hud, 112)

Ecdadımız, dünyaya güvenilir, dürüst, mert insanlar olarak ün salmışlardır. Müslüman Türk'ün karakterinde namertlik yoktur. Bu hasletimizi yitirmiş isek, bu bizim ilâhi emirlerden ne derece bigâne kaldığımızı gösterir. Bu noksanlığımızı tamir etmek gerekir. Zira güvenilir olmak insanın ve insanlığın süsüdür, onurudur.

Unutulmamalıdır ki bir toplumu teşkil eden fertler arasında emniyetsizlik görülmeye başlanmışsa, o toplumda dostluk ve insaf ortadan kalkar. Hak ve adalet kavramları bozulur. Onun yerine rüşvet, iltimas, hile ve aldatma alır. Bu çirkin huylar da o toplumun felaketine sebep olur. Öyleyse bir cemiyetin ayakta kalmasının ve varlığını devam ettirebilmesinin temel şartlarından biri, emniyet inancının ve ona bağlı mekanizmaların sağlıklı kalmasını gerektirir. Emniyeti de Allah korkusu ve devletin adalet mekanizması ayakta-tutabilir. Fertlerin vicdanından

Allah korkusu kalkmış, devletin adaletine de güven yitirilmiş ise, o toplumun yıkımı yaklaşmış demektir.

Emniyetin sürekli kalabilmesi için öncelikle her ferdin güvenilirliğini yitirmemesi gerekir. Bunun için de Yüce Allah'ın buyruklarına ve Sevgili Peygamberimizin Sünnet-i Seniyyesine tam riayet edilmelidir. Çünkü Cenâb-ı Hak Kur'ân-ı Kerim'de: "Emrolunduğun gibi dosdoğru ol" (11/ Hud, 112) buyurmaktadır.

Fazilet (Erdem):

İlim irfan itibariyle üstünlük, yüksek ahlâki değerlere riayet melekesi, Erdem anlamındadır. Faziletli insan, olgun ve değeri yüce olan bir insandır.

İslâm, insanın bu yüce değere ulaşmasını tavsiye ettiği gibi yollarını da gösterir. Faziletin yolu doğruluktur. Hakk'a teslimiyettir, sabırdır, feragat ve vefadır. Bunları yaşayan insan elbette değeri yüce olan bir insandır. Faziletin yok olduğu yerde insan bayağılaşır, alçalır. Çiçero: "Dostluğu hem doğuran, hem sürdüren erdemdir (fazilettir). Erdem olmadan dostluğun hiç bir türüsü olmaz" diye tanımlamıştır. Eflatun ise fazileti; "iyiyi elde etmek gücü" olarak göstermiştir. George Herbert'de; "Fazilet yaşlanmaz" diyerek faziletin ebediliğini vurgulayarak dile getirmişlerdir.

Öyleyse faziletin dostu, rezaletin düşmanı olalım. Hilm:

Yumuşak huyluluk, ağır başlılık demektir. Hilm, İslâm'da arzu edilen bir huydur. Çünkü hilm sahibi kimsede karşısında-

kini rahatlatıcı bir cazibe ve sevgi vardır. Sevgili Peygamberimizin en büyük özelliklerinden birisi de Hilm sahibi olması idi.

Allah, ağırbaşlı ve yumuşak huylu olan kullarını sever. Onlardan razı olur. Bir insan ne kadar faziletli ve hüner sahibi olursa olsun, eğer sert tabiatlı bir insan ise tüm faziletlerini unutturur.

Bu konuda sevgili Peygamberimiz şunları buyuruyor: "Yumuşaklık ve mülâyemetten mahzun olanlar, hayırdan da mahzun kalırlar" C1-*

"Allah Teâlâ Refik'tir, mülâyemeti sever. Katılıkla yapılan ve başka işlere vermediği sevabı yumuşaklıkla yapılan işlere verir."

"Rıfkı mülâyemetten yoksun olan kimse bütün hayırlardan mahrum olur." ^^
Öyleyse birbirimizle olan ilişkilerimizde işimizi, sözümüzü zorlukla, zorbalıkla yürütmeye çalışmayalım. Ve "keskin sirkenin küpüne zarar vereceğini"de unutmayalım. Unutmayalım ki Cenâb-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Hiddetini yenenlere ve insanların suçunu bağışlayanlara cennet hazırlanmıştır. Allah iyilik yapanları sever."

Hoşgörü:

İslâm dini, insanî ilişkilerde daima hoşgörülü olmayı tavsiye eder. Çünkü iyi niyet ve hoşgörü kötülük ve nefret duygularının ortadan kalkmasına, sevgi ve muhabbet bağlarının kuvvetlenmesine vesile olur.

Birbirlerimizle olan münasebetlerimizde hoşgörüyü düşünce ve davranışlarımızın temel unsuru olarak ele alırsak hem daha medeni davranmış, hem de Cenâb-ı Hakk'ın emirlerine uygun hareket etmiş oluruz. Zira Hz. Allah öfkelerini yenmesini bilenlere, insana şefkatle davranıp iyilikte bulunanlara mağfiretini vadedmektedir.

Bu hususta Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyurulmaktadır:

"Rabb'inizin mağfiretine ve Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için hazırlanmış eni gökler ve yerler kadar olan Cen-net'e koşuşun. Onlar bollukta ve darlıkta sarfederler. Öfkelerini yenerler. İnsanların kusurlarını affederler. Allah iyilik yapanları sever." (3 /Âl-i İmran, 133-134)

İslâm dinine göre sevgi, şefkat, merhamet, hoşgörü ve iyilik gibi faziletli duygulan kalbinde taşıyan bir mü'min olgun bir müslümandır. Olgun bir müslüman imânı ve irfanı tam olan insandır. Böyle insanlar bencil ve zalim olamazlar. Kalplerinde kin, intikam ve fesatlık gibi insanı manen alçaltıcı duygulara yer vermezler. Karşısındaki insana, kim olursa olsun, nefretle ve şehvetle değil, şefkatle ve muhabbetle bakarlar. Kendi nefisleri için arzu ettiklerini diğer mü'minler için de arzu ederler. Herkese karşı tevazu kanatlarını açarlar. Sözlerinde ve davranışlarında ölçülü ve hoşgörülü olurlar. Bu vasıftaki müslüman-lar Sevgili Peygamberimizin: "En hayırlılarınız ahlâkça en güzel olanlarıdır" sözünü kendine rehber edinenlerdir.

Yaradılışımızın icabı bir toplum içinde yaşamak mecburiyetindeyiz. Bulduğumuz yerde bize göre ayn düşünenler, ayn inanç taşıyanlar olabilir. Bu şekildeki insanlar yasalara, nizamla uygun davrandıkça, onları kınamaya, horlamaya, baskı altına almaya hakkımız yoktur.

İslâmı tebliğ eden sevgili Peygamberimizin hayatı şefkat ve hoşgörü örnekleriyle doludur. Allah Resulünün en azılı düşmanları bile onunla görüşüp tanıştıktan sonra hayranlıklarını gizleyememişlerdir. Allah'ın elçisine karşı olan bu hayranlığın temelinde hiç şüphe yoktur ki o mübarek insanın ahlâkı en başta gelir. Onun üstün ahlâkı, en güzel meziyetlerle bezenmiş, bilcümle kötülüklerden arınmıştır. Onun yüce ahlâkında erişilmeyen sabır, engin hoşgörü sınırsız insan sevgisi vardır. Öyleyse bizler de onun yaşayışını örnek alarak davranışlarımızı düzeltirsek, Allah elçisinin şefaatine nail oluruz.

Birbirimizle olan ilişkilerimizde, iyilik ve hoşgörüyle davranmak bize bir şey kaybettirmez, fakat çok şey kazandırır.

İyilik:

inanç ve davranışlar yönünden doğru ile yanlışın, iyilikle kötülüğün neler olduğu kutsal kitabımızda Allah'ın emirleri olarak bildirilmiştir. Buna göre İslâm'da daima iyilik tavsiye edilmiştir. Kur'ân-ı Kerim'in bir çok yerinde iyiliklere yönelin, kötülüklerden sakının buyrulur. Ayrıca herhangi bir olay

karşısında karar verirken hissi olarak değil, Allah'ın emirlerine uygun adaletle hükmetmemiz emredilir. İslama göre gerçek iyi; hayırlı olan, dini kurallara uygun, salim aklın beğendiği şeylerdir. Kötü ise; iyinin zıddı olan, insana zarar veren her şeydir.

Allah katında her iyi olan şeyin bir ecri vardır. Kutsal kitabımızın bir çok âyetinde bu hatırlatılır. Meselâ: Fussilet sûresinin 46. âyetinde konuya ilişkin olarak şöyle buyrulmaktadır: "Kim yararlı iş yaparsa kendi lehinedir, kim de kötülük işlerse kendi aleyhinedir. Rabbin kullarına karşı zalim değildir."

İnsan iradesini kullanmada hür bırakılmış ama, sorumluluktan uzak tutulmamıştır. İnsanın sorumluluğu, davranışlarını kontrol altına alabilmesi içindir. Herkes aklına geleni istediği yerde ve zamanda yapmaya kalkarsa, orada ne huzur ne de nizam kalır. Zaten insan davranışlarından sorumlu tutulmamış olsaydı, iyilikle kötülüğün, doğru ile yanlışın hiç bir anlamı ve değeri kalmazdı.

Bir toplumdaki huzur, ilâhi buyruklara ve yasalara uygun olarak yaşanabilmekle sağlanır. Bizim inancımıza göre Cenâb-ı Hakk'ın yapınız dediklerinde de, yapmayınız dediklerinde de pek çok hikmetler vardır. Ne yazık ki biz, bu hikmetlerin neler olduğu hususunda birazcık akli selimle düşünme zahmetine katlanamıyoruz. Dinimize göre olgun bir mü'min ve medeni bir insan olmak, kötülüğün ve yanlışlığın karanlık yollarından gitmekle değil, iyinin, güzelin ve doğruluğun parlattığı fazilet dolu aydın yolda yürümekle elde edilir. Bu yol, Kur'ân-ı Ke-rim'de: "Tarik-i müstakim" olarak adlandırılan doğru yoldur. Bu yol Hak yoludur. Bu yolda fitnenin, fesadın, aldatmacanın, insanı horlamanın, mala, cana, namusa tecavüz etmenin, kısaca zulmün ve adaletsizliğin yeri yoktur.

Bu yol; insana sevgi ve saygının, dayanışmanın, kardeşliğin, hakka rızanın, şefkat ve merhametin, çalışmanın, araştırmanın, kısaca bütün iyiliklere koşmanın ve her türlü kötülüklerden uzak kalmanın yoludur. Bu yol, Hakka tapan, Hakka inananların yoludur. Bu yolda en güzel örnek, Sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.s)'in ibretlerle dolu olan yaşayış tarzıdır. Onun yaşayışı incelendiğinde herkes kendi idrakine göre pay çıkarabilir.

Allah'ım elçisi, bakınız iyilik hususunda bizlere neler buyuruyor: "Kardeşini güler yüzle karşılamaktan ibaret bile olsa, hiç bir iyiliği hor görme" ^14^ "İyiliğe kılavuzluk eden kimseye o iyiliği yapanların ecri gibi sevabı vardır" ^xi^

Bu konuda Allah elçisinin daha pek çok hikmetli ve ibretli sözleri mevcuttur.

İyilik ve güzellik medeni insanların yanında hiç bir zaman değerini yitirmez. Nitekim bir halk şairi bir mısrasmda şöyle söylüyor: "Deryaya bıraksan iyilik zayi olmaz". Ancak şunu unutmamalıyız ki iyilik, insani ve islâmi ölçüye uygun olmalıdır. Başa kalkılan, yüze vurulan iyilik hem sevabımı, hem de itibarını kaybeder. Yapılan bir iyilik karşımızdaki insanda bir eziklik ve küçüklük uyandırmamalıdır.

Kanaat

Kanaat, kismete razı olmak, az şeyle yetinmek, aşırı hırs ve istek peşinde koşmamak anlamına gelir. Ancak, kanaati yanlış yorumlamamak gerekir. Zira kanaat, az şeyle yetineceğim diye gayreti, çalışmayı, araştırmayı elden bırakmak değildir. Kanaat; elindeki imkânları en iyi şekilde kullanmak, daha fazlasını elde edeceğim diye gayrimesru yollara sapmamaktır. Kısaca, AUah'm ihsan ettiği nimetlere şükredebilmektir. Çünkü şükürün olmadığı yerde ihtiras başlar. Bu duygu, insanı hasede, tamaha ve nefsine esarete götürür.

Dünyada insanı çeşitli tehlikelere düşüren, zarar ve ziyana sokan çoğunlukla aşırı hırs ve tamahtır. Elindekiyle yetinmeyip hakkına razı olmasını bilmeyenler, nefsine esir olan tamahkârlardır. Kanaatsız insan huzursuzdur. Çünkü gözü hep başkasının elindeki imkânlardadır. İnsanın gözü hep yukarılarda olur da kendi durumunu beğenmezse mutlu olamaz. Dünyayı kendine zehir zıkkım eder. Oysa bizim dinimiz, insanın huzurlu olmasını ve huzur yollarını aramasını telkin eder.

Kanaati olmayan insan, hırsının ve nefsinin esiri olup manevi değerlerinden çok şeyini kaybedebilir. Nitekim Ferideddin Attan "Kanaatten nasibi olmayanı dünya malı nasıl zengin edebilir" demiştir. Sevgili Peygamberimiz de: "Zenginlik, mal çokluğu ile değil, asıl zenginlik gönül zenginliğidir" diye buyurmuş, bir başka buyruklarında da: "Kanaat tükenmez bir maldır" ^ diyerek bu yüce duygunun önemine dikkatimizi çekmiştir. Çünkü kanaati olmayan aşırı hırsa kapılır. Aşırı hırs kişiyi hasetliğe götürür. Hasetlik başkasının elinde bulunan imkânların yok olmasını arzu etme duygusudur. Bu bakımdan İslâm'da "ahlâk-ı zemime" olarak kabul edilir.

Tekrar vurgulamak isterim ki, kanaat asla tembellik ve miskinlik değildir. Kanaat, Allah'ın ihsan ettiği nimetlere şükredebilmek, yani ihtirastan arınmaktır.

Bu hususta sevgili Peygamberimiz (s.a.s) şöyle buyurmuşlardır: "(Dünyalıkta) sizden aşağı olana bakınız. (Yoksa) sizden yüksek olana bakmayınız. Zira size lâıyk, sizin üzerinizdeki Allah 'in nimetini hor görmemenizdir." (ı ^

Konuyu Firdevsinin bir güzel deyişle noktalayalım.

"Yeryezünde bütün sıkıntılar aza kanaat etmemekten doğar."

İnsanların birbirleriyle anlaşmasında en etkili vasıta konuşmaktır. Dost kazanmanın en başta gelen şartlarından biri tatlı dilli ve güler yüzlü olmaktır. Atalarımız: "Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır" demişlerdir.

İnsan hangi mevki ve makamda olursa olsun, kiminle konuşursa konuşsun, konuşma adabına çok dikkat göstermelidir. Nitekim, "Bir cümle konuş sana ne olduğunu söyleyeyim" demişlerdir. Gerçekten "Kişinin sözü akıl ve fikrinin tercümanı, ilim, fazilet ve halinin açıklamasıdır. ^18^ Zira konuşma, konuşanın şahsiyetini, kültürünü ve görgüsünü en güzel şekilde yansıtır.

Büyüklerimiz, ediplerimiz, ozanlarımız, konuşma üzerine o kadar güzel sözler söylemişler ki, her biri birer hikmet ve ibrettir.

Meselâ: Kul Nesimi:

"Eyle perhiz sakın dilden,
Her hata dilden çıkar" demiş

Nizami de: "Başların belası dillerden gelir" sözüyle konuşmada ölçülü olmayı, terbiyeli söz söylemeyi hatırlatmıştır. Buna göre medeni ve olgun bir insan, çevresi için acı veren, kötü konuşan insan değil, bilakis gönül sevindiren, tatlı konuşan insan olmalıdır. Özellikle İslâm dininde güzel konuşmak, gönül kazanmak en büyük insanlık meziyetidir. Ancak konuşurken, konuşma ortamını, konuşma zamanını ve konuşurken kelimeleri yerinde kullanmayı iyi bilmeliyiz. Tabir caiz ise konuşurken "ağızdan bal akıyor" dedirtmeliyiz. Bazen güzel ve yerinde

(18) Ahmet Rifat, Tasvir-i Ahlak, Tercüman 1001 Temel Eser. S. 199.

konusmak kavgayı durdurabileceği gibi, çirkin bir söz de kişinin başını belaya sokabilir. Yunus Emre bu durumu en güzel şekilde şiirleştirerek şöyle dile getiriyor.

"Söz ola kese savaşı,
Söz ola kestire başı,
Söz ola ağulu aşı,
Yağ ile bal ide bir söz."

Konuşma muâşeretinde aşağıdaki prensiplere riayet edilirse insan daha az hata yapar.

Bu prensiplerin başlıcaları şunlardır:

- Konuşurken ciddi olmak, laubalilikten sakınmak,
- Düşünerek ve kelimeleri yerinde kullanarak konuşmak.
- Konuşurken tabii olmak, taklitten ve yapmacık ifadelerden sakınmak.
- Mümkün olduğu kadar anlaşılır kelime ve cümlelerle konuşmak.
- Konuşurken sesi çok yükseltmemek ve çok sert de konuşmamak.
- Dinleyeni uyutacak kadar da ağır ve yavaş sesle konuşmamak.
- Konuşurken aşırı jest ve mimiklere kaçmamak.
- Konuşurken kaş, göz, el, yüz, burun oynatarak konuşmamak,
- Devamlı olarak "Ne diyordum, anladın mı, ondan sonra, efendime söyleyeyim" gibi sözleri söylememek. .4;>?, , , , , ^r
- Ağızdan tükrük saçarak konuşmamak. ,
- Argo kelimelerden (ulan, hırt, hırbo, monşer, babalık v.s) I sakınmak.
- Muhataba sen demekten ziyade "Siz" diye hitap etmek.
- Tebrik ve taziyetlerde kısa konuşmak.
- Tumturaklı ve lügatlı konuşmadan sakınmak.
- Konuşmayı muhataba zorla dinletmeye çalışmamak.

- Hanıma, çocuğa ve ihtiyarlara karşı yaş seviyesine göre hitap etmek.
- Hep ben konuşayım isteğinde olmamak.
- Konuşmalarda karşıdakinin sözünü pat diye kesmemek. Bilmeyerek kesilirse özür dilemek.

Konuşma adabı ile ilgili olarak sevgili Peygamberimizin de pek çok güzel buyruklan mevcuttur. Konunun önemine binaen bir kaç örneği sunmak isterim.

Allah elçisi Hz. Muhammed (s.a.s) buyuruyor:

"Allah'a âhir et gününe iman eden kimse hayır söylesin, veyahut sussun."

Ebu Hüreyre rivayet ediyor:

"İnsanların Cennete girmelerine en çok sebep olan nedir Ya Resulullah" dediler.

"Allah'tan korkmak ve güzel ahlâklı olmak" buyurdu

İnsanların Cehenneme girmelerine en çok sebep olan nedir? sualine karşı da:

"İnsanın ağız ve avret yeridir" ^19-* cevabını verdi.

Bu hadisler dikkat edersek hemen anlaşılıyor ki Peygamber Efendimiz, bizlere özellikle dilimizi, hayırlı yönde kullanmamamızı aksi halde başımıza her türlü felâketin gelebileceğini hatırlatmaktadır.

Nitekim Hz. Ali Efendimiz: "Senden soruluncaya kadar susmak, susturuluncaya kadar söylemekten hayırlıdır" demişlerdir. Buna göre insan, nerede nasıl ve ne şekilde konuşacağını bilmelidir. Zira konuşmak, insanlar arası ilişkilerde yaklaşımcı, birleştirici bir bağ olabileceği gibi iyi ve yararlı kullanılmazsa kinci ve parçalayıcı olabilir. Dolayısıyla insana hem felaket getirir, hem de insanı günaha sokar.

Sabır:

Yaşayan her canlı gibi insan da Yüce Allah'ın takdir ettiği ömrü tamamlar ve ölür. İnsanın hangi yaşta ve ne zaman öleceğini bilemeyiz. Kur'ân da: "Her can ölümü tadacaktır, sonunda bize döneceksiniz" (29 / Ankebut, 57) buyrulur. Bu ilâhi buyruk değişmez ve tekzip olunamaz. Ancak ölüm var diyerek dünya nimetlerini terketmek, çoluk çocuğumuzu yoksul bırakmak doğru değildir. Yaşadığımız sürece her iki âlem için çalışmamız dinimizin buyruğudur. Ancak yaşadığımız sürece çok çeşitli olaylarla karşılaşabiliriz. Dünya hayatı kimi zaman bizleri neşe ve sevinç içinde güldürür, kimi zaman da türlü türlü kederler içinde ağlatır. Bir an gelir fırsat doğar, itibar görür, en üst mevkilere kadar çıkabiliriz, bir anda cümle imkânlanmamızı yitirir, yüzümüze bakılmaz olabiliriz. Kısaca dünya hayatı üzücü, yıkıcı, sevindirici, coşturucu durumlarıyla çok cilvelidir.

Bu gerçeklerden ötürüdür ki yüce Allah, uyanmamız ve kendimize gelmemiz için bütün insanlığa hayat rehberi olabilecek şu hükmünü bildirmiştir: "İnsan hiç şüphesiz hüsrân içindedir. Ancak, inanıp yararlı işi işleyenler, birbirlerine hakkı ve sabırlı olmayı tavsiye edenler bunun dışındadır" (Asır sûresi).

Bu engin anlamlı buyruklarında yüce Allah özetle: İnsanın nefsine aldandığı sürece zararda olacağını, ancak sağlam inanç, iyi davranış ve güzel işlerle

uğraşanların zarara uğramayacaklarını haber vermektedir. Ayrıca her zaman haktan yana olmamızı ve hayatımız boyunca düşünce ve çalışmalarımızda sabn, temel esas olarak kabul etmemizi hatırlatmaktadır.

Günlük olaylar karşısında çalışmamız, azmimiz kimi zaman bizim arzu ettiğimiz biçimde olmayabilir, moralimiz sarsılabilir. Bu durumlarda hemen umutsuzluğa kapılmamalıyız. Ele aldığımız herhangi bir işi, bir görevi sarsılmaz bir irade gücü ve tükenmez bir sabırla sonuna kadar götürmeliyiz.

Kutsal kitabımız Kur'ân-ı Kerim'de 70'ten fazla âyette sabrın ve sabırlı olmanın öneminden ve yararlarından söz edilir. Meselâ Secde sûresi 24. âyette, sabredenlerin insanlara önderlik yapabilecek bir makama ulaşabileceklerinden haber verilir. Gerçekten de büyük şahsiyetler, hayatlarında sabırlarının sonucu olarak üstün mevkilere, şanlı şöhretlere ulaşmışlardır. Bütün peygamberlerin sabn ümmetlerine birer ibretler belgesidir. Bu seçilmiş yüce elçileri bir tarafa bıraksak bile ariflerin, bilginlerin, kâşiflerin, büyük kumandanların başlanlarında en etkili faktör, sabra tam anlamıyla uyumuş olmalarıdır. Meselâ Mevlâna'yı, Yunus'u, Edison'u, Nevvton'u ve daha pek çok büyük kişileri, insanlığın kalbinde ölümsüzleştiren şey onların sabır kavramına inançla sanılmasıdır.

Sabır başarının, olgun insan olmanın, temel şartıdır. Yüce Allah buyuruyor ki: "Sabredenlerin alacakları mükâfat gerçekten hesapsızdır" (42 / Şuara, 43).

Sabır, bir anlamda da zamanı ifade eder. Öyle anlar olur ki, herhangi bir olay karşısında hemen kaygıya kapılırız. Artık her şeyin bittiğini sanırsınız. Ama, o olay karşısında biraz sabredersek zamanın lehimize döndüğünü görürüz. Bunun içindir ki "Sabır tatlı bir meyvedir, ancak olgunlaşması bazen çok uzun bir zamanı gerektirir" demişlerdir.

Öyleyse biraz önce de söylediğimiz gibi herhangi bir olay karşısında hemen kötümserliğe kapılmayalım. Sabırla, ısrarla ve doğru olarak hayat basamaklarını tırmanmaya çalışalım.

Selâmlaşmak:

İslâmın en çok değer verdiği hususlardan biri de Selâmlaş-mak'tır. Selâm karşımızdakine karşı dostluk, sağlık ve esenlik dileğimizi ifade etmektir. Selâm dinimiz açısından dua kabul edilir. Bu anlamda selâm, yüce Allah'ın rahmet ve mağfiretini kardeşimiz için temenni etmektir.

Bir gün sevgili Peygamberimize, "İslâm'ın hangi ameli daha hayırlıdır" diye sorulduğunda Allah Elçisi: "Yemek yedirmek, tanıdığın ve tanımadığın herkese selâm vermendir" ^ diye cevap vermiştir. Kur'ân-ı Kerim'de konuya ilişkin olarak şöyle buyrulur: "Herhangi bir selâmla selâm/aştığınız zaman ondan daha güzeli ile selâmlayınız. Veya aynısını iade ediniz" (4/Nisa, 86)

Günümüzde bu güzel âdet çok zayıflamıştır. Çok kimse ancak yakın tanıdığını selâmlamakta, gayrisinin yüzüne dahi bakmamaktadır. Oysa selâm, insanların birbirini tanımasına, yakınlaşmasına ve dostlukların başlamasına bir vesiledir, bir tanışmadır. Bu güzel âdeti devam ettirelim. «

Sevgi:

İslâm alimleri "kâinatın temeli sevgi üzerine kurulmuştur, her meydana gelen şeyin bir sebebi de sevgidir" derler. Gerçekten de insan topluluklarını kuran, aileleri saygı ve hürmet sınırında tutan, evleri neşelendirip süsleyen hep sevgidir. Sevgi, "ruhu tertemiz yapan kaynağı fazilet, ihsan ve mürüvvet olan sevinçtir. "Eğer bu duygu olmasaydı anne ve babalar çocuklarını sevmez, çocuklar da onlara karşı saygı göstermez, rıza ve hoşnutluklarını kazanmaya gayret sarfetmezlerdi.

İnsan, sevmek ve sevilme için doğmuştur. Çünkü sevmek, seilmeye sebeptir. Bu itibarla insan önce en yüce sevgiyi, kendini yaratan Cenâb-ı Hakk'a karşı gösterilmelidir. Allah'ı her şeyden çok sevmelidir ki onun rahmet ve mağfiretine nail olsun. Sevgi; Yüce Allah'ın insan kalbine lütfettiği ilâhî bir ihsandır. Bu ihsanı iyi ve güzel yönde değerlendirmek insanın olgunluğunu artırır. Hz. Mevlâna'nın deyişle: "Sevgiden bulanık sular arınır ve duru bir hale gelir. Sevgiden dertler şifa bulur. Sevgiden padişahlar kul olur."

İnsan istedikten sonra herşeyde sevillecek güzel bir taraf bulabilir. Elverir ki o güzelliği görebilecek bir gözle bakılsın. Elverir ki: "Yaratılan, yaratandan ötürü" hoş görülebilsin. Sevgili Peygamberimiz bir hadis-i şerifinde şöyle buyurur: "Siz mü'min olmadıkça cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe

de mü'min olamazsınız." ^^ Bu hadis-i şerif açıkça ifade etmektedir ki, olgun bir mü'min olabilmek için öncelikle birbirimize karşı samimi bir sevgi beslemeliyiz. Ancak ilâhî prensiplerin uyarısı istikametinde yönlendirilmeyen sevgi hem dünya, hem de âhîret saadetini kazanmaya yeterli olamaz.

Kalbi sevgi ile dolu olan müslüman, duygu ve davranışlarında kaba ve bencil olamaz. Bu yoldaki ilâhî emirleri, sevgili Peygamberimizin örnek yaşayışını ve tavsiyelerine kendine rehber edinerek söz ve davranışlarını buna göre ayarlayanlar, her zaman kazançlı çıkmış ve hayatlarını huzur içerisinde sürdürebilmişlerdir, insan ilişkileri sevgiyle gelişir, nefretle ve adavetle (düşmanlıkla) değil, öyleyse sevelim ve seilmeye çalışalım.

Bu husustaki Yunus Emre'nin şu güzel deyişini hiç bir an aklımızdan çıkarmayalım:

"Ben gelmedim kavga için, Benim işim sevgi için, Dostun evi gönüllerdir, Gönüller yapmaya geldim."

Tevazu (Alçakgönüllülük):

, Dinimiz İslâm, insanların inançlarında ve davranışlarında uymaya mecbur oldukları ilke ve kuralları en üst manada geliştirmiş, insanları birtakım vazifeleri yerine getirmekle de sorumlu tutmuştur. Yüce Allah'ın "yap" dediklerinin yapılmasında, "yapma" dediklerinin de terkedilmesinde çeşitli faydalar vardır. İnsan için yapılması ve emredildiği şekilde yaşanılması istenen

(21) Riyazü's-Salihin, C. 2, Hadis No: 851.

fiillerden biri de alçakgönüllülük yani mütevazi olmaktır. Bu hususta kutsal kitabımızda şöyle buyruluyor: "İnananlardan sana uyanlara mütevazi (alçakgönüllü) ol." (Şuara, 215) Peygamberimizde konu ile ilgili olarak: "Vakarını koruyarak tevazu eden, dilencilik (mevkiine) düşmeksizin

alçakgönüllü olan, günaha girmeden (meşru yoldan) kazandığı malı doğru yollara harcayan, düşmüşlere ve yoksullara acıyan, ilim ve hikmet sahipleri ile kaynaşan kimselere müjdeler olsun. Kazancı temiz olan ve kötülüğünü insanlardan uzaklaştıran kimseye müjdeler olsun. İlimi ile amel eden, malının fazlasını infak edip (yoksullara verip) sözünün fazlasını tutan kimseye de ne mutlu". *-22^

Buna göre mütevazi insan, iş ve davranışlarında ağırbaşlılığın hoşgörülüğün anlamını kavrayan ve onu yaşayan insandır. Tevazu hiçbir şekilde alçalmak, miskinliğe düşerek insan haysiyet ve onurunu çiğnetmek demek değildir. Tevazu, bütün davranışlarımızda ölçülü olmak, yumuşak davranabilmektir. Yani günlük yaşayışımızda karşılaştığımız her çeşit olay karşısında irademizi aklın ve mantığın çizgisi dışına çıkartmamak demektir.

Mütevazi insan, akıllı insandır. Hayalperest değil, gerçekçidir. Kendine güvenen, iradesi sağlam, kibir ve gurura kapılmayan, herkese yardım edebilen, bağışlayıcı insandır. Bu özellikte olan insanlar dinimizce öğülmüş, Peygamberimizce kutlanmıştır. Peygamberimiz: "Kim Allah korkusundan dolayı tevazu ederse, Allah onu yüceltir"(23^ buyuruyor. Bu anlamdaki teva-zuda riya yoktur.

Allah rızası için alçakgönüllü olmak yüce ahlâkın, olgun kişiliğin özelliğidir. Öğülen, sevilen budur. Mütevazi insan, uyumlu uysal ve olgun insandır. Ama korkak değildir. Bir bilge kişi bu hususta şöyle söylemiştir: "Yücelik istersen tevazuyu seç. Çünkü yücelik damına çıkmak için tevazudan başka merdiven yoktur."

Büyük olmak Allah'a mahsustur. Biz insanız ve pek çok noksanlığımız vardır. Bu sebeple noksanlığımızı bilip, kimseyi hor ve hakir görmemeliyiz. Unutulmamalıdır ki iyilik ve alçakgönüllülük, bütün düşmanlıkları ortadan kaldırabilir.

Yardımlaşmak:

İnsani ve islâmi davranışların en güzellerinden biri de yardımlaşmaktır. Bu güzel haslet toplumun en küçük birimi olan aileden başlar. Aile fertleri arasındaki yardımlaşma ve dayanışma topluma yön verir. Bizim milletimizin en belirgin vasfı, bu güzel davranışı benimsemesi, bu uğurda eşsiz eserler vücuda getirerek insanlığın hizmetine sunmuş olmasıdır. Ecdadımız, hükümler oldukları her yerde öncelikle yardımlaşma ve dayanışma kurumları geliştirmişlerdir.

Kutsal Kitabımız Kur'ân-ı Kerim'de iyiliği ve yardımlaşmayı teşvik edici buyruklar vardır. Bir âyette şöyle buyrulur: "Hayırlı işlere acele ediniz, iyilik hususunda yarış ediniz" (2 / Bakara, 48)

Sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.s)'de bu hususta pek çok emir ve tavsiyelerde bulunmuşlardır. Meselâ bir hadis-i şerifinde şöyle buyuruyor: "Müslüman, müslüman (din) kardeşidir. Müslüman, kardeşine zulmetmez ve onu düşman eline vermez (himaye eder). Her kim, müslüman kardeşinin yardımında bulunur ve onun ihtiyacını temin ederse, Al-lah'da ona yardım eder. Her kim, bir müslüman sıkıntılarında birini giderirse, Cenâb-ı Hak

buna karşılık kıyamet sıkıntılarında birini defeder. Her kim, bir müslümanın ayıbını örterse, Allah'ü Teâlâ âhirette onun ayıbını örter." (24) Bir başka hadiste de: "Sizden biriniz kendisi için sevdiği bir şeyi başkası için de sevmedikçe, imanı olgunluğa eremez" denilmiştir. (25^

Bu âyet ve hadislerin espirisi doğrultusunda davranan bir toplumda sosyal huzur gerçekleşmez mi? Hiç kuşkusuz bir toplumdaki manevi kardeşlik, toplumu oluşturan fertlerin birbirini sevmesi, birbirine saygı duyması ve birbirine yardım elini uzatması ile gelişir.

Sosyal yapı birbirine kenetlenmiş, birbirini koruyan ve kollayan insanların gayretleriyle güçlenir ve ayakta durur. Birbirinin kara ve ak gününde yardımcı olmayan, ilgilenmeyen, "bana ne" diyen insanlar, hem uygar hem de İslâm'ca yaşayan insanlar olamaz.

Müslüman şefkatli, merhametli ve hayırsever insandır. Müslüman, veren elin alan elden daha hayırlı olduğuna inanan insandır.

Fakire, yoksula, yetime, darda kalmışa hamiyet elini uzatarak onları huzura kavuşturmak, ne kadar soylu bir davranıştır. Bunun manevi hazzı, inanan insanlar için kelimelerle dahi izah edilemez. Unutulmamalıdır ki yardımlaşma ve dayanışma insanları birbirine kardeş kılan temel esaslardan biridir.

Birbirini seven, sayan ve kardeş olan toplum hem güçlü, hem de varlığı uzun süren toplum olur.

Ziyaret:

İyi davranışlardan biri de birbirimizi ziyaret etmektir. Çünkü anlaşmanın, kaynaşmanın, dostluğun temeli ziyaretle atılır. Birbirimizi daha iyi tanımada en sağlam yöntem ziyarettir. Ziyaretlere ve davetlere icabet etmek, dinimizin ve töremizin gereğidir. Ziyaret, insanın birbirini daha yakından tanınmasına en güzel dostlukların kurulmasına vesiledir. Dostluksa birliğin, dirliğin, ayrılmamanın, bölünmemenin vazgeçilmez düsturudur. Bir şairimiz: "Dost rahatlık veren bir merhemdir" diyerek dostluğun önemini vurguluyor, bir başkası da "Dostluktan saygıyı kaldıran onun en büyük süsünü kaldırmış olur" diye bizleri uyarıyor. Bu husus, bilhassa gözden uzak tutulmamalı, ziyaret adetimizi ihmal etmemeliyiz.

Biz Müslüman Türkler, dostlukta vefalıyızdır. Dostumuzu, kara ve ak gününde yalnız bırakmamak, derdine, kederine, sevincine ortak olmak en büyük hasletimiz olarak gelmiştir. Ancak, bugün bunu aynı heyecanla devam ettirdiğimizi ifade etmek acaba doğru olur mu?

Günümüzde özellikle maddi durumu iyi olan pek çok aile, "Dinî Bayramlarımızda" bile evinde kalmamakta, eşini dostunu aramamaktadır. Kendisini bir sahil kenarına ya da bir başka kamp yerine atmakta adeta yarış halindedir. Koskoca apartmanlarda bayram süresince 3-5 aileden başka kimse kalmamaktadır. Bu ahbaptan ve dosttan kaçış modası, hızını ve dozunu her geçen yıl biraz daha da artırmaktadır. Hem hayat pahalılığından şikayet ederiz, hem de bayramda seyranda borçla, krediyle daha masraflı yollara tevessül ederiz. Bu tutum neyle izah edilebilir? Bu tutum şahsi kanaatime göre insan sevgisinin, insana hizmet etme duygusunun yok olmaya başladığını ifade eder.

Oysa bizim dinimiz, insana hizmeti, insanı sevindirmeyi bir ibâdet hükmünde kabul eder. Sevgili Peygam-berimiz; "Yüce Allah katında en sevimli amellerden birinin farz ibâdetlerden sonra, insanın kalbine sevinç koymak" *-26^ olduğunu ifade buyurlar.

İnsanı sevindirmenin bir yolu da ziyaret ve muhabbettir. Birbirimizden kaçmak beşeri ilişkilerimizi teyid etmez, tehdit eder. Bu giderek toplumun yozlaşmasına, birbirinden kopmasına sebep olur.

Konuyu Sevgili Peygamberimizin bir hadis-i şerifini hatırlatarak noktalayalım. Allah elçisi buyuruyor:

"Ey insanlar, selâmı yayınız ziyaret ediniz..." (27)

∴ Yemek yediriniz. Akrabanızı

b) Kötü Huy ve Davranışlar: Adavet (Düşmanlık)

Adavet; kin, nefret ve öç alma anlamlarında kullanılan düşmanlık demektir. İnsanlar arasındaki sevgi ve saygı bağlarını koparmaya yarar. Öç alma duygusu insani ilişkileri işlemez hale getirir.

Adavet, gerek fert gerekse toplum yaşayışında daima acı ve pişmanlığa sebep olur. Ne yazıkki bu duygu ve tutum, insanlık tarihi boyunca sürüp gelmektedir.

İnsanlar arasındaki düşmanlık ya açık şekilde görülür ya da gizli ve sinsice sürdürülür. Açık düşman, tutum ve davranışıyla dost olmadığını belli eder. Buna karşı tedbir almak kolaydır.

Zor olan sinsi ve gizli olan düşmanlığa karşı tedbir almaktır.

Zira gizli olan düşmanın nerede, ne zaman, ne yapacağı belli değildir. Bu sebeple tedbir almak da güçleşir.

İnsanlar arasında düşmanlığın meydana gelmesine çeşitli faktörler sebep olmaktadır. Genellikle çıkar çatışmasına dayanır. Meselâ daha fazla mülke sahip olma, ticarî üstünlük sağlama, makam ve mevki ihtirası, soy-sop üstünlüğü kompleksi, ideolojik çatışma, din, mezhep ve politik farklılık gibi maddi ve manevi sebepler husumeti ortaya çıkarmaktadır.

Toplumun çökmesine hatta dağılmasına sebep olan adavet, tslâm dininde beğenilmeyen ve terkedilmesi istenilen bir fiildir. İnsanın hem dünya hem de âhiret saadetini amaç edinen İslâm, insanlara barış içinde yaşamalarını hedef göstermiştir. Kur'ân-ı Kerim'de "barış hayırlıdır" (4 / Nisa, 128) buyrulur. Ayrıca mü'minlerden birbirlerine karşı adavetle değil, iyilik, ihsan ve şefkatle davranmaları istenir. Hicr sûresi 88.nci âyette "Mü'minlere karşı kanat ger, tevazu göster, şefkatle muamele et" hükmü mevcuttur. Bu ilâhi hitap insanlar arası ilişkilerin ne şekilde olması gerektiğini en güzel şekilde hatırlatmaktadır. Zira İslâm, mü'minleri manevi kardeş kabul etmiş, ihtilafları ba-

nşçı yollarla çözmeyi öngörmüştür. Hucurât sûresi 10.ncu âyette: "Müminler kardeşlerdir, kardeşlerinizin arasını ıslah edin" buyruğu mevcuttur.

Enfal sûresi 1. nci âyette de: "Allah'tan korkunuz ve aranızı ıslah ediniz" denilir.

Genel anlamda İslâm'da iyiliğe sevk etmek, kötülükten uzaklaştırmak prensibi esastır. Ancak bunu yaparken şiddet ve baskı kullanmak değil, iyilik ve kolaylık göstermek tavsiye edilir. Nitekim sevgili Peygamberimiz bir hadis-i şeriflerinde: "iyiliğe kılavuzluk eden kimseye, o iyiliği yapanların ecri gibi sevabı vardır" ^28^ buyurmuş, bir başka hadislerinde de: "Kolaylaştırınız, güçleştirmeyiniz, müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz" V*' diyerek, yolu ve metodu göstermiştir. Nitekim İslâm'da kâmil mü'minin, müttâkî insanın nitelikleri belirtilirken onların "af edici" insanlar oldukları beyan edilir. "O takva sahipleri ki bollukta da, darlıkta da Allah için harcarlar, öfkelerini yutarlar ve insanları affederler" (4 / Al-i İmran, 134) denilir. İslâm affı büyüklüğün şanı olarak kabul etmiştir. Şûara sûresi 43 ncü âyette, "Her kim sabreder, öç almayıp bağışlarsa, bu hareket büyüklerin kâdır" denilmiştir.

Bu ilâhi emirlerden açık ve seçik olarak anlaşılmaktadır ki dinimiz İslâm, düşmanlığı değil banşı ve huzuru istemektedir. Çünkü toplumun ilerlemesi, ancak ve ancak insanların birbirini sevmesi, sayması ve birbirine karşı hüsn-ü muamelede bulunması ile mümkün olur. Fertleri arasında dostluk ve şefkat kalmayan cemiyetlerde huzur ve ahenkten söz edilemez. Böyle cemiyetler ergeç yıkılmaya mahkum olur. Onun içindir ki sevgili Peygamberimiz, "cemaatte rahmet, ayrılıkta azap vardır" buyurmuşlardır. @®

Öyleyse birbirimize karşı kin ve nefret değil, sevgi ve muhabbet besliyelim ve Yüce Allah'ın, "iyilikte ve fenalıktan sakınmakta yardımlasın, günah işlemek ve aşırı gitmekte yardım-laşmayın. Allah'tan sakının. Allah'ın cezası şiddetlidir" (5 / Maide, 2) mealindeki ilâhi uyarısını da hiçbir zaman unutmayalım.

www.yinede.com.tr

Bencillik (Enâniyet)

Kendini beğenme, kendini üstün görme anlamında kullanılır. Bencilliğe; kişinin kendine olmayan bir meziyeti (maddi-manevi) vargörme duygusu da denilmektedir. Bencillik, yani enâniyet gurur ve kibirden kaynaklanır. Bu itibarla İslâm'da kötü bir huy olarak kabul edilir. Kur'ân-ı Kerim'de: "Kibirlenip (bencillik ve büyüklük taslayarak) insanlardan yüzünü çevirme. Yeryüzünde çalımla yürüme. Çünkü Allah, gururlanıp övünenlerin hiçbirisini sevmez" (3 / Lokman, 18) buyrulur. Sevgili

Peygamberimiz de kibiri: "Hakkı kabul etmemek, insanları hor görmek" olarak nitelendirmiştir.

Bencil insan mutlu olamaz. Zira kalbi sükûn ve huzur içinde değildir. Çünkü içindeki kötü duygular onun enâniyetini körükler ve kişiyi kalp huzurundan uzaklaştırır. Aslında bencil insanların kendilerine güveni yoktur. Bunlar kompleks içerisinde olduklarından duygu ve davranışlarında rasyonel olamazlar. Daima hissi davranırlar. Noksanlıklarını egoistlikle (bencillikle) kapatmak isterler. En iyiyi ve her şeyi kendilerinin bildikle-

rini zannederler. "Ben söyleyin, ben böyleyim" demekten, kısaca öğünmekten büyük zevk alırlar. Bencillerin eleştiriye tahammülleri yoktur. Bu sebeple insanlar arası ilişkilerde huzursuzluk çıkarırlar. Nitekim ünlü düşünür Bolzac: "Bencillik dostluğun zehiridir" demiş, Gandhi de: "Bencilliğin gözü perdelidir" diyerek bu konudaki kanaatini ifade etmiştir.

Bencil insanlar toplum içinde sevilmezler. Dostları olmaz. Bunlar genellikle kendisi gibi düşünmeyen insanları hor ve hakir görürler. Oysa olgun bir insan kimseyi hakir görmez. Olgunluk, imanı kemal bulmuş mütevazî insanların meziyetidir.

Benciller ise imam kemal bulmuş insanlar olmadığından, mütevazî (alçak gönüllü) olamazlar. Bencil insanları Tasvir-i Ahlâk müellifi şöyle tasvir ediyor: "Azizim; büyülenen kişileri adam yerine koyma. Başı yukarı selvi ağacı, mezarlara yaraşır. Ondan meyve beklenmez. Sen meyveyi, meyve veren ağaçlarda ve aşağı eğilen dallarda ara."

Bu hususta sevgili Peygamberimizin söylediği pek ibretli buyrukları mevcuttur. İşte bir iki örnek; Allah elçisi buyuruyor:

"Müslüman kardeşine karşı alçak gönüllü davranan kimseyi, Allah yüceltir. Ona karşı üstünlük gösteren kimseyi de alçal-tır." (-32-) "Kibirli ve kendinde olmayan şeylerle öğünen kimse cennete giremez." <-33-*

Bencil olan insanların iradeleri zayıftır. Bunlar, kendilerini düzeltebilmeleri için mutlaka iradelerini nefislerine hakim kılmalıdırlar. Hayalci değil, akılcı olmalıdırlar. Bencil insan noksanım, yanlışlıklarını kabul ederek iyi insanları örnek alır ve ilâhî buyruklara da kulak verirse düzelebilir.

Boşboğazlık:

Gereksiz olarak ulu orta konuşmak, ileri geri söz etmektir. Boşboğazlık pek çok ayrılığa, nifaka ve önemli sırların yayılmasına sebep olur. Bu sebeple, boşboğazlık çirkin bir huy olarak kabul edilir.

Gereksiz ve yersiz konuşan insan bazen çevresine bıkkınlık verir. Çoğu zaman istenilmeyen söz ve olayların çıkmasına sebep olabileceği gibi, insanlar arasındaki dostluğun yıkılmasına da sebep olabilir. Bu itibarla insan konuşmasına ve davranışlarına dikkat etmelidir. Her şeyi her yerde ve rastgele konuşmamalıdır. Sözün gümüş, sükutinin altın olduğunu unutmamalıdır. İnsan konuşurken daima doğru ve gerçek olanı söylemelidir. Yalan sözden, yalan beyandan şiddetle kaçınmalıdır. İyi bilmediği bir şey hakkında ulu orta konuşmamalıdır.

Kutsal kitabımızda: "Hakkında bilgin bulunmayan şeyin ardına düşme. Çünkü kulak, göz ve gönül, bunların hepsi yaptığından sorumludur" (17 / İsrâ, 36) buyrulur. Bu ilâhi uyan gözden uzak tutulmamalıdır.

Bu hususta sevgili Peygamberimiz de şu hatırlatmayı yapmaktadır: "Ne mutlu o kimseye ki, ilmi ile amel etmiş, malının fazlasını hayıra harcamış, sözünün fazlasını da tutup boşyere söz söylememiş bulunur" ^34^ Bu hadis-i şeriften de açıkça anlaşılmaktadır ki, ilmiyle âmil olan, Allah'ın yaratıklarına şefkat ve merhametle yaklaşarak yardım eden, ayrıca diline hakim olup, ileri geri konuşmayan, boşboğazlık yapmayan terbiyeli insanlar takdire şayan olan mü'minlerdir.

Bu konuyu Sevgili Peygamberimizin şu mübarek sözleriyle noktalamak istiyorum. Allah Elçisi buyuruyor: "Bir insan, manasını düşünmeden bir söz söyleyiverir ki, o yüzden Cehennem'in şark ile garp arasındaki mesafeden daha uzak bir yere düşer.

Zorlama, şiddet ve baskı, insanlarda karşı tepkiyi doğurur. Nefreti, hileyi, aldatma ve yalanı geliştirir. Cebr, insan haysiyetine aykırı bir davranıştır. Bu sebeple İslâm dininde herhangi bir işin ya da düşüncenin zorla kabullendirilmesi yasak kılınmıştır. İslâm'da şiddet ve baskı değil, ikna etme ve kolaylık gösterme esprisi hakimdir. Nitekim kutsal kitabımız Kur'ân-ı Kerim'de: "Allah size kolaylık ister, zorluk istemez" buyrulur. (2/Bakara, 185) Bu anlamı çok yüce olan ilâhî buyruk, insanî münasebetlerde baskıyı zoru değil, kolaylık ve hoşgörüyü işaret etmektedir. Bu âyet insanlığa, insanî ilişkilerdeki takip edilecek metodu göstermektedir. Bundan dolayıdır ki İslâm'da kimse kimseye "benim gibi düşünmüyorsun, benim gibi yapmıyorsun" diye baskı yapmaya, zor kullanmaya yetkili değildir. Bu âyet, aynı zamanda insanın düşüncelerinde özgür olduğuna ruhsat vermektedir. İslâm, nefret ettirmekten değil, sevdirmekten yanadır. Sevgili Peygamberimiz: "Kolaylaştırdınız, güçleştirmeyiniz. Müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz" buyururlar.

Şiddet; gaddarlığın, seviyesizliğin ve cehaletin tezahürüdür. Olgun ve medenî bir insan, şiddetin değil şefkatin ve sevginin tatbikçisi olur. Zaten dinimize göre de olgun bir müslüman, "dilinden ve elinden müslümanların salim kaldığı (güven duyduğu) kimse" ^^ olarak nitelendirilmiştir.

Fikirlerini ve arzularını zorla kabul ettirmek isteyen nice hükümdar ve kumandanın sonlarının hüsrarla noktalandığı tarihî gerçeklerdir. Neronlar, Haccâc-ı Zâlimler, Stalinler, Hitler ve benzerleri, şiddeti ve zulmü benimsedikleri için, bugün "zâlim" insanlar olarak yad'edilmektedirler.

Fikir ve davranış değişikliği için cebir, yani şiddet ve baskı kullanmak etkili olamaz. Şiddetin ömrü kısa olur. Ama kalpler sevgiyle, ikna ile fethedilirse, fikirler ve sistemler asırlar boyu devam eder.

Zulüm, işkence, baskı ve şiddet yapanların, yaptıklarından Allah gafil değildir. Er-geç cezalan verilir. Bu gerçek, Kur'ân da haber verilmekte ve şöyle denilmektedir. "Sakın Allah'ı, zalimlerin yaptıklarından habersiz sanma" (14 / İbrahim, 42).

Fisk-u Fücür:

Sefihlik, günahkârlık, ahlâka aykırı durum demektir. Deyim olarak anlamı, "hak ve doğru yoldan ayrılıp, isyan yoluna sapma" olarak kullanılmaktadır. Ayrıca, çirkin huyların en iğrenci ve kötü ahlâk binasının kurulduğu temel olarak da nitelendirilmektedir.(38)

Bilindiği üzere fuhuş, rüşvet, hırsızlık ve hiyânetlik gibi bilcümle kötü davranışlar, güzel ahlâktan uzak kalmanın neticesi meydana çıkmaktadır. Bu yollara düşenlerin başlarına her çeşit belânın geldiği bir gerçektir. Bu itibarla insanı bu huyundan ve kötü yaşayışından kurtarmak gerekir. İnsanın kötü yola düşmemesi için de onu, zamanında eğitmek ve uyarmak icabeder.

İnsana neyin doğru, neyin yanlış, neyin sevap, neyin günah olduğu öğretilmezse, doğru yaşama tarzını öğrenmesi güçleşir. Çünkü insanda yaradılışının gereği hem iyiliğe, hem de kötülüğe temayül gösteren bir nefis vardır. İnsan, nefsi frenlenmez ve ilâhi hikmetlerle bezenmezse, daha çok behîmî yaşayışa meyil gösterir.

İnsanı kötülöklere sürükleyen nefse, "nefs-i emmâre", iyiliklere yönlendiren nefse, "nefs-i mutmainne" denilir. İnsan, her türlü şehvî ve şeytanî isteklerinden anndıkça, nefsi levvâ-menin emrine girer. İhlâsı ve takvası arttıkça da nefsi-i mutmainne derecesine yükselir. Bu mertebeye varan bir mü'min, kıyamet gününde: "Ey huzur içinde olan ruh (can), hoşnut etmiş ve hoşnut edilmiş olarak Rabb'ine dön. İyi kullarımın arasına gir. Cennetime gir" (89 / Fecr, 27-30) ilâhi müjdesine mazhar olur.

Ancak, insan ilâhî tebliğin uyanlarından uzak kalırsa ya da uzak tutulursa, nefsi frenlemesini ve aşın isteklerine karşı direnmesini başaramaz. Böylece her türlü kötülüğe ve telkine müsait hale gelir.

Kendini tanımayan, emir ve nehiylerin ne olduğunu bilmeyen insan, dünyada çeşitli tehlike ve belâlarla karşılaşacağı gibi, âhirette de Cenâb-ı Hakk'ın gazabına uğrayabilir. Öyleyse, insanın hem dünya, hem de âhîret saadeti için, ona görevlerinin ne olduğunu öğretmeliyiz. ' • '

J Bu sorumluluk, aileden devlete kadar her yetkiliyi ihata eder. Çünkü, tedbir almak insanın vazifesidir. Unutulmamalıdır ki, Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyrulur: "Kim iyi bir iş yaparsa, bu kendi (nefsi için) lehinedir. Kim de,

kötülük yaparsa aleyhinedir. Rabb'in, kullarına zulmedici değildir". (41/Fussilet, 46).

Nefs ile ilgili pek çok güzel öğütler vardır. Bu söylenen sözlerin herbiri ayrı bir hikmet taşımaktadır. İnsanın düşünmesi gerekir.

"Akli olan, korkmak gerek

Nefs elinden, hırs elinden".

;;'

"Nefstir seni yolda koyan,

>

Yolda kalıp nefse uyan". (Yunus Emre, Divan)

Mevlâna'da:

r

"Yapacağın işte nefsinle meşveret etmek ve ne derse aksini yapmak kemâldir."

"Ömrü boyunca bütün günleri, fisk-u fücurla geçmiş ve her nefesi geçici heveslerinin uğruna kaybolup gitmiş olan kişinin değerli ömrüne yazık" (39)

Cenâb-ı Hak, "Fisk-u fücür" bataklığına düşenlere nusret ve hidayetini nasip etsin.

Gazap (Öfke):

Yaratılışımızın gereği, bir toplum içinde yaşamak zorundayız. Bu ortaklaşa yaşayışta bazı kurallara uymak mecburiyeti

(39) A.Rıfat, Tasvir-i Ahlak, S. 76.

vardır. Bu, beraber yaşayışın değişmez kuralıdır. Beraber yaşayıştaki çok değişik olan rollerimizi oynarken, her yerde ve her zaman sözümüzü, düşüncemizi ve davranışlarımızı mantıki olmaktan uzak tutmazsak, sorunlarımızı daha kolaylıkla çözümleriz. Bu bir gerçektir.

Gerçek böyle olmasına rağmen, günlük olaylara baktığımızda görüyor ve işitiyoruz ki, toplum olarak karakterimizde ve davranışlarımızda bazı değişiklikler meydana gelmeye başlamıştır. Bunun en belirgin görünümü de hoşgörüyü unutmamız, bunun yerine hırçınlığı, öfkeyi adeta benliğimize yerleştirmiş olmamızdır. Haksızlığa karşı tepki göstermek, öfkelenmek insanın ruhsal bir özelliğidir. Ancak, bu hal, sağduyunun, ahlâk ölçülerinin meşru zemininden taşarsa, bize yarar yerine zarar getirir.

Zira öfke: "Eğilimlerimizi giderirken bize engel olmak isteyen kişiye acı vermek için içimizden gelen bir itilmedir" diye tanımlanmaktadır. Buna göre öfke, insanı eyleme sürükleyen, taşkın davranışlara yönelten, şuurunu perdeleyen ruhsal bir olaydır. Öfke halinde olan bir insan şuuruna ve davranışlarına hakim olamaz. Bu duruma gelen insan çoğunlukla saldırgan olur. Nitekim bir düşünür: "Öfke ile beraber, akıl da uçup gider" diyor.

Bir başkası da, "Tabiatta taşkın bir öfke kadar insanı, insanlıktan çıkararak bir şey yoktur" demiştir. Gülistan yazan Şeyh Sadi de: "Öfkenin ateşi önce sahibini yakar, kıvılcımı düşmana ya varır, ya varmaz" demek suretiyle öfkenin insan için ne büyük bir felaket olduğunu dile getirmektedir.

Yüce dinimiz İslâm, insanlararası ilişkilerde daima alçak gönüllü, iyi huylu, barışçı ve bağışlayıcı olmamızı tavsiye eder. Kur'ân-ı Kerim'de, irfan ve ihsan

sahibi "Takva erbabından" bahsedilirken, onların övgüye değer meziyetleri şöyle ifade ediliyor: "Onlar bollukta da, darlıkta da (Allah için) harcarlar; öfkelerini yenerler, insanların kusurlarını affederler. Allah iyilik yapanları sever"

Bir başka âyette ise; "İyilik ve kötülük bir değildir. Ey inanan kişi sen kötülüğü en güzel şekilde sav; o zaman, seninle arasında düşmanlık bulunan kişinin yakın bir dost gibi olduğunu görürsün. Bu, ancak sabredenlere vergidir; Bu ancak o büyük hazı tadanlara vergidir"

Bir gün sevgili Peygamberimizin huzuruna bir kişi gelerek kendisine öğüt vermesini diler. Peygamberimiz o kişiye "Öfkelenme" buyurur. Adam, tekrar tekrar öğüt ister. Her seferinde Allah elçisi "öfkelenme, öfkelenme" diye cevap verir.

Çünkü dengeli olmanın, sağlıklı karar verebilmenin kurallarından biri de sinirlerin ve şuurun sağlam olmasına bağlıdır. Öfke anında kanın birden bire beyne hücum etmesi, insan şuurunu sarsmaktadır. Bu hal, bilinçli ve isabetli karar vermeyi engeller. Şuuru bozulan insan, hem kendine, hem de çevresine zarar verir.

Konuya ilişkin olarak Sevgili Peygamberimiz asırlar önce şöyle buyurmuşlardır:

"Öfke şeytandandır; şeytan ise ateşten yaratılmıştır. Su ateşi söndürür. O halde sizden biriniz öfkeleniği zaman derhal yıkansın".

İnsanın duygu ve davranışlarına hakim olması, sağlam bir irade ve kuvvetli bir kişilik gerektirir. Kişiliği; inanç, eğitim, nefse hâkimiyet ve sabır gibi faziletli değerler güçlendirir.

Öfke kapısını, huzura ulaşmanın anahtarı olan sabırla kilitlersek, rahatımız daha iyi olur. Birbirimizle olan ilişkilerimiz değişir, daha güçlü oluruz. Medenî insana, inanmış müslümana yakışan, yanlış ve kötülüğü atmak, doğruya ve güzele koşmaktır.

www.yinedeokum.com

Gıybet - Gaybet:

İnsanlar arası ilişkileri zayıflatan en kötü manevî hastalıklardan biri de gıybettir. "Bir kimseyi arkasından çekiştirme, yerme, kınama" anlamlarında kullanılır. Gıybet, İslâm'da, ah-lâk-ı zemime"den kabul edilmiştir. Bu nedenle gıybet, insan için manevi bir hastalık olup büyük bir günahdır.

Çünkü gıybet kavgaların, tartışmaların giderek cinayetlerin meydana gelmesine sebep olur. İslâm Dini, gıybete şiddetle yasaklamış ve ölü etini yemek kadar iğrenç göstermiştir. Bununla ilgili olarak Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyrulur: "Ey iman edenler. Zandan çokça kaçının. Çünkü zannın bir kısmı günahdır. Birbirinizin kusurunu araştırmayın. Biriniz diğerinizi arkasından çekiştirmesin. Biriniz, ölmüş bir kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz. O halde Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah, tevbeyle çok kabul edendir, çok esirgeyicidir" (49 / Hucurat, 12).

Sevgili Peygamberimiz de bu hususta: "Ben mirâc'a çıkarıldığımda bir kavmin yanından geçtim. Bunlar bakırdan tırnaklarıyla yüzlerini ve göğüslerini tırmalıyorlardı. Bunun üzerine:

"Ya Cebrail, bunlar kimlerdir?" dedim.

"Bunlar; insanların etini yiyen (gıybet eden)ler, onların şeref ve namuslarına dokunanlardır" buyurmuştur.

Allah'ın helâl kıldığı şeylerde çeşitli faydalar olduğu gibi, yasakladığı davranışlarda da pek ibretli hikmetler vardır. Gıybet çok çirkin bir ahlâkî davranış olduğu için, dinimizce men edilmiştir.

İslâm'a göre, bir kimseyi onda olmayan kusurlarla çekiştirmek, iftiradır. Bu tür dedikodu haramdır. Kâmil bir müslüman, din kardeşini çekiştirmez. Hatayı münasip bir dille yüzüne söyler. Bir hadis-i şerifte: "Ne mutlu o kimseye ki, kendi kusuru kendisini, başkalarının kusurunu görmekten meşgul kılmıştır."

Gıybet yapmaktan uzak durmanın en iyi çaresi, kimse hakkında ileri-geri konuşmamak, gıybet yapılmaya başlanmışsa ve ikaz ile de bırakılmıyorsa o yeri terketmektir.

Bu hususta Kur'ân-ı Kerim'de şöyle bir buyruk mevcuttur. Yüce Allah buyuruyor:

"Ayetlerimiz hakkında (ileri-geri konuşmaya) dalanları gördüğünde, onlar başka bir söze geçinceye kadar, onlardan uzak ol (meclislerini terket). Eğer, şeytan sana unutturursa, hatırladıktan sonra (hemen kalk) o zâlimler topluluğu ile oturma" (6 / En'am, 68).

Müslümanın bir görevi de, hem kendini koruması, hem de din kardeşinin aleyhine olan bir olayda onu müdafaa etmesidir. Buna işaretle, Ebü'd-Derdâ (r.a)'dan rivayet edilen bir hadiste Resul-ü Ekrem (s.a.s) şöyle buyurmuşlardır:

"Bir kimse, kardeşinin ırz ve şerefini gıybet edene karşı, müdafaa ederse, Allahu Teâlâ, kıyamet günü o kimseyi cehennemden uzaklaştırır."

Gıybetin çirkin bir amel olduğunu vurgulaması bakımından nakledeceğim şu hikâye ne kadar düşündürücüdür...

Evliyâ'dan Halit Râbi (k.s) anlatıyor:

"Mescitte birinin aleyhinde konuştuıkları için kendilerini menettiğim bazı mü'minler, bu sefer de bir başka müslümanın dedi-kodusunu yapmaya başladılar. Bu arada nasıl oldu ise bir iki kelime ile ben de onlara katılmış bulundum. O gece rüyamda uzun boylu, simsiyah bir adam elindeki tabağın içinde bulunan domuz etini göstererek:

- Bundan yiyeceksin" dedi. Ben de:

- Müslümanım, domuz eti benim inancımda necistir, yiye-mem" dedim. O zaman şöyle cevap verdi:

- Sen, gündüz bundan daha necis olanını yedin. Bu onun yanında daha temiz kalır. Hâlid Râbi (k.s) devamla diyor ki;

- Uyandıığım zaman bu murdar etin kokusunu ağızımda ve midemde aynen hissettiğim gibi, yemeklerimde aynı tiksintiyi verdiğinden kırk gün istifra etmekten kendimi alamadım".

Bu kıssadan hissemizi alarak, gıybet illetinden kendimizi korumaya çalışalım.

(42) Riyazü's-Salihin, Cilt. 3, Hadis No. 1557.

www.yinedetorun.com

Haset:

Kıskanma, çekemezlik anlamında kullanılır. Hasetlik, insanlar arası ilişkileri bozan en tehlikeli hastalıktır. Hasetlik, psikolojik bir duygudur. Başkasında olan maddi ve manevi üstünlüklerden huzursuz olma ve üstünlüklerin o kişiden gitmesini isteme duygusudur. Haset edeni Ö. Nasuhi Bilmen, Felâk sûresini tefsir ederken şöyle tanımlıyor: "(Hasid'den murat) başkasının nimetine karşı kıskanç bir vaziyet alan, o nimetin zevalini (yok olmasını) arzu eden, o hususta gelen zararlı çarelere kavlen (sözle) veya fiilen (eylemle) başvurmak isteyen, alçak tabiatlı şahıs demektir." (43) Buna göre hasetlik insan için çok kötü bir huy olarak meydana çıkıyor.

İmam-ı Gazali, hasetliğin sebeplerini altı noktada toplamış[^], tır ki, bunlar şunlardır:

1. Büyükleme duygusu,
2. Düşmanlık, duygusu,
3. Yüce olma isteği,
4. Gayeyi elden kaçırma korkusu,
5. İleri gelenlerden olma tutkusu,
6. Çirkin huylu olma,

Hasetlik, olgun müslümana yakışmaz. Olgun ve imanı kavi bir müslüman, din kardeşine kıskançlık duymaz. Kardeşinin başarısını kıskanmaz. Takdir ve tebrik eder. Çünkü kâmil bir mü'min, kendi nefsi için arzu ettiklerini, diğer din kardeşi için de arzu eder. Bunu yapamıyorsa, bu olgunluğa erişememiş ise onun inancı ve ahlâk anlayışı noksandır. İslâm'da müslümanın, müslümana bakış tarzı kin ve hasetle değil, ülfet ve muhabbetle olmalıdır.

Ülfet ve muhabbetin olmadığı yerde birlik, dirlik ve düzenin kurulması çok zor olacağı gibi sürekliliği de mümkün olamaz. Böyle olunca da o toplumda "Beşerî münasebetler" gelişemez.

Hasetlik İslâm dini'nin men ettiği huylardan biridir. Sevgili Peygamberimiz (s.a.s): "Hasetlikten kaçınınız. Çünkü ateş odunları yakıp bitirdiği gibi haset de güzel amelleri yer bitirir" [^] diye buyurmuş, bir başka hadislerinde de şu tavsiyede bulunmuştur: "Birbirinize buğz etmeyiniz, hasette bulunmayınız, birbirinize darılıp arka çevirmeyiniz. Ey Allah'ın kulları; kardeş olunuz. Bir müslümana din kardeşini üç günden ziyade terk etmesi (küs durması) helâl olmaz."

Öyleyse Peygamberimizin bu güzel tavsiyelerine kulak vererek birbirimizi kıskanmayalım. Şu-bu bahaneyle birbirimizden uzaklaşıp manevî ve maddî birliğimizi zayıflatmayalım.

Bu hususta şu hassas noktayı da belirtmek isterim. İslâm bilginlerine göre "hasetlik" ile "Gıpta" farklı şeylerdir.

Gıpta; başkalarının sahip olduğu bir nimetin misline (benzerine) nail olma arzusudur. Bir âlimin bilgisine, faziletine özenme gibi *-46[^] Oysa hasetlik ise,

başkasının sahip olduğu nimetin ortadan kalkmasını arzu etme duygusudur. İki arasında fark gözden uzak tutulmamalıdır.

www.yinedeforum.com

İçki (Alkol):

İnsan için en büyük saadet, en büyük servet sağlık ve afiyettir. Sağlığı yerinde olmayan insan hem dünya, hem de âhiret için gerekli olan vazifelerini yerine getiremez. Zira insanın başarısı, yaşama tarzıyla çok yakından ilgilidir. Şâirin deyişiyle: "Yaşamak hem vazifedir, hem de haktır, Adem-oğluna". Ancak, yaşama hakkını rahat ve huzur içerisinde kullanabilmek için kişinin de üzerine düşen görev ve sorumluluklarını yerine getirmesi gerekir. Müslümanın dinini, nefsini, aklını, neslini ve malını koruması ve kollaması vazifesidir. Çünkü Kutsal Kitabımız Kur'ân-ı Kerim'de Yüce Allah: "Kendinizi, kendi ellerinizle tehlikeye atmayın" (2 / Bakara, 195) buyurmaktadır. Bu ilâhi fermana göre, akıllı bir müslüman zararlı ve tehlikeli olan her-şeyden uzak kalmalıdır.

Fert ve toplum için tehlikeli görülüp, dinimizce yasak kılınan zararlı alışkanlıkların başında içki, kumar ve uyuşturucu kullanımı başta gelmektedir.

Bilindiği üzere alkol, insanın sağlığını bozmakta ve çeşitli hastalıklara sebep olmaktadır. Sarhoşluğun bir çok kazaya ve belâya sebep olduğu da bir gerçektir. Ayrıca, içki gibi zararlı alışkanlıklar, insanlar arasındaki sevgi ve saygı bağlarının kopmasına, kin ve intikam duygularının gelişmesine sebep olmaktadır. Örnekleri pek çoktur... Öyle olduğu içindir ki, İslâm dini, bunları kullanmayı yüzyıllar öncesinden yasaklamıştır. Bu hususta Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyrulmaktadır: "Ey insanlar, içki, kumar, putlar ve fal okları şüphesiz şeytan işi pisliklerdir. Bunlardan kaçınınız ki, saadete eresiniz. Şeytan, şüphesiz içki ve 140

kumar yüzünden aranızda düşmanlık ve kin sokmak ve sizi Allah'ı anmaktan, namazdan alıkoymak ister. Artık bunlardan vazgeçersiniz değil mi?" (5 / Maide, 91).

İçki insanın kesesine ve sağlığına zarardır. Nitekim bir düşünür: "İçki dolu her kadeh lânetliktir, içindeki de şeytan" demiştir. Ünlü bir devlet adamı da "İçkiyi müdafaa edenler olabilir, fakat içki onları asla müdafaa etmez" diyerek içkinin kötülüğünü dile getirmek istemiştir.

Bazıları alkol gamdan, kederden, sıkıntıdan uzaklaşmak, neşeli bir vakit geçirmek için içilir diyorlar. Bunlar, kanaatimizce aldatmaca sözlerdir. İnsan sarhoş olmadan da pekâlâ eğlenip, neş'elenebilir..

Dünyada olduğu gibi ülkemizde de alkol felaketi ile ilgili haberler hiç te iç açıcı değildir. Üzülerek öğreniyoruz ki, son on yılda ülkemizdeki içki tüketimi %350 artmıştır. (47) Bu üzücü ve ürkütücü bir gelişmedir. Oysa içki, içindeki alkol oranı ne olursa olsun, insana zararlıdır. Alkollü içkinin azı da çoğu da dinimizce haramdır. Her türlü nimeti ve zîneti müslümana lâyük gören sevgili Peygamberimiz bakınız ne buyuruyor: "Sar-hoşluk veren her içki haramdır". ^48^ "Her kim dünyada içki içer de bu günahından tevbe etmezse, âhirette cennet şarabından mahrum olur ve ondan içirilmez." (-49-)

Alkoliklerin nice hallere düştüğünü artık görmeyen, duymayan kalmamıştır. Hal böyle iken hala bu sarhoş edici içkilere devam edip de, terk etmeyenler, herhalde akıllı selim sahibi kimseler olmamalıdır. Müslüman zararluya değil, yaran olan şeyler re koşar. Meyhaneye, birahaneye değil...

Allah, içki içenlere tiksinti, kalplerine de hidayet nasip etsin.

www.yinedeforum.com

İsraf:

Dinimizin yasak kıldığı huy ve davranışlardan birisi de israftır.

İsraf yani savurganlık, ferdi ve toplumu yoksulluğa iten korkunç bir âfettir. İsraf; maddi ve manevi varlıkları ölçsüz, lüzumsuz ve gereksiz telef etme hastalığıdır.

İnsanın ve insanlığın zaranna olan her şeyi yasaklayan İslâm Dinî, israfı yasak kılmış ve ilâhi kitabımızda şöyle buyurmuştur: "Yiyiniz, içiniz ama israf etmeyiniz. Çünkü Allah Müsrifleri (saçıp, savuranları) sevmez" (Araf / 31) "Gerçekten saçıp savuranlar, şeytanların kardeşleridir." (İsra, 27) Bu hususta sevgili Peygamberimiz de şöyle buyuruyorlar:

"Ey mü'min, malını sıkı tut, onu ıslah ile güzel idare et." "İktisat eden muhtaç olmaz." ^^

Bu ilâhi buyruklar gösteriyor ki israf, İslâm talimatının reddettiği çirkin bir davranıştır. İsraf, günümüzde aileden devlete kadar her kademede mevcuttur. Yokluğu inkâr edilemez. Sadece ekmekte yapılan israf milyonlarca ton buğdayın heder olduğunu ortaya çıkarmıştır. Eğer bu şursuz gidişe "dur" diyemez-sek, başımıza her türlü musibet gelebilir.

Bazıları "mal benim, para benim el ne karışır" diyorlar. Bu yanlış ve gayri İslâmî olan bir düşünce tarzıdır. Unutulmamalıdır ki mal da, mülk de, sağlık da, varlık da Allah'ın lütfudur. Kadri takdir edilmezse, onu veren kudretin azabı şedid olur.

Müsrif davranış cemiyette kıskançlığı doğurur. Bu ise insan ilişkilerini zayıflatır. İnsanlar birbirine dost değil düşmanca gözlerle bakarlar. Bu da toplumumuzun birliğine ve dirliğine zarar getirir. Bu da ancak, millet ve din düşmanlarının işini kolaylaştırır. Unutulmamalıdır ki, atalarımız "hazırı harcamaya hazine yetmez" demişlerdir. Varlıktan darlığa, huzurdan huzursuzluğa düşmemek için her fert israftan sakınmalıdır. Bir düşünür ne güzel söylemiş: "Çok günah işleme ki ölüm sana kolay gelsin, fazla borca dalma ki, hür yaşayasın" Hür yaşamak isteyen müsrif değil, muktesit yani tutumlu olmalıdır.

Kibir :

Kibir; büyüklenme, yüksekten bakma, böbürlenme anlamına gelir. Kibir, İslâm'da, beğenilmeyen kötü huylardan kabul edilmiştir. Birçoklarını Allah'a karşı isyan ettiren, küfre kaydıran kibirdir. Kibirle ilgili olarak Kur'ân-ı Kerim şöyle buyrulur: "Yeryüzünde böbürlenerek dolaşma. Çünkü sen (ağırlık ve azemetinle) ne yeri delebilir, ne de boyca asla dağlara erişemezsin." (17 / İsrâ, 37) Sevgili Peygamberimiz (s.a.s) de: "Cehennemlikleri size haber vereyim mi? Onlar, katı yürekli, malını hayırdan esirgeyen kibirli kimselerdir"(51^ buyurmuştur.

Şeytanın cenneten kovulmasına, Firavun'un tanrılık taslamasına sebep hep kibirdir. Karun'un insanları hor ve hakir görmesine ve Hz. Musa'nın peygamberliğini kabul etmemesine sebep yine kibirdir. Ebu Cehil'i, Ebu Leheb'i, As İbn-i Vail'i ve bunlar gibi olan müşrikleri Allah elçisi Hz. Muhammed (s.a.s) efendimize cephe almaya sevk eden duygu da yine onların gurur ve kibirleridir.

Kibir insanı, insanlığından uzaklaştırdığı gibi, imânını da karartır ve sahibini küfrün girdabına sürükler. Bu sebeplerdir ki, kibir tehlikeli bir manevi hastalıktır.

Alimlere göre kibir; insanın bilgisine, soyuna, malına, varlığına kuvvetine, güzelliğine ve mahiyetindekilerin çokluğuna güvenerek, büyüklenme duygusuna kapılmasından ileri gelir. Oysa, bu nimetlerin hepsi Allah'ın kuluna ihsanıdır, insan, bunu idrak edemez de böbürlenme sevdasına düşerse manevi değerini yitirir.

Toplumda gördüğümüz bazı kişiler, gurur ve kibirlerinden ötürü kendi seviyesinde görmediği insanlara selâm vermezler, onlarla konuşmaya tenezzül etmezler. Bir fakirle aynı masada yemek yemeyi, küçüklük kabul ederler. Fakir, fakat belki de çok kâmil olan bir mü'mini hor ve hakir görürler. Hele bazıları var ki kendi mevki ve makamında olmayan en yakın dostunu bile terkedebilmektedir. Özellikle bazı hanımlar var ki (her yerde görüyor ve duyuyoruz) o pırl pırl masum, mütevazi ve mü-tesettir giyimli horlamakta, onları zevksizlikle, çağdışılıkla itham etmektedirler. Böyle düşünen ve davrananların cümlesi yanlış yoldadır.

Böyleleri nefsinin esiri olan ve üç kuruşluk varlığına güvenerek Allah'a isyan eden mütekebbir insanlardır.

Aslında onlar büyük değil "sefil" insanlardır, kibirli insan bencil olur, özevrili olamaz. Bu itibarla, kibirli insanların gözü ve gönlü kapalıdır. Toplumda yaşarlar, çevrede dolaşırlar, fakat ilâhi hikmetleri göremezler. Gerçeği göremedikleri içinde ibret alamazlar. İbret alınması gereken bir olayı Cenâb-ı Hak Kur'ân-ı Kerim'de şöyle haber veriyor:

"Karun, Musa (a.s)'n kavminden idi. Fakat onlara zulmetti. Biz ona, yalnız anahtarlarını taşımak kuvvetli bir cemaate ağır gelecek kadar hazine verdik. Bunun üzerine kavmi kendisine: (Servetine mağrur olup) şımarma. Allah şımaranları sevmez", demişti. Allah'ın sana verdiği mal ile âhir eti kazanmaya çalış. Dünyadan nasibini unutma. Allah'ın sana ihsan buyurduğu gibi sen de

ihsan et, yeryüzünde fesat çıkarmaya uğraşma. Çünkü Allah fesat çıkaranları sevmez."

Karun: "Ben bunu kendi bilgimle kazandım, dedi. Ondaki evvelki asırlarda kuvvetçe ondan daha şiddetli, malca daha zengin, nice kavimleri Allah'ın helak ettiğini bilmiyor mu? Mücrimler günahlarından sorulmaz bile. (Çünkü Allah onların günahlarını bilir ve cehenneme atar.) Bir gün Karun, ziynet ve ihtişam içinde kavminin yanına çıktı. Bunun üzerine, dünya hayatını arzu edenler: "Ah, ne olurdu Karun'a verilen bize de verilse idi, cidden büyük baht sahibidir" dediler, timi olanlar ise: Yazıklar olsun size. Allah'a imân edip iyi işler yapanlar için Allah'ın verdiği sevap daha hayırlıdır, bu sevaba ancak sabredenler ulaşırlar" dediler. Sonra onu, evi ile beraber yerin altına geçirdik. O vakit onlara Allah'tan başka yardım edecek taraftarları olmadığı gibi yardım da görmediler." (28 / Kasas, 76-81).

Bir ibret şaheserini de Peygamberimizin hayatından "Müslim" rivayet ediyor.

"Bir adam Peygamberin yanında sol eliyle yemek yiyordu. Peygamber (s.a.s) "Sağ elinle ye" buyurdu. O adam da : "Yapmıyorum" dedi; Resul-ü Ekrem: "Yapmaz ol" dedi. Zira o adam bir işi ancak kibirden dolayı yapmamıştı. Ravi diyor ki: "O adam bundan böyle elini ağzına götüremez oldu." <52)

İslâm inancında kibir, zemmedilmiş "hakkı kabul etmemek" olarak nitelendirilmiştir. Bu halden kurtulmak için çare, ancak ve ancak sağlam bir iman ve salih bir amel sahibi olmaktır.

Kibirin panzehiri "Tevazu"dur, alçak gönüllüktür. Alçak gönüllülük; miskinlik, korkaklık değildir. Hakk'a nza göstermek, haddini bilmektir. Kısaca islâm talimatına teslim olabilmektir. Bu hususta Sevgili Peygamberimizin hayatını inceleyenler, tevazuun, insanlığın en güzel örneklerini bulur ve kendine rehber edinir.

www.yincoslu.com

Kumar:

Dinimizce yasaklanan ve insan için zararlı olan bir afette kumardır. Kumar; "kazanmak amacıyla para karşılığı oynanan her türlü oyundur". Kumar, gayri meşru bir kazanç yoludur. Oynayanlara fayda yerine zarar getirir. Bugün kazanan yarın kaybedebilir. Kumar alışkanlığının sonu daima hüsrandır. Kişiyi üzüntü, sefalet ve belâdan başka hiçbir şey vermez. Çünkü kumarcı kaybettikçe hırslanır. Zararını çıkarmak için daha çok kaybeder ve sonuçta oğ alma duygusuna kapılır. Bu duygu onu, bir çok şeyini kaybetmeye kadar götürür. Nitekim bir devlet başkanı bu hususta şöyle söylüyor: "Kumar, hırs ve tamahın çocuğu, kötülüğün kardeşi, zarar-zıyanın babasıdır" (George Washington).

Kumar, İslama göre zamanın, sağlığın ve paranın israfına sebep olduğu için reddedilmiştir. Kumar kazancı haram kabul edilmiştir. Haram işlemek, Allah'ın emrine karşı gelmek ve günaha girmektir.

Kumar'da, içki gibi insanın sinir sistemini bozar. Kumarcı hırçın ve asabi olur. En ufak bir olayda parlar ve suç işleyebilir. Ne taraftan ele alınırsa alınsın kumar, zararlı bir alışkanlıktır. Nitekim Sevgili Peygamberimiz "Her kim kumar oynarsa, Allah ve Resulüne isyan etmiş olur" buyurmuşlardır. Kumardan kurtulmanın en iyi yolu hem de bedava olanı onu hiç oynama-maktır.

Moda:

Günümüzde gelişen giderek de dozunu artıran bir çirkin alışkanlığımız daha var. Adı Moda. Moda tutkusu aynen israf gibi ferdi ve toplumu felakete götüren bir hastalıktır. Moda, israfı kamçılar. Moda ve israf, ekonomiyi, ahlâkı ve aile saadetini yıkmaya sebep teşkil eden kötü bir davranıştır.

Özellikle varlıklı çevrelerimizde nice yeni elbise ve kullanılacak eşya, "modası geçti" diyerek atılmakta, milyonlarca lira heder olmaktadır.

Her mevsimde kılık kıyafet modellerini değiştirerek yeni yeni moda türleri çıkarmak, bazı maksatlı firmaların sömürü arzularını takviye etmekten başka bir işe yaramamaktadır. Unutmayalım ki, moda,-manevi ve öz değerlerinden koparılmış toplumlarda çöküntüyü hızlandırmak için en büyük koz olarak kullanılmaktadır. Nitekim bir araştırmacının "Tüketim isterisi" diye adlandırdığı bu moda belâsı, üzümlere ifade etmek gerekir ki bazı zayıf karakterli, iyi eğitim görmemiş genç kızlarımız için "Fuhşa" kadar sürüklenen davranış bozukluklarına sebep olmaktadır ki, bu çok üzücü ve utandırıcı bir durumdur.

Moda belâsı sadece "kılık-kıyafet" etkileyen bir hastalık değildir. "Araba, ev eşyası, mücevherat" kullanımında da kendini göstermektedir. Bu tutku sebebiyle nice ocaklar sönmekte, nice kasalar tükenmektedir. Bunun yükünü, zahmetini ve acısını da topyekün bu millet çekmektedir. Öyleyse bu insafsız ve izansız harcamaya dur denmelidir. Bizim dinimiz İslâm, ferdî çıkar kadar içtimai çıkarları da koruyan ve korunmasını emreden bir dindir. Buna riayet edilmelidir.

Hz. Enes'ten rivayet edilen bir hadiste sevgili Peygamberimiz şöyle buyururlar:

"Sizden biriniz kendisi için sevdiği bir şeyi başkası için de sevmedikçe İmanı kamil olamaz"

Bu yüce buyruğu kabullenen herkes; evde, dairede, fabrikada, büroda, her yerde iktisada riayet etmeli, moda belasıyla mücadelesini sürdürmelidir. Sürdürmelidir ki, İmanı kemâl bulsun

www.yinedeforum.com

Riya:

Kötü huylardan biri de riya'dır. Riya; mü'minin inancını ve amelini zaafa uğratar. kazanılan sevapları eritir. İnsanı günaha sokar. Riya, İslâm'da "ahlâkı zemime"den (kötü ahlâktan) kabul edilir.

Riya insanı ikiyüzlü yani münafık yapar. Riya hastalığına yakalanmış bir insana Riyakâr denilir. Riyakâr, insanı aldatır, kendini gerçek yüzüyle göstermez, kamufle eder.

Riyakâr insan konuşurken cümlelerini süslü çıkarmaya çalışır. Görüldüğü gibi olmaz. İnsanlar kendisini beğensinler, sevensinler ve hürmet etsinler diye hareket eder. Samimi değildir. Yaptığı işlerde Allah'ın rızasını gözetmez. Mevki ve makam sahibi olmak, maddi menfaat temin etmek için gayret sarfeder. Âmirlerinin karşısında menfaat için iki büklüm olur. Riyakârlık yapanlar hakkında Cenâb-ı Hak, Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır:

"Ey imân edenler, sadakalarınızı-malını insanlara gösteriş için harcayan, Allah'a va âhret gününe inanmayan bir kimse gibi-başa kakmak ve incitmek suretiyle heder etmeyin. Çünkü, onun hâli, üzerine bir toprak bulunup ta kendine şiddetli bir yağmur isabet eden, bu suretle o kendisinin kaskatı bir taş haline bırakmış olan kaypak bir kayanın hâli gibidir. Onlar (dünyada) işledikleri hiç bir şeyden (sevap kazanmaya) muktedir olmazlar. Allah, kâfirler güruhuna hidayet vermez."

Bir diğer âyet-i kerime'de de;

"İşte (bu vasıflarla beraber) namaz kılan (münafık)ların vay hâline ki, onlar namazlarından gafildirler. Onlar riyakarların ta kendileridir. Zekâtı da menederler onlar".

Riya kalpteki imân nurunu söndürür. İbadetlerini Rıza-i Bari için değil de gösteriş olsun diye yapmak, dindar insanlar desinler diye yapmak riyakârlık alâmetidir. Kendisini övsünler diye zekât vermek, sadaka vermek, fakir ve kimsesizlere yardım etmek riyakârlık alâmetidir.

Yine cihad meydanlarında "ne büyük kahramanlık gösterdi, cesaretle ortaya atıldı, güzel bir cihâd örneği verdi" desinler diye savaşmak, riyakârlık alâmetidir.

Yarın kıyamet gününde riyakârların çirkin çehreleri, mahşer ehlinin huzurunda teşhir edilecektir.

Riyakâr insanların bir araya geldiği toplumda, samimiyet diye bir şey kalmaz. Allah rızası için bir yapılmaz. Böyle bir toplumda güven diye bir şey bulunmaz. Bir insan diğerine inanmaz. Çünkü, riyakâr olduğunu bilir. Olduğu gibi görünmeyeceğini düşünür. Böyle bir cemiyette huzursuzluk eksik olmaz.

Alimler, insanları riyakârlığa götüren üç temel sebep gösterirler. Bunlar; Övülme arzusu, kınama korkusu ve menfaat (maddi-manevi) hırsıdır. Bu hal kimde varsa, o riya ya tevessül eder. İnsanın bundan kurtulması ve kurtarılması gerekir.

Bizim dinimize göre olgun insan, riyakârlık yapan değil, özü sözüne, sözü özüne uyan insandır. Kısaca olduğu gibi görünen, Allah'tan korkan, ihlas sahibi

insan riyaya tevessül edemez. Riyakâr insanın hem imanı hem de ameli sağlam değildir. Riya ile ilgili Resul-i Ekrem Efendimizin pek güzel buyrukları mevcuttur, işte onlardan birkaç örnek: Allah elçisi buyuruyor:

"Dünyada iki yüzlü olanlar, kıyamet gününde, ateşten iki yüzü olduğu halde haşrolacaktır."

"İnsanların en fenası, birine ayrı diğerine de ayrı görünen iki yüzlü insanlardır."

"Münafık, iki sürü arasında dolaşan (yabancı) bir koyun gibidir. Bazan bu sürüye, bazan da öteki sürüye gider."

"Münafiğin alâmeti üçtür; konuştuğu zaman yalan söyler,

verdiği sözde durmaz, kendisine emniyet edildiğinde hiyanet eder." W

Allah, cümle insanları riya ve riyakârlıktan uzak tutsun.

Rüşvet:

Ferdin ve toplumun ahlâkî yönden çökmesine sebep olan en zararlı davranışlardan biridir. Rüşvet; haklıyı haksız, haksızı haklı çıkarmak için bir kimsenin yetkisini ve imkânlarını kötüye kullanarak, karşılığında mal, para, mevki vb. menfaat gibi haksız kazanç sağlamasıdır.

Rüşvet; alan için de veren için de hem dinimiz, hem de yasalarımız bakımından suçtur. Zira, rüşvetin girdiği yerde adalet ve emniyet bozulur. Disiplin ve otoritenin kalmadığı, yasaların işlemediği, vicdanların karardığı bir toplumda, herkesin başına bir güvenlik görevlisi dikmekte mümkün değildir.

İnsanı rahata, huzura ve mutluluğa götüren servet, mal, mülk, para ve mevki, ancak helâl yollardan kazanıldığı takdirde saygıya lâyık olur. Oysa rüşvete alışanlar, ellerine fırsat geçince en kutsal değerlerini, hatta millet menfaatlerini dahi satmaktan kendilerini alamazlar, işte rüşvetin bu korkunç özelliğidir ki onun şiddetle yasaklanmasına sebep olmuştur.

Rüşvet konusunda Peygamber efendimiz şöyle buyurmuşlardır:

"Rüşvet alana da rüşvet verene de aralarında vasıta olana da Allah lanet etsin." -"Rüşvet alan da veren de cehennemdedir."™

Hükmü bu kadar acı olan bu yasak şeyden her akıllı selim sahibi müslümanın uzak kalması gerekir.

İslâm inancına göre herkes dünyada yaptıklarından sorumludur. Âhiret denilen ebedi alemde, her fert yüce Allah'a karşı hesabını verecektir. Enbiya sûresi 47. âyette Yüce Cenâb-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Biz kıyamet gününe mahsus, doğru (adalet) terazileri kurarız. Hiç bir kimse, hiç bir haksızlığa uğratılmaz. Hardal tanesi kadar bile olsa, o şeyi mizana getiririz. Hesap gören olarak biz yeteriz."

Eğer ilâhi emir ve yasaklar vicdanlarımızda yer etmemişse, faziletli olgun bir mü'min olamayız. Allah'tan sakınmayan, yasalara uymayan, kul hakkını tanımayan insanlardan her türlü kötülük beklenir.

Rüşvet; vicdanları karartan, toplumları çökerten, hırs ve tamahı köükleyen feci bir afettir. Bunun çaresi, ancak ve ancak kişinin Allah'tan korkmasına, imanını yüceltmesine, vicdanını aklamasına dayanır.

www.yinedeforum.com

Taklitçilik:

Benzemeye ve benzetmeye çalışma anlamlarına gelen taklit kelimesi, ayrıca bir şeyin sahtesini yapmak manasına da kullanılır. Dini yönden ise, dinin icaplarını anlayarak değil, başkalarına bakarak, benzeterek yapma anlamındadır.

Bu bakımdan herhangi bir işi öğrenirken veya yapmaya çalışırken başlangıçta belki biraz taklitçiyizdir. Taklit; öğreneceğimiz işin özelliklerini daha iyi kavrayabilmek için bir gayret sarfetme veya daha iyisini yapabilme arzusu ise, meşru kabul edilebilir. Fakat, düşünmeden, gayret sarfetmeden, körükörüne karşıdakinin hal ve hareketlerini kopya etmek ise, bu yönü ile taklitçilik tasvip edilmez. Bu şekildeki taklitçilik, insanın cevherinde bulunan hamleci duygulan köreltir. İnsanın öz benliğinin, iyi hasletlerinin gelişmesine mani olur. Bu illete maruz kalan fert ve cemiyet, iradesi kuvvetli olanların elinde maşa olurlar.

Cemiyetin öz karakterini zedeleyici taklitçilik tahribatını, Peygamberimiz (s.a.s) asırlar önce sezerek: "Kim bir kavme benzerse onlardandır" ^{^57^} buyurmak suretiyle, benliğimizin ve inançlarımızın korunması yönünde en güzel düsturu vaz'etmişlerdir.

Taklitçilik, kendine güvenini kaybedenler arasında bir manâda dışa dönüş, özden kopuş, hatta yokoluştur. Bu duruma düşen herhangi bir kişi, mutlaka iradesini kuvvetlendirerek arzularını frenlemelidir. Taklitçi isteklere karşı nefesine "dur" diyebilecek olgunluğu sağlayan yolu ve metotları bilmelidir, aramalıdır. Zira nefse hakim olmak, kendi kendini terbiye etmenin en önemli ve gerekli şartıdır.

İradeyi kuvvetlendirmenin şekillerinden biri, içten ve dıştan gelen isteklere karşı koymağa çalışmak, yani bu isteklerden vazgeçmektir. Yaşadığımız ana karşı koymak için kol kuvveti yetmez, iradenin durdurucu enerjisi de lâzımdır. Bu enerji çalışarak güvenilebilir bir kuvvet haline getirilebilir.

Kayak sporunda "durdurucu" çalışmaların ne kadar önemli olduğunu herkes bilir. Bir uçurum önünde durabilmek imkânı ancak bununla sağlanır. "Ruh jimnastiği" denilen şey de uçurum önünde yapılan bir antrenmandan başka bir şey değildir.

Taklitçilik bir milletin kendine özgü örf ve adetlerinin kaybolmasına da yol açar. Çünkü örf ve adetler, bir milletin, diğer milletten ayrılış farkını meydana getiren manevi bir sınırdır. Yabancı ve bozguncu unsurlar, öncelikle bu örf-adet sınırını hedef alıp hücumla geçerler. Öz değerler dediğimiz bu manevi yönümüzü hedef alırlar. Hatta kötü davranış ve fikirleri "iyi, güzel, modernlik" diye pohpohlarlar. İyi hasletlerimize karşı da lakayt kalmayı, dudak bükmeyi, küçültmeyi, güvensizlik aşılamaı teşvik ve tahrik ederler.

Manevi değerlerimize karşı bağlılığımız, inancımız, millî gururumuz ne kadar kuvvetli ise, zararlı akımlara, propagandalara karşı mukavemetimiz o nisbette başarılı olur. Bu gayret ve inançta olanlar için Yüce Rabbimiz: "Eğer siz, Allah'tan korkar, kötülüklerden korunursanız, O size iyiyi, kötünden ayırtedecek kabiliyet verir." (Enfal 29) ilâhi müjdesini vermektedir.

Başka bir âyette de: "Doğruluk üzere bulunanlar için korku yoktur. Mahzun da olmazlar" (Ahkaf, 13) buyrulmuştur.

Taklidin zıddı tahkiktir. Tahkik; bir şeyin gerçeğini hak üzere açıklamaktır. Dinî istilahta ise imanı kuvvetlendirmektir. Unutulmamalıdır ki, kalpler en büyük huzuru tahkîkî imanda bulur. Allah'a tam teslimiyetle inanlar, O'na dayananlar daima metin olurlar. Hiç bir menfî telkine, taklitçiliğe, yapmacıklığa kulak asmaz, tesir altında kalmazlar. Çünkü onlar, Çenâb-ı Hakk'ın: "Allah iman edenlerin dostudur" (Bakara, 257). "Her kim sabreder ve suç bağışlarsa, bu hareket arzu edilen en iyi işlerdendir." (Şura, 43) "Gerçekten insan kat'i bir ziyandadır (hüsran içindedir). Ancak iman edenlerle, güzel güzel amellerde bulunanlar, bir de birbirine hakkı (gerçeği) tavsiye edenler böyle değildir." (Asr, 2-3) mealindeki âyet-i kerimelerine hakkıyla inanmışlardır.

İşimizi, düşüncelerimizi ve bütün davranışlarımızı Allah'ın emirlerine, Peygamberimizin tavsiyelerine, Milli örf ve adetlerimize göre ayarlırsak taklitçi olmayız, benliğimizi de bozmayız.

www.yinedeforum.com

Uyuşturucu:

En tehlikeli kötü alışkanlıklardan biri de uyuşturucu madde kullanılmasıdır. Bilindiği gibi "İnsanların bilmeyerek veya kötü arkadaş, yahut kasıtlı araçlar vasıtasıyla başlayıp, bilhare zararlarını öğrenmiş olmasına rağmen, bırakma iradesini gösteremediği iptilalara kötü alışkanlıklar denilmektedir."(59'

Bazı mihraklarca tabii ve sentetik olarak imal edilip, piyasaya sürülen esrar, eroin, morfin, kokain vb. maddeler, zararı büyük olan uyuşturuculardır. Bu maddeler, bir kaç defa kullanılınca, insanda alışkanlık meydana getirmektedir. Ondan uzaklaşmak da çok zor olmaktadır, zira, bu maddelerin cümlesi insanı kendine bağımlı kılmaktadır. Uyuşturucu kullananları üzülerek duyuyoruz. Burada gençlerimize şunu hatırlatmak isterim:

"Sevgili gençler; Sizler büyük bir milletin evldısınız. İnanıyoruz ve görüyoruz ki büyük bir oğunluğunuz edebiyetle, vakanyla, işinde, gücünde ve okulundadır. Aranızda kandırılan ve kötü emellere maşa yapılmak istenenler bulunabilir. Bunlara doğru yolu gösteriniz. Bilirsiniz ki bu zehirler gençliğimizi, ülkemizi mahvetmek isteyen i ve dış düşmanların körüklediği tuzak yemleridir. Bu yemleri kullanmayınız. Uyuşturucu madde kullanılması yasalarımıza göre yasaktır, dinimize göre de haramdır.

Bu tehlikeden uzaklaşma, en çok kişinin iradesine, inancına, ahlâk ve vazife anlayışına dayanır. Bu itibarla bu mücadelede güvenlik kuvvetlerimizle beraber ana-babalar, öğretmenler ve din görevlileri olarak hepimize büyük sorumluluklar düşmektedir. Ancak şu hususu da ifade etmek isterim ki içki, kumar, uyuşturucu gibi zararlılara karşı en etkin silah, kişinin din ve ahlâk duygularını geliştirmek, yasaya ve harama karşı vicdanları eğitmektir. Allah'a karşı hesap vereceğimizi unutmamaktır.

Eğer insan manevi yönden olgun ve doğgun hale getirilirse, iradesi daha sağlam olur. Ktlklere ve kötü telkinlere karşı kendisini daha iyi koruyabilir. Bu, inkarı mümkün olmayan bir gerçektir.

Yalancılık:

Yalancılık; hakikata aykırı olup aldatma gayesi güdülerek söylenen söz manasına, yalancı da, yalan söylemeyi huy edinen kimse anlamına kullanılır. Bu tariflere uyan insanlara her cemiyette rastlanabilir. Ancak bu gibi insanlar, doğru ve dürüst insanlarca sevilmezler.

Psikolog ve terbiyecilere göre bu huyun, bu hastalığın bir çok sebebi ileri sürülüyorsa da en mümeyyiz vasıf, yalancıların kuvvetli bir şahsiyete ve sağlam bir karaktere sahip olmayışlarıdır. Yalancıların kendilerine itimatları zayıftır. Bunlar, arzularını tatmin için aldatma taktiğini ihtiras haline getirmişlerdir. Yalancılar, karşısındakini kandırdıkça, kendilerini ruhi yönden rahatlığa ulaştırmış sayarlar. Kısaca, yalan söyleyen insanlar hem ruh sağlığı yönünden hem de cemiyet nizamı bakımından tedaviye muhtaçtırlar.

Yalan ve yalancılık, hem fert hem de toplum için bir sosyal hastalık olduğundan, hem din, hem de kanunlarca yasaklanmıştır. Özellikle yüce Dinimiz İslâm'a göre yalan ve yalancılık büyük günahlardan sayılmıştır. Kur'ân-ı Kerim'de: "Allah'a şirk koşmaksızın O'na yönelerek pis putlardan kaçınınız. Yalan sözden de çekininiz" (17/Hac, 30-31) "Allah'a karşı kim yalan uy-durursa, işte onlar zalimlerdir." () "Ey iman edenler,

eğer fasıkın biri size bir haber getirirse onun aslını araştırınız, yoksa bilmeden bir kavme kötülük ederseniz de sonra ettiğimize pişman olursunuz." (49/Hucurat, 6) emri mevcuttur.

İslâm talimatına göre insanın dili yalanın değil, doğruluğun hizmetinde olmalıdır. Çünkü doğru konuşmak, doğruyu söylemek, hakkı ve haklıyı savunmak kâmil mü'minin faziletli vasfıdır. Sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.s) doğruluğu daima övmüş, yalanı ve yalancılığı ise ağır suçlardan saymıştır. Bir hadis-i şeriflerinde yalancılık, ahdi bozma ve emanete hıyanet etmeyi, münafıklık olarak beyan etmişlerdir. Bir başka buyruklarında da aynen şöyle buyurmuşlardır: "Haberiniz olsun, aman, yalan sözden ve yalancı şahitlikten sakınınız." (6°)

Yalan, nice aile yuvalarının yıkılmasına, nice feci olayların zuhuruna, hatta toplumların birbirine girerek helak ve perişan olmalarına sebep olmuştur, olmağa da devam etmektedir. İşinde, ticaretinde ve beşeri münâsebetlerinde yalanı tevessül edenler, er-geç iflâsa ve zevale mahkûmdurlar.

Atalarımız, "yalancının mumu yatsıya kadar yanar" demişlerdir. Bu söz, yalancıların herkesi ilelebed aldatamayacakları-nı, foyalarının bir gün mutlaka ortaya çıkacağını ifade eden en güzel halk deyişidir.

İnsan, insanî ve ahlâkî değerlere bağlı kaldıkça yüceliğe ulaşır. Ama yalan söylerse, yalandan meded umarsa, mutlaka aldanır ve zelil olur. Bu hal ise insanlar arası münâsebeti yıkar dağıtır. İnançlı ve medeni insan heryerde, sözünde, amelinde ve efalinde doğruluktan sapmayan, haktan ayrılmayan insandır.

Zina:

İnsan akli ve duygulan ile hareket eder. Eğer insan aklını ve duygularını iyi yönde kullanırsa selâmete, kötü yolda kullanırsa felakete uğrar. Çünkü insanda hem iyiliği, hem de kötülüğü isteyen nefis vardır. İnsan selim aklının emrinde değilse kötülüğü ve şehveti arzu eden nefsinin esiri olursa, meşru olmayan fiilleri işleyebilir.

İslâm dininde arzu ve isteklerin yerine getirilmesinde meşru olanı yapmak emredilir. Fuhuş ise dinimize göre gayrimeşru bir fiildir. Bu sebeple kabul edilmeyen, yasak olan bir istektir.

Kutsal Kitabımız Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyrulur:

"Yüce Allah adaleti, iyiliği ve akrobadan muhtaçlara vermeyi emreder. Fuhşuyatı (hayasızlığı, zinayı), kötü olan işi, yolsuzluğu men eder. Size nasihat kabul edesiniz diye emir ve nehiy ile öğüt verir." (I / Nahl, 90).

Bu âyet-i kerime'de geçen "fahşa" kelimesi İslâm bilginlerince şöyle izah edilmektedir.

Fahşa: Şehvani kuvvetlerin ifrat derecesindeki heyecanıdır. Selim huyluların nefret edeceği, çirkin bir davranıştır. Dinin çizdiği sınırlar dışındaki şehvânî lezzetler bu cümledendir. Bunlara fuhşiyât da denir.(61)

Hayasızlığın en üst seviyesi olan zina, dinimizce yasak kılınmıştır. Kur'ân da değil zinayı işlemek, zinaya yaklaşmak dahi yasaklanmıştır. İsrâ sûresi 32.nci âyette "Zinaya yaklaşmayın, çünkü o hayasızlıktır, ne, kötü bir yoldur" buyrulur.

Zina insanlık için tehlikeli ve çirkin bir olaydır. Gerek ahlâk, gerek sağlık ve gerekse sosyal yaşayış bakımından pek çok zarara ve çeşitli felaketlere sebep olmaktadır. Bunun içindir ki zina: "İnsanlığın nezih hayatını kirleten ve irtikab edenlerini dünya ve âhirette zillate ve fakirliğe duçar eden bir harekettir. (62) denilmiştir.

Gerek dinimiz ve gerekse milletimizin örf ve adetlerinde "namus" kutsal bir kavramdır. Zina ise namus (iffet) kavramını tahrip eder. Nitekim atalarımız, "namussuz yaşamaktansa ölmek yeğdir" demişlerdir. Böylece namusun korunmasına verdikleri önemi "ölüm pahasına" da olsa ayakta tutmak istemişlerdir.

Kutsal kitabımız Kur'ân-ı Kerim'de felaha (kurtuluşa) erenlerin nitelikleri açıklanırken "Onlar ki namuslarını korurlar" (Mü'minun, 5) şeklinde ifade buyrulmuştur.

İslâm bilginleri zinaya cinayet anlamı vererek "zinada katil manası vardır" demişlerdir. Bu husustaki yorum şöyledir: "Hayat dolu bir madde meşru olan yerine akıtılmayıp, gayrimeşru bir yere akıtılmak suretiyle, gayrimeşru bir zürriyetin meydana gelmesine yol açmaktadır. Çok zaman bu gayrimeşru çocuklar, dünyaya gelmesin diye, ana rahminde iken, ya henüz hayat bulmadan, yahutta hayat bulduktan sonra katledilir. Şayet çocuğun canına kıyılmamış da, hayata terkedilmişse, bu çocuklar ekseriyetle hakir görülür ve kötü bir hayat yaşarlar. Bu da cemiyet için bir canlının kaybı demektir.

Zinanın intişar ettiği toplumlarda soylar bozulur, gayrimeşru yolla kanlar karışır, nesil yönünden güvenler sarsılır, cemiyetteki irtibatlar zayıflar ve o cemiyet izmihlale (yok olmaya) mahkûm olur. Böyle bir durum ise toplumlar için ölüm demektir.

Zinanın cemiyet için ölüm sayılan taraflarından biri de şehvi ihtiyacın zina yoluyla giderilmesi sonunda kan-kocalı hayat felce uğrar. Böylece aile yuvası değerini kaybederek geri planda kalır. Fuhuş, hangi millette yaygın hale gelmişse o milletin sonu yıkım olmuştur. Tarihin ilk devirlerinden asımıza kadar bu gerçeğe şahit olunmaktadır.

İşte bu tehlikelerden ötürüdür ki İslâm dini zinaya yaklaşmayı yasaklamış ve büyük günahlardan kabul etmiştir.

Bilindiği üzere insanda "cinsel arzu" vardır. Bu arzu şiddetli bir arzudur. Eğer frenlenmezse kişiyi zina eylemine sürükleyebilir.

Bu sebeptendir ki İslâm dini, zinaya yönlendirici yollara dikkatleri çekmiş ve mahzurlarını da bildirmiştir.

İslâm'a göre zaruret olmadıkça bir kadınla bir erkeğin halvette başbaşa kalmasına izin verilmez. Kadının yabancı erkeklere karşı süslenip püslenmesi yasaktır. Evlenmelerde başlık alma veya benzeri şeylerle evlenmenin zorlaştırılması da istenmez. Evlenmek isteyenlere yardımcı teşvik eder. Zina cür-münü işleyenlere de cezaların en ağırını verir.

Fuhşun (yani zinanın) fert ve toplum sağlığına zarar verdiği de bir gerçektir. Frengi, bel soğukluğu ve AIDS gibi hastalıklar daha ziyade zina yoluyla geçmekte ve yaygınlaşmaktadır. Yayınlanan istatistikler tüyler ürperticidir.

Zina yapanların yüzünün nuru ve evinin bereketi ortadan kalkar. Sevgili Peygamberimiz "Zina fukaralığı doğurur" ⁶⁵ buyurmuşlardır. Gerçekten de bu kötü istek uğrunda koşanların başına türlü felaketlerin geldiği bir gerçektir.

Nice insan hovardalık" peşinde koşarken ya hapishaneyi, ya da mezarı boylamıştır. Nice genç kız ve kadın, çeşitli felaketlere maruz kalmış, batakhanelere sürüklenmiştir. Bu hususta bilhassa ana-babalar gafil olmamalıdır. Çocuğunu zinanın tehlikesine karşı eğitmelidir. Onları başıboş bırakmak tehlikelidir. Özellikle genç kızlık ve delikanlılık dönemlerinde sorumsuz ve sınırsız serbestlik iyi netice vermez. Çocuklara namusun, iffetin önem ve değeri iyice aşılmalıdır. Gayrimeşru ilişkilerin haram olduğu, Allah'ın gazabını getireceği, ateş bacayı sarmadan öğretilmelidir.

Bilhassa bazı "müstehcen ve muzır" neşriyata dur denmelidir. Perdede, sahnede, ekranda şehveti körükleyen, ahlâk ve görenekleri dinamitleyen eserlere ve görüntülere yer verilmemelidir. Bu tip yayınlarla mücadelede sorumluluk herkesin görevi olmalıdır.

Müslümanın görevi sadece "Elhamdülillah müslümanız" demek değildir. "İyiliği emretmek, kötülükten sakındırmaktır."

Unutulmamalıdır ki müslümanın bir vazifesi de "nefsini, neslini, aklını, malını ve dinini korumaktır."

Fuhuş belası bu beş unsuru tahrip eder. Öyleyse çocuklarımızı bu kötü yollara düşürmemek için evden-devlete kadar her kademedeki sorumlu, sorumluluğunu yerine getirmelidir.

162 son

www.yinedeforum.com